

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jure Egelič

VLOGA RUSKE FEDERACIJE V BOJU PROTI TERORIZMU

Diplomsko delo

Ljubljana 2006

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jure Egelič

Mentor: doc. dr. Iztok Prezelj

VLOGA RUSKE FEDERACIJE V BOJU PROTI TERORIZMU

Diplomsko delo

Ljubljana 2006

VLOGA RUSKE FEDERACIJE V BOJU PROTI TERORIZMU

Tema diplomskega dela je problem terorizma v Ruski federaciji (RF), z vidika načina delovanja ruskih varnostnih organov in služb v boju proti tej vrsti ogrožanja nacionalne varnosti. RF se je resno soočila z grožnjo terorizma po koncu hladne vojne, ko se je politična slika v regiji povsem spremenila, spremljajoča gospodarska kriza pa je onemogočila oblastem, da bi se učinkovito spopadla z etničnim in nacionalističnim vrenjem na svojem ozemlju. Tako je ruski obveščevalno-varnostni sistem postal prva in zadnja črta obrambe pred naraščajočim nasiljem in ima zato osrednjo vlogo v tem diplomskem delu. Na začetku je predstavljena mreža institucij v RF, ki odrejajo strategijo boja proti terorizmu na najvišji, politični ravni. V nadaljevanju sledi podrobna analiza konkretnih varnostnih in obveščevalnih organizacij, katerih naloga glede terorizma je večinoma preventivne narave. Boj proti terorizmu na tretji ravni pa izvajajo vojaške in policijske enote, pri katerih bodo podrobno opisane njihove izkušnje, delovanje in usposobljenost. Na koncu so na primeru terorističnega napada v Beslanu izpostavljene ključne pomanjkljivosti v varnostnem sistemu Ruske federacije.

Ključne besede: protiteroristična operacija, obveščevalno-varnostni sistem, Ruska federacija, Beslan

ROLE OF THE RUSSIAN FEDERATION IN THE STRUGGLE AGAINST TERRORISM

The subject of this thesis is the issue of terrorism in the Russian Federation (RF), with special focus on the Russian security services and their conduct of the struggle against that particular form of national security threat. After the Cold War, the RF was faced with a serious threat of terrorism, when the political landscape of the region was fundamentally reshaped, while the ensuing economic crisis rendered the authorities unable to effectively deal with ethnic and nationalist turmoil on its soil. Subsequently, Russian intelligence and security system emerged as the final line of defense against increasing levels of violence. At the beginning, an exploration of the network of institutions, that formulate the antiterrorism strategy at the highest political level is performed. This is followed by a detailed description of Russia's intelligence and security establishment, whose main function is to prevent terrorist activities before they can become harmful. The antiterrorism struggle at the lowest level is carried out by military, paramilitary and police units that adopt special counter-terrorist measures and are superbly trained. The question of their background, operation and training is addressed thoroughly. The thesis concludes with an analysis of the Beslan hostage crisis, which allows me to single out the most significant flaws in the Russian security system.

Keywords: counter-terrorist operation, special services, Russian Federation, Beslan

KAZALO

KAZALO	4
SEZNAM KRATIC	6
1. UVOD	7
2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR.....	9
2.1 PREDMET IN CILJ PREUČEVANJA.....	9
2.2 HIPOTEZE.....	9
2.3 METODOLOŠKI PRISTOP	10
2.4 TEMELJNI POJMI	10
2.4.1 <i>Terorizem</i>	10
2.4.2 <i>Teroristična aktivnost</i>	12
2.4.3 <i>Teroristično dejanje</i>	12
2.4.4 <i>Boj proti terorizmu</i>	12
2.4.5 <i>Protiteroristična operacija</i>	13
3. BOJ PROTI TERORIZMU NA POLITIČNI RAVNI.....	14
3.1 ORGANI ODLOČANJA O STRATEŠKIH VARNOSTNIH VPRAŠANJH RUSKE FEDERACIJE	14
3.1.1 <i>Predsednik Ruske federacije</i>	14
3.1.2 <i>Varnostni svet Ruske federacije</i>	15
3.1.3 <i>Zvezna skupščina Ruske federacije</i>	16
3.1.3.1 <i>Duma (spodnji dom)</i>	16
3.1.3.2 <i>Svet federacije (zgornji dom)</i>	17
3.2 TERORISTIČNA OGROŽENOST RUSKE FEDERACIJE.....	19
3.2.1 <i>Teroristični napadi</i>	19
3.2.2 <i>Teroristične skupine</i>	21
3.2.3 <i>Severni Kavkaz – žarišče terorističnih aktivnosti</i>	23
3.2.3.1 <i>Zgodovinsko ozadje</i>	23
3.2.3.2 <i>Ruske akcije po koncu 2. čečenske vojne</i>	26
3.2.3.3 <i>Politični položaj v Čečeniji</i>	28
3.2.3.4 <i>Vpliv skrajnega islama v čečenskih separatističnih krogih</i>	30
3.2.3.5 <i>Varnostni položaj na področju severnega Kavkaza in posledice po uboju Basajeva</i>	31
3.3 URADNA POLITIKA OBLASTI RUSKE FEDERACIJE DO PROBLEMATIKE DOMAČEGA IN MEDNARODNEGA TERORIZMA	33
3.4 ZAKONODAJA, POVEZANA Z BOJEM PROTI TERORIZMU.....	38
4. ORGANI IN SLUŽBE, ODGOVORNE ZA BOJ PROTI TERORIZMU NA IZVRŠILNI RAVNI	42
4.1 ZVEZNA VARNOSTNA SLUŽBA (FSB).....	42
4.2 ZVEZNA ZAŠČITNA SLUŽBA (FSO)	48
4.3 GLAVNI OBVEŠČEVALNI DIREKTORAT (GRU)	50
4.4 MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE	55
4.5 ODBOR ZA FINANČNI NADZOR.....	58
4.6 ZVEZNA OBMEJNA SLUŽBA (FPS)	58
4.7 OBVEŠČEVALNA SLUŽBA ZA TUJINO (SVR)	61

5.	ENOTE ZA BOJ PROTI TERORIZMU NA OPERATIVNI RAVNI.....	67
5.1	ENOTE ZVEZNE VARNOSTNE SLUŽBE (FSB).....	67
5.1.1	<i>Alfa</i>	67
5.1.2	<i>Vympel</i>	68
5.2	ENOTE MINISTRSTVA ZA NOTRANJE ZADEVE (MVD).....	70
5.2.1	<i>Notranja vojska (Vnutrenniye Voiska) MVD</i>	70
5.2.2	<i>SOBR</i>	72
5.2.3	<i>OMON</i>	72
5.3	ENOTE MINISTRSTVA ZA OBRAMBO RF.....	73
5.3.1	<i>Posebne enote (Spetsnaz) GRU</i>	73
6.	ANALIZA PROTITERORISTIČNEGA DELOVANJA V PRIMERU KRIZE V BESLANU.....	75
6.1	OZADJE.....	75
6.2	POTEK KRIZE.....	75
6.3	ŽRTVE.....	78
6.4	STORILCI.....	78
6.5	NAPAKE V RAVNANJU VARNOSTNIH ORGANOV MED KRIZO.....	81
6.6	KRATKOROČNE POSLEDICE.....	84
6.7	POLITIČNE POSLEDICE.....	85
6.8	REFORME V SISTEMU VARNOSTNIH SLUŽB NA S. KAVKAZU.....	86
7.	ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ.....	93
7.1	1. HIPOTEZA.....	93
7.2	2. HIPOTEZA.....	94
7.3	3. HIPOTEZA.....	96
7.4	4. HIPOTEZA.....	99
8.	SEZNAM VIROV.....	104
8.1	SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE.....	104
8.2	ČLANKI.....	104
8.3	SPLETNI VIRI.....	105
9.	PRILOGE.....	112

SEZNAM KRATIC

AFB (Agentstvo Federalnoy Bezopasnosti) – Zvezna varnostna agencija
FAPSI (Federalnoye Agentstvo Pravitelstvennoy Svyazi i Informatsii) – Zvezna agencija za vladne komunikacije in informacije
FPS (Federalnaya Pogranichnaya Sluzhba) – Zvezna obmejna služba
FSB (Federalnaya Sluzhba Bezopasnosti) – Zvezna varnostna služba
FSK (Federalnaya Sluzhba Kontrrazvedki) – Zvezna protiobveščevalna služba
FSNP (Federalnaya Sluzhba Nalogovoy Politsiy) – Zvezna davčna policijska služba
FSO (Federalnaya Sluzhba Okhrany) – Zvezna zaščitna služba
GRoU (Gruppy Operativnogo Upravleniya) – Skupine za operativno upravljanje
GRU (Glavnoye Razvedyvatelnoye Upravleniye) – Glavni obveščevalni direktorat
GUO (Glavnoye Upravleniye Okhrany) – Glavni zaščitni direktorat
KGB (Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti) – Komite državne varnosti
MB (Ministerstvo Bezopasnosti) – Ministrstvo za varnost
MO (Ministerstvo Oborony) – Ministrstvo za obrambo
MSB (Mezhrespublikanskaya Sluzhba Bezopasnosti) – Medrepubliška varnostna služba
MVD (Ministerstvo Vnutrennykh Del) – Ministrstvo za notranje zadeve
OGFS (Obedinennaya Gruppirovka Federalnikh Sil) – Združena skupina zveznih sil
OGV (Objedinennaya Gruppirovka Voisk) – Kombinirana skupina sil
OMON (Otryad Militsii Osobennogo Naznacheniya) – Policijski odred za posebne namene
OMSN (Otryad Militsii Spetsialnogo Naznacheniya) – Policijski odred za specialne namene
PGU (Pervoye Glavnoye Upravleniye) – Prvi glavni direktorat (KGB)
RF (Rossiiskaya Federatsiya) – Ruska federacija
ROSH (Regionalny Operativny Shtab) – Regionalni operativni štab
SBP (Sluzhba Bezopasnosti Prezidenta) – Predsedniška varnostna služba
SOBR (Spetsial'nyye Otryady Bystrogo Reagirovaniya) – Specialni odredi za hitro posredovanje
SSG (Svodnye Spetsial'nyye Gruppy) – Posebne izvršilne skupine
SVR (Sluzhba Vneshney Razvedki) – Obveščevalna služba za tujino
TsSR (Tsentralnaya Sluzhba Razvedki) – Centralna obveščevalna služba
UBT (Upravleniye po Borbe s Terrorizmom) – Direktorat za boj proti terorizmu
VOG (Vremennye Operativnye Gruppy) – Začasne operativne skupine
VSOG (Vremennye Spetsializirovannye Operativnye Gruppy) – Začasne specializirane operativne skupin

1. UVOD

Največjo teroristično grožnjo in vir mnogih drugih potencialnih konfliktov v Ruski federaciji (RF) danes predstavlja položaj v Čečeniji. V 2. čečenski vojni se je kmalu pokazalo, da spopadi ne bodo potekali le v Čečeniji in da ne bodo potekali le med vojaškimi enotami. Oboje se je potrdilo v letih 1999-2000, 2002 in 2004, ko je Rusija doživela vrsto napadov na lastnem ozemlju s strani čečenskih skrajnežev. Čečenija je dokončno postala krizno žarišče, ki je zahtevalo mednarodno, predvsem pa pozornost ruske javnosti in oblasti. Tako je po čečenskem terorističnem napadu v Beslanu ruski predsednik Putin ukazal reforme obveščevalno-varnostnega sistema, še zlasti pa so se posledice čutile na severnem Kavkazu. Tako je pristojnost nad protiterorističnimi aktivnostmi iz FSB (Zvezne varnostne službe) prešla na Ministrstvo za notranje zadeve. V večini drugih držav bi to pomenilo policijske enote. Vendar je posebnost ruskega MNZ v tem, da ima pod svojim neposrednim poveljstvom tudi vojaške enote, formirane v divizije, ki imajo povsem enako taktiko in oborožitev kot enote pod nadzorom obrambnega ministrstva. To nakazuje večji zasuk v varnostni politiki RF in sicer iz področja klasičnih obveščevalnih taktik (prikrito opazovanje, prisluškovanje, infiltracija in sabotaža), kar je v pristojnosti FSB, na področje vojaške sile in ognjene moči.

Poteza ruskega predsednika je pokazala, da prioriteta oblasti ni preprečevanje terorističnih napadov, pač pa učinkovita reakcija, zastraševanje in povračilni ukrepi proti storilcem takih dejanj. Takšen način boja proti terorizmu je sicer lahko učinkovit kratkoročno, vendar je malo verjetno, da bi problem lahko izkoreninili dolgoročno, še zlasti zato, ker bi to zahtevalo velike človeške žrtve na obeh straneh. To pa bi vsaj za ruskega predsednika bil ne le humanitaren, pač pa tudi političen problem. Kajti izkazalo se je, da so teroristi dobro izurjeni, kar ni presenetljivo, glede na to, da so po vsej verjetnosti precej časa preživeli kot gverilci v odročnih predelih uporne republike in da zato posedujejo precejšnje vojaško znanje. Poleg izurjenosti je povsem očitno, da pri izvajanju terorističnih napadov uporabljajo vojaško taktiko in da razpolagajo z veliko ognjeno močjo. Takšnega nasprotnika pa samo policijski organi pogosto niso sposobni ustaviti ali se mu kako drugače učinkovito postaviti po robu. To nakazuje že veliko število žrtev med zajetimi talci po končani teroristični krizi v Beslanu, kjer je najbolj verjetno, da je vzrok tega napačno izbrana taktika in pa predvsem preveč nepazljiva in nediskriminatorska uporaba težke oborožitve, s katero so ruske posebne enote poskusile onesposobiti teroriste.

Vsekakor bo morala Ruska federacija še veliko postoriti na področju preventive terorističnih napadov, pa tudi če do napada pride, bo treba vzpostaviti ustrezen in stabilen sistem, ki bo znal situacijo rešiti s čimmanj žrtvami, nato pa priskrbeti morebitno prizadetim

osebam potrebno strokovno pomoč. Dokler vse te zahteve ne bodo izpolnjene, bodo oblasti Ruske federacije v boju proti terorizmu doživljale neuspeh za neuspehom, najvišjo ceno za to pa bodo plačevali navadni državljani.

2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 PREDMET IN CILJ PREUČEVANJA

Sistem vseh ruskih organov in služb, ki imajo zakonito nalogo boriti se proti terorizmu, je izjemno kompleksen, zato pa ga je tudi težko v celoti razumeti. Težava je namreč v dokaj razpršeni pravni pristojnosti vseh organov, poleg tega pa je njihovo delovanje neredko izpostavljeno političnim igram, ki zmanjšujejo njihovo sposobnost za obrambo države pred terorističnim delovanjem. Vsak del tega sistema je zato treba preučevati ločeno, šele nato pa je mogoče, na podlagi praktičnih primerov njihove angažiranosti, izvleči zaključke o celoviti učinkovitosti tega sistema. V svojem delu bom najprej obravnaval institucije na najvišjem, političnem nivoju, nato posamezne agencije in ministrstva, sledile bodo oborožene enote, ki so del teh agencij in ministrstev, na koncu pa bo podana še ocena o uspešnosti sistema na podlagi praktičnega primera v Beslanu.

Cilji mojega diplomskega dela so:

- opredeliti organe na vseh ravneh, ki so odgovorni za boj proti terorizmu v Ruski federaciji;
- preučiti njihovo delovanje in določiti, kako uresničujejo svoje poslanstvo;
- oceniti, ali je sistem dovolj prožen za spopadanje z grožnjo terorističnih aktivnosti, ki izvirajo predvsem iz republik na severnem Kavkazu;
- identificirati pomanjkljivosti in napake tega sistema, ki so se tragično način pokazale v konkretnem primeru, krizi s talci v Beslanu.

2.2 HIPOTEZE

- 1.) Administracija Vladimira Putina se na pojav teroristične grožnje odziva ostreje, odločneje in v krajšem času kot administracija Borisa Jelcina in zato vzbuja večje zaupanje tako tuje kot domače javnosti.
- 2.) Militariziranost in opuščanje klasičnih obveščevalnih metod sta neposredni razlog za nizko raven preventivnih protiterorističnih ukrepov v RF.
- 3.) Za delovanje proti teroristom so primernejše vojaške enote kot policijske, saj so teroristi praviloma deležni vojaškega usposabljanja in posedujejo vojaško opremo, kar pogosto presega usposobljenost in opremljenost policije.
- 4.) Krivdo za tragičen razplet teroristične krize v Beslanu v največji meri nosijo enote na operativni ravni zaradi neustrezne izbire taktike in bojnih sredstev.

2.3 METODOLOŠKI PRISTOP

Prva metoda, ki sem jo uporabil pri izdelavi diplomskega dela je metoda zbiranja pisnih virov. To je bilo nadvse obsežno opravilo, saj se tema dotika tako dogodkov v bližnji preteklosti, kot tudi aktualnih in novih stvari, za katere je zaradi svoje ažurnosti najbolj primeren vir internet. Knjige in članki so bolj primerni za umestitev teh podatkov v primeren kontekst.

Metoda analize in interpretacije primarnih (dokumenti, ki definirajo razne doktrine, strategije in zakonske akte v moji nalogi) in sekundarnih virov (knjige, članki in internetni viri, ki tvorijo podlago za večinski vsebinski delež naloge) seveda predstavljata pomembno metodološko sredstvo za izdelavo mojega dela.

Temeljna in nepogrešljiva metoda, s katero sem si pomagal pri izdelavi celotnega diplomskega dela pa je študija primera. Tako je bilo s pomočjo te metode mogoče opraviti zahtevno nalogo predstavitve ruskega obveščevalno-varnostnega sistema, skupaj z vsemi pomanjkljivostmi. Uporaba te metode je nedvomno najbolj prišla do izraza v zadnjem, četrtem sklopu diplomskega dela, ko sem konceptualna izhodišča prvih treh sklopov soočil z dejanskim stanjem v praksi, torej jih preizkusil v empiričnem okolju in to na primeru krize v Beslanu.

Pri zaključku in verifikaciji hipotez je bila potrebna še deskriptivna metoda, s katero sem postavil osnovo za pojasnjevanje ugotovitev in rezultatov postavljenih hipotez, hkrati pa je ta metoda služila kot povezovalni dejavnik, ki je množico posameznih dejstev sestavila v strukturirano celoto.

2.4 TEMELJNI POJMI

2.4.1 Terorizem

Definirati pojem terorizem je izjemno zahtevna in kompleksna naloga, ki zahteva precejšnje analitične napore in poglobljeno poznavanje zgodovine, geopolitike in prava. Za potrebe diplomskega dela, ki ne obravnava niti samega bistva terorizma niti semantične problematike tega pojma v okvirih trenutnega mednarodnega dogajanja, pa zadostuje nekoliko splošnejša in bolj zgoščena definicija. V tem smislu je definicija dr. Iztoka Prezlja, navedena v članku z naslovom *Teroristično ogrožanje nacionalne in mednarodne varnosti*, povsem ustrezna. Glasi se:

Terorizem je načrtovanje, organiziranje, izvajanje in podpiranje nasilnih dejavnosti večinoma proti nedolžnim civilnim ciljem v smeri doseganja določenih političnih ciljev (predvsem v smeri vplivanja na vlade, da sprejmejo ali ne sprejmejo določene ukrepe. (Prezelj, 2006: 20).

Ker pa diplomsko delo obravnava vlogo Ruske federacije v boju proti terorizmu, je smiselno, da navedemo tudi definicijo, ki se uporablja v ruski zakonodaji:

Ideologija nasilja in izvajanje pritiska na proces sprejemanja odločitev državnih organov, organov lokalne samouprave in mednarodnih organizacij, povezana pa je z zastraševanjem in drugimi nezakonitimi sredstvi (Zakon Ruske federacije o boju proti terorizmu, 2006).

Ta definicija pa je občutno skrajšana, če jo primerjamo z definicijo, navedeno v Zakonu o boju proti terorizmu iz leta 1998, ki je mnogo bolj natančna:

Terorizem je nasilje ali grožnja z nasiljem proti posameznikom ali organizacijam, pa tudi uničenje ali grožnja z uničenjem nepremičnine ali kake druge materialne dobrine na način, ki ogroža življenje ljudi, povzroči škodo na tuji lastnini ali ima druge škodljive socialne posledice, namen teh dejanj pa je ogroziti javno varnost, zastrašiti prebivalstvo, vplivati na odločanje državnih organov v korist teroristov in zadovoljitev nezakonitih materialnih interesov; ogrožanje življenj državnih uslužbencev ali javnih oseb, z namenom preprečiti njihovo državniško ali politično delovanje, ali pa iz maščevalnih motivov; napadi na predstavnike tujih držav in uslužbence mednarodnih organizacij, ki uživajo mednarodno zaščito, ali pa napadi na delovne prostore in vozila oseb, ki uživajo mednarodno zaščito, v primeru, da so ta dejanja storjena z namenom izzvati vojno ali kako drugače zaostri mednarodne odnose (Zakon o boju proti terorizmu, 1998).

Poleg ruske obstaja še nekaj definicij, ki prav tako poskušajo izpostaviti bistvo terorizma:

- Sistematična uporaba nasilja in zastraševanja za doseg ciljev (*Slovar angleškega jezika Webster*).
- Preračunana uporaba nasilja ali grožnja z nasiljem z namenom zbujanja strahu; njegova funkcija je prisiliti ali zastrašiti vlade ali družbene skupnosti v procesu doseganja političnih, verskih ali ideoloških ciljev (*Obrambno ministrstvo ZDA*).
- Mednarodni terorizem je terorizem, ki se izvaja pod okriljem tuje vlade ali organizacije in/ali je usmerjen proti državljanom, institucijam ali vladam drugih držav (*Zunanje ministrstvo ZDA*).

- Terorizem je protipravna uporaba sile ali nasilja proti osebam ali lastnini z namenom zastrašiti državno oblast, civilno prebivalstvo ali katerega od njunih segmentov v procesu doseganja političnih ali družbenih ciljev (*FBI*) (World Conflict Quarterly – Definition of Terrorism, 2003).

2.4.2 Teroristična aktivnost

Po ruski zakonodaji so to naslednje dejavnosti:

- organiziranje, načrtovanje, pripravljanje, financiranje in izvajanje terorističnega dejanja;
- izzivanje terorističnih dejanj;
- ustanovitev nezakonite oborožene enote, kriminalne združbe ali organizirane skupine za izvajanje terorističnih dejanj, ali sodelovanje v takih skupinah;
- novačenje, oboroževanje, urjenje ali uporaba teroristov;
- informacijska ali kakšna druga oblika podpore pri načrtovanju, pripravljanju in izvajanju terorističnih dejanj;
- popularizacija terorističnih idej, širjenje materialov, ki pozivajo k terorističnim aktivnostim, zagovarjanje ali upravičevanje takih aktivnosti (Zakon o boju proti terorizmu, 2006).

2.4.3 Teroristično dejanje

Ruska zakonodaja ga opisuje kot:

Razstrelitev, požig ali kakšno drugo dejanje, katerega namen je zastraševanje prebivalstva in predstavlja nevarnost za življenje, lastnino ali okolje, in povzročitev drugih posledic, z namenom vplivanja na proces odločanja državnih organov, organov lokalne samouprave ali mednarodnih organizacij, ali pa grožnja z zagrešitvijo takega dejanja (Zakon o boju proti terorizmu, 2006).

2.4.4 Boj proti terorizmu

Dejavnost državnih organov ali organov lokalne samouprave, katere namen je:

- preprečevanje terorizma, kar vključuje odstranjevanje razlogov in okoliščin, spodbudnih za izvajanje terorističnih dejanj;
- zaznavanje, preprečevanje, zadušitev, razkrivanje in preiskovanje terorističnih dejanj;
- minimiziranje ali odstranitev pojavov terorizma (Zakon o boju proti terorizmu, 2006).

2.4.5 Protiteroristična operacija

Kompleksen niz posebnih bojno operativnih in vojaških ukrepov, ki zajemajo uporabo vojaške opreme, oborožitve in posebnih poslopij, z namenom nevtralizacije terorističnih dejanj, teroristov in zagotavljanja varnosti oseb, organizacij in institucij, hkrati pa odpravljanja posledic morebitnega terorističnega dejanja.

3. BOJ PROTI TERORIZMU NA POLITIČNI RAVNI

3.1 ORGANI ODLOČANJA O STRATEŠKIH VARNOSTNIH VPRAŠANJIH RUSKE FEDERACIJE

3.1.1 *Predsednik Ruske federacije*

Po ustavi Ruske federacije iz leta 1993 je predsednik RF, skupaj s predsednikom vlade nosilec izvršne oblasti v državi. Slednji je odgovoren predvsem za notranjepolitične odločitve, povezane z administracijo, skratka, s tehničnimi zadevami. Nesporni formalni (pa tudi neformalni) primat nad vsemi velikimi notranjepolitičnimi, zunanjepolitičnimi in varnostnimi vprašanji pa ima predsednik RF.

Ustava RF nalaga predsedniku RF naslednje dolžnosti: je varuh ustave in pravic državljanov ter državne suverenosti; določa smernice notranje in zunanje politike; je predstavnik države zunaj in znotraj le-te; v soglasju s parlamentom imenuje predsednika vlade; vodi seje vlade RF; predlaga parlamentu direktorja Centralne banke RF; na predlog predsednika vlade imenuje in razrešuje ministre RF; predlaga parlamentu kandidate za sodnike ustavnega, vrhovnega in arbitražnega sodišča, prav tako pa kandidata za generalnega tožilca RF; vzpostavi in vodi Varnostni svet RF; odobri vojaško doktrino RF; vzpostavi administracijo predsednika RF; imenuje in razrešuje člane vrhovnega poveljstva oboroženih sil RF; po posvetu z ustreznimi parlamentarnimi odbori imenuje in razrešuje diplomatsko osebje RF v tujih državah; razpisuje parlamentarne volitve; razpušča parlament, kadar je to potrebno; razpisuje morebitne referendumne; parlamentu predlaga zakone; podpiše in oznani zvezne zakone; vsako leto nagovori parlament, kjer definira stanje v državi in napove nove smernice v zunanji in notranji politiki države; ima pravico suspendirati dele zakonodaje, ki bi kršili pravice državljanov; ustvarja in vodi zunanjo politiko RF; se pogaja in podpisuje mednarodne sporazume v imenu RF; sprejema akreditacije tujih diplomatskih predstavnikov; je vrhovni poveljnik oboroženih sil RF; ob agresiji ali veliki verjetnosti za agresijo ima pravico do razglasitve izrednega stanja; ima pravico odobriti politični azil; ima pravico do podelitve pomilostitev; podeljuje državna odlikovanja; izdaja odloke, ki morajo biti v skladu z ustavo in veljajo na ozemlju celotne federacije (Chapter 4: the President of the Russian Federation, 2001).

Kot je razvidno iz zgornjega seznama ima torej predsednik RF široka pooblastila na mnogih področjih, še zlasti v zunanji in varnostni politiki. Poseben pomen ima njegova dolžnost, da predseduje Varnostnemu svetu RF, prek katerega lahko nadzoruje vse dogajanje, povezano z varnostno politiko v državi.

V letu 2006 predsednik Ruske federacije je Vladimir Putin, ki je ta položaj prvič prevzel decembra 1999, ko je kot vršilec dolžnosti predsednika nadomestil Borisa Jelcina, nato zmagal na volitvah marca 2000, marca 2004 pa je osvojil svoj drugi (zadnji) mandat, ki se bo iztekel leta 2008.

3.1.2 Varnostni svet Ruske federacije

Ustanovljen je bil 3. junija 1992 z dekretom št. 547 Borisa Jelcina in postal del predsednikovega administrativnega aparata. To ni bilo nič nenavadnega za rusko politiko, saj so podobna telesa poznali že voditelji v sovjetskih časih. Brežnjev je že prej ustanovil Obrambni svet, ki je imel zelo podobno vlogo.

Varnostni svet RF deluje po pravilih, definiranih v njegovem statutu in služi predsedniku kot forum visokih vladnih uslužbencev, prek katerega je ves čas seznanjen z varnostno situacijo v državi in najnovejšimi dogodki na področju varnostne politike. Ustanovljen je bil po vzoru ameriškega Sveta za nacionalno varnost (National Security Council) in ima tudi podobno vlogo: VS RF namreč nima moči odločanja ali izdajanja lastnih smernic, temveč lahko le svetuje predsedniku in mu nudi strokovno podporo, na podlagi katere lahko pride do racionalne in pravilne odločitve. Prav zato so vsi direktorji in vodje najpomembnejših varnostnih, obveščevalnih, policijskih in vojaških organizacij ter ministrstev hkrati člani VS (The Security Council, 2004).

Poleg svetovanja predsedniku so funkcije VS RF izdelovanje osnutkov politike varovanja vitalnih interesov posameznikov, družbe in države pred zunanjim in notranjim ogrožanjem in pomoč pri definiranju enotne državne varnostne politike.

VS se sestaja vsaj enkrat mesečno, predseduje pa mu predsednik RF, skupaj s sekretarjem VS, ki ga imenuje sam in ki nadzoruje vsakodnevno delovanje Sveta. V septembru 2006 je sekretar VS RF Igor Ivanov, nekdanji zunanji minister RF. VS se lahko sestane tudi na izrednih sejah, kadar to želi predsednik. Dnevni red predlaga sekretar.

V praksi VS deluje prek mnogih medagencijskih odborov in komisij, ki so organizirani po raznih delovnih področjih v funkcionalnem ali teritorialnem smislu. Ti odbori so lahko stalni ali začasni, kar je odvisno od resnosti in aktualnosti obravnavanega varnostnega področja.

Za primere, pri katerih je potrebno visoko strokovno znanje, je znotraj VS formiran Strokovni svet, ki ga sestavljajo predstavniki ruske akademije znanosti in visokih izobraževalnih institucij iz vse države.

Leta 1998 je Jelcin ukazal vključitev Obrambnega sveta in Državnega vojaškega inšpektorata, ki sta bili prej samostojni organizaciji, v strukturo Varnostnega sveta, kar je slednjemu prineslo nekoliko večjo politično moč (The Security Council, 2001).

Člani VS se delijo na 3 ravni: najvišja raven je predsednik VS, torej predsednik RF Putin.

Drugo raven sestavljajo stalni člani. To so: predsednik vlade RF, predsednik parlamenta, sekretar VS, minister za obrambo RF, minister za zunanje zadeve, direktor SVR, šef kabineta predsednika RF, predsednik Sveta federacije, minister za notranje zadeve in direktor FSB.

Tretjo raven pa sestavljajo nestalni člani: načelnik generalštaba oboroženih sil RF, minister za pravosodje, predsednikov pooblaščenec za Zvezno okrožje Volga, predsednikov pooblaščenec za Severozahodno okrožje, predsednikov pooblaščenec za Južno zvezno okrožje, minister za finance, predsednikov pooblaščenec za Sibirsko zvezno okrožje, predsednikov pooblaščenec za Zvezno okrožje Ural, predsednik ruske akademije znanosti, predsednikov pooblaščenec za Centralno zvezno okrožje, predsednikov pooblaščenec za Daljnovzhodno zvezno okrožje, minister za izredne razmere in generalni tožilec RF.

Varnostni svet ima v svoji sestavi 11 medagencijskih odborov, ki so specializirani za določeno varnostno področje: odbor za izvedbo in organizacijo mobilizacije; odbor za problematiko obrambno-industrijskega kompleksa; odbor za obrambno varnost; odbor za zaščito zvezne ustave; odbor za zaščito pravic državljanov, javno varnost in nadzor nad kriminalom; odbor za mednarodno varnost; odbor za varnost meja; odbor za informacijsko zaščito; odbor za ekonomsko varnost; odbor za zdravstveno varnost prebivalstva; odbor za ekološko zaščito.

Celotna organizacija Varnostnega sveta RF naj bi, skupaj z vsemi člani, strokovnjaki, podpornim in administrativnim osebjem štela približno 175 ljudi (Sostav Soveta bezopasnosti Rossiiskoi Federaciji, 2006).

3.1.3 Zvezna skupščina Ruske federacije

3.1.3.1 Duma (spodnji dom)

Spodnji dom ruskega parlamenta, imenovan дума, je v nasprotju s Svetom federacije precej stara institucija v Rusiji, saj je v nekoliko drugačni obliki nastala že v času Petra Velikega v 17. stoletju in se ohranila vse do boljševistične revolucije leta 1917.

Po razpadu Sovjetske zveze je дума nadomestila ukinjeni Vrhovni sovjet in leta 1993 so bile izvedene prve parlamentarne volitve v spodnji dom parlamenta.

Duma ima stalno število članov: 450. Izvoljeni so na splošnih volitvah na ozemlju celotne Ruske federacije in praviloma kandidirajo na strankarskih listah.

Po ruski ustavi je duma pristojna za: potrditev kandidata za predsednika vlade, ki ga predlaga predsednik RF; izglasovanje zaupnice vladi RF; imenovanje in razrešitev direktorja ruske Centralne banke; imenovanje in razrešitev predsednika računovodske zbornice ter polovice njenih revizorjev; imenovanje in razrešitev ombudsmana RF; razglasitev amnestije; sprožitev postopka za razrešitev predsednika RF; sprejemanje resolucij, za katere je pristojna po ustavi.

Kot najvišje zakonodajno telo v državi ima duma velik vpliv na politično dogajanje v RF, kljub predsedniku z izjemno močjo. Na obrambno-varnostno področje duma vpliva prek raznih odborov. Ključna sta dva:

- Odbor za obrambo: v septembru 2006 je njegov predsednik Viktor Zavarzin, ki ima enega prvega namestnika, 6 nižjih namestnikov, navadnih članov odbora pa je še 9, skupno torej 17. Odbor se ukvarja predvsem z zadevami, povezanimi z oboroženimi silami Ruske federacije.

- Odbor za varnost: v septembru 2006 je predsednik odbora Vladimir Vasiljev, ki ima še enega prvega namestnika, 7 nižjih namestnikov, v odboru pa je še 23 navadnih članov. Skupno število poslancev v tem odboru je torej 32, njihovo delovno področje pa je varnostna situacija v državi, kar je seveda tesno povezano z nadzorom delovanja vseh služb in organizacij, ki so odgovorne za vzdrževanje notranje varnosti in obveščevalne dejavnosti v tujini.

Odbor je razdeljen na 6 pododborov:

- pododbor za nadzorovanje notranje varnosti in služb za posebne namene;
- pododbor za nadzor mednarodnega kriminala in boj proti terorizmu ter mednarodno sodelovanje na tem področju;
- pododbor za financiranje policijskih in varnostnih organizacij ter vojakov in njihovih družin;
- pododbor za zagotavljanje javne varnosti;
- pododbor za zagotavljanje regionalne varnosti in varnosti transporta ter nadzor nad delovanjem sistema preventive in odprave posledic izrednih situacij;
- Pododbor za nadzor tihotapljenja orožja, narkotikov in ilegalnih migrantov

(Betz, 2004: 135-138).

3.1.3.2 Svet federacije (zgornji dom)

Svet federacije (SF) se je na ruskem političnem prizorišču kot zakonodajno telo prvič pojavil leta 1993, v času administracije Borisa Jelcina, in naj bi bil v začetku le politični aparat, sestavljen iz predstavnikov regij, ki naj bi Jelcinu omogočili potrditev nove ustave. Vendar se

je nova institucija obdržala kot stalni del ruske zakonodaje in sicer kot zgornji dom Zvezne skupščine.

Svet federacije sestavljajo predstavniki vseh federalnih enot Ruske federacije, ki jih je 88: 21 republik, 48 *oblasti*, 7 okrajev, 2 zvezni mestni enoti, 9 avtonomnih okrožij in 1 avtonomna *oblast*.

Vsaka od teh 88 federalnih enot ima pravico do dveh predstavnikov oziroma senatorjev, tako da v Svetu federacije stalno sedi 176 senatorjev. Sedež Sveta federacije je v Moskvi. V nasprotju z dumo, katere poslanci so izvoljeni na splošnih parlamentarnih volitvah, senatorjev SF ne izvoli neposredno volilno telo, temveč enega senatorja izvoli zakonodajno telo določene federalne enote, drugega pa izvršna oblast te iste enote.

V obdobju 1993-2000 je mnogo senatorjev SF opravljajo dvojno funkcijo: bili so člani SF, hkrati pa še vodje izvršne oblasti (torej guvernerji) v svoji federalni enoti. To je seveda pripeljalo do pogostih konfliktov interesov, političnega prekupčevanja in koruptivnosti s strani takih posameznikov.

Po zmagi na predsedniških volitvah leta 2000 se je Vladimir Putin odločil za reformiranje SF: onemogočeno je bilo opravljanje dvojne funkcije, saj je vsak guverner moral določiti zastopnika, ki je potem postal član SF, sam pa tega ni več mogel.

Leta 2004, po beslanski tragediji, je Putin uvedel reforme, povezane s SF: guvernerji federalnih enot tako niso bili več izvoljeni na neposrednih volitvah, temveč jih je predlagal sam predsednik Ruske federacije, potrditi ali zavrniti pa jih je moralo zakonodajno telo posamezne federalne enote. Tako je zvezna izvršna oblast (torej predsednik RF) dobila precejšen vpliv na sestavo Sveta federacije, kar je povzročilo kar nekaj kritik na Putinov račun, češ da je zgornji dom parlamenta degradiral v posvetovalno telo.

Po ruski ustavi RF ima Svet federacije naslednje pristojnosti (naštete so pomembnejše): potrditev sprememb meja med federalnimi enotami RF; potrditev uvedbe izrednega stanja, ki ga predlaga predsednik RF; odločanje o napotitvi oboroženih sil RF v tujino; razpis volitev za predsednika RF; razrešitev predsednika RF; potrditev kandidatov za sodnike ustavnega, vrhovnega in arbitražnega sodišča RF; imenovanje in razrešitev generalnega tožilca RF; sprejemanje resolucij, za katere je pristojen po ustavi.

Zakonodajno vlogo SF uresničuje na dva načina:

- skupaj z dumo sodeluje pri oblikovanju osnutkov zveznih zakonov; pri sprejemanju teh zakonov in pri odločanju o vsebini teh zakonov;
- ker SF sodi med tiste institucije v državi, ki imajo ustavno pravico do zakonodajne iniciative (torej do predlaganja zakonov), lahko tudi samostojno oblikuje osnutke zveznih ali ustavnih zakonov.

Vsi zakoni, povezani z zveznim proračunom, davki, financami, carinami, monetarno politiko, ratifikacijami mednarodnih sporazumov, obrambo državne meje in deklaracijo vojne in miru morajo biti, potem ko jih potrdi дума, obravnavani tudi v Svetu federacije (Federation Council of the Federal Assembly of the Russian Federation, 1997).

Za sprejemanje zveznih zakonov v SF je potrebnih 50 % + 1 glas, za sprejemanje ustavnih zakonov pa je potrebna 75-% večina. Posamezna specializirana področja zakonodaje v SF obravnavajo različni odbori in komisije. Odborov je 16, komisij pa 7.

Za zadeve, ki se tičejo nacionalne varnosti RF, je znotraj Sveta federacije pristojen Odbor za obrambo in varnost. V septembru 2006 je predsednik tega odbora Viktor Ozerov, ki ima svojega prvega namestnika, še dodatne 4 nižje namestnike ter 7 navadnih članov. Skupno torej 13 članov.

Odbor spremlja celotno dogajanje na obrambno-varnostnem področju v RF in ima dolžnost preučiti vsak predlagani zakonodajni osnutek s tega področja in podati svoje mnenje na seji Sveta federacije (Komiteti i komisii Soveta Federacii, 2006).

3.2 TERORISTIČNA OGROŽENOST RUSKE FEDERACIJE

3.2.1 Teroristični napadi

V tabeli so vsi teroristični incidenti, ki so se zgodili v obdobju 1991 – 2006 na ozemlju Ruske federacije in so zahtevali več kot 5 smrtnih žrtev. Gre za napade, ki so jih zagrešile organizirane skupine, z razpoznavnim političnim ozadjem in v katerih so bili tarče civilisti¹.

Tabela 3.2.1.1: Teroristični napadi v Ruski federaciji 1991-2006

DATUM	KRAJ	OKOLIŠČINE	ŠT. ŽRTEV	STORILCI
14. 06. 1995	Budjonovsk	Napad na bolnišnico in zajetje talcev	120	Čečenska teroristična skupina
09. 01. 1996	Kizlijar	Zajetje 3000 talcev v bolnišnici	65	Čečenska teroristična skupina
18. 12. 1996	Novye Atagi	Napad na ambulanto Rdečega križa	6	Neznani storilci, domnevno Čečeni

¹ Oboroženi spopadi med terorističnimi skupinami in ruskimi varnostnimi silami niso vključeni na ta seznam, saj je takih dogodkov preveč, poleg tega pa bi bilo napade na oborožene pripadnike vojaških ali policijskih enot morda bolj smiselno uvrstiti med gverilske akcije, ne nujno med teroristične. Napadi, izvedeni na ozemlju Čečenije zato niso vključeni na ta seznam

05. 09. 1998	Mahačkala	Eksplozija avtobombe pred TV postajo	17	Neznani storilci, domnevno Čečeni
17. 12. 1998	Kiselevsk	Eksplozija v avtobusu	14	Neznani storilci
19. 03. 1999	Vladikavkaz	Eksplozija na tržnici	60	Islamska teroristična skupina
04. 09. 1999	Buinsk	Razstrelitev stanovanjskega bloka	32	Osvobodilna armada Dagestana
09. 09. 1999	Moskva	Razstrelitev 9 nadstropnega stanovanjskega bloka	95	Osvobodilna armada Dagestana
13. 09. 1999	Moskva	Razstrelitev stanovanjskega bloka	121	Osvobodilna armada Dagestana
16. 09. 1999	Volgodonsk	Eksplozija tovornjaka, napolnjenega z razstrelivom	17	Ruski storilci, neznan motiv
07. 02. 2000	Habarovsk	Eksplozija v stanovanjskem naselju	12	Neznani storilci
09. 07. 2000	Severna Osetija	Eksplozija bombe na tržnici	6	Neznani storilci
08. 08. 2000	Moskva	Eksplozija bombe v podhodu pod parkom	12	Neznani storilci, domnevno Čečeni
24. 03. 2001	Mineralnye Vody	Eksplozija avtobombe	23	Neznani storilci, domnevno Čečeni
28. 04. 2002	Vladikavkaz	Eksplozija bombe na tržnici	7	Neznani storilci, domnevno Čečeni
09. 05. 2002	Kaspijsk	Eksplozija bombe v množici med praznično parado	43	Islamska teroristična skupina
24. 10. 2002	Moskva	Napad na gledališče Dubrovka in zajetje talcev	162	Skupina Movsarja Barjajeva

21. 05. 2003	Kalinovskaja	Napad s strelnim orožjem na družino	7	Neznani storilci
05. 07. 2003	Tušino (Moskva)	Samomorilski bombni napad na koncertu	17	Neznana čečenska teroristična skupina
05. 12. 2003	Jesentuki	Samomorilski bombni napad na potniškem vlaku	46	Črne vdove
09. 12. 2003	Moskva	Eksplozija bombe v mestnem središču	6	Črne vdove
06. 02. 2004	Moskva	Eksplozija bombe na vlaku podzemne železnice	40	Neznana čečenska teroristična skupina
04. 06. 2004	Samara	Eksplozija bombe na tržnici	11	Neznani storilci, domnevno Čečeni
24. 08. 2004	Ruska federacija	Strmoglavljenje dveh ruskih letal zaradi podtaknjene razstreliva	89	Brigada mučenikov Riyad us- Saliheyn
31. 08. 2004	Moskva	Samomorilski bombni napad pred postajo podzemne železnice	11	Brigada mučenikov Riyad us- Saliheyn
01. 09. 2004	Beslan	Napad na šolo in zajetje talcev	331	Brigada mučenikov Riyad us- Saliheyn
17. 05. 2006	Nazran	Eksplozija bombe	7	Neznani storilci

(Knowledge Base Directory – Incidents – Geographical Location – Eastern Europe – Russia, 2006)

3.2.2 Teroristične skupine

V naslednjem sestavku so navedene skupine, ki jih Vrhovno sodišče Ruske federacije obravnava kot grožnje nacionalni varnosti, katerih delovanje je prepovedano na celotnem državnem ozemlju². Te skupine so:

- Vrhovni vojaški štab združenih sil svetih bojevnikov na Kavkazu
- Kongres narodov Ičerije in Dagestana
- Asbat al-Ansar (Libanon)
- Islamski džihad (Egipt)

² Seznam je bil zadnjič dopolnjen 28. julija 2006 in objavljen v časopisu Rossiiskaya Gazeta.

- Al Gama'a al Islamiya (Egipt)
- Muslimanska bratovščina
- Islamska osvobodilna stranka (Hizb ut-Tahrir)
- Laškar-i-Toiba (Pakistan)
- Talibsko gibanje (Afganistan)
- Islamska stranka Turkmenistana (Uzbekistana)
- Jemaah Islamiya
- Društvo za socialne reforme (Kuvajt)
- Društvo za oživitev islamske dediščine (Kuvajt)
- Al-Haramain (Saudska Arabija)
- Džund aš-Šam (Sirija)

Največja in najnevarnejša teroristična organizacija na tem seznamu pa je Al Kaida. Je osrednja sunitska teroristična organizacija pod vodstvom Osame bin Ladna, nastala v 80. letih v Afganistanu kot odpor proti ruski okupaciji. Danes je krovna organizacija za niz manjših, med seboj ohlapno povezanih terorističnih skupin, svoj vpliv pa je razširila po vsem Bližnjem vzhodu, Afriki, srednji Aziji in Severni Ameriki. Njen politični cilj je precej preprost: spodnesti vse sekularne režime v pretežno islamskih državah, hkrati pa povsem izničiti vsakršen zahodni vpliv v teh državah. Za doseg te ciljev je po prepričanju vodstva te skupine najučinkovitejše sredstvo terorizem. Iz relativno marginalne organizacije, ki je nastala v Afganistanu in nadaljevala svojo aktivnost v Sudanu, je nastala nedvomno najbolj razvpita teroristična skupina na svetu, ki se je z napadom 11. septembra 2001 uveljavila kot nesporni sinonim za islamski ekstremizem in terorizem. Pri tem seveda zna zelo dobro izkoristiti precejšnja finančna sredstva, ki jih dobiva iz nešteti virov, nenazadnje tudi iz nemajhnega osebne premoženja samega bin Ladna.

Brez dvoma je to najnevarnejša, najbolj razširjena in najbolj udarna teroristična skupina na svetu, ki bo zagotovo pomagala krojiti geopolitično dogajanje v začetku 21. stoletja (Hammes, 2006: 148-150).

Poleg naštetih pa obstaja še kar nekaj drugih skupin, ki s svojim delovanjem prav tako ogrožajo vitalne interese Ruske federacije in življenja njenih državljanov. Med seboj pa se ločijo po stopnji aktivnosti in po zaželenih ciljih. Med manj nevarne skupine sodijo:

- Aum Shinrikyo
- Rdeča gverila
- Nova revolucionarna alternativa
- Ruska nacionalna unija

- Meč islama
- Ruska nacionalna boljševistična stranka
- Nacionalna fronta za svobodni Kurdistan

Med nevarne teroristične organizacije, ki predstavljajo stalno grožnjo ruski nacionalni varnosti pa je mogoče uvrstiti naslednje skupine:

- Mednarodna islamska mirovna brigada
- Islamski regiment za posebne namene
- "Brigada mučenikov Riyad us-Saliheyn"
- Skupina Movsarja Barjajeva
- Osvobodilna armada Dagestana
- "Ingush Jama'at Shariat"
- Črne vdove

3.2.3 Severni Kavkaz – žarišče terorističnih aktivnosti

Ruska federacija je nedvomno ena najbolj ogroženih držav, kar zadeva teroristične napade. En vir ogrožanja predstavljajo skupine, ki delujejo znotraj države, nimajo mednarodne dimenzije in imajo zelo konkretne cilje, ki praviloma zajemajo spremembe na političnem, gospodarskem in družbenem področju.

V drugo skupino virov ogrožanja pa spadajo separatistične gverilske skupine s področja severnega Kavkaza, ki si že od sredine 90. let 20. stoletja prizadevajo iztrgati svoja ozemlja iz ruskega prijema, pri tem pa se občasno poslužujejo tudi čistih terorističnih metod. V zadnjih 15 letih je na področju Ruske federacije v terorističnih napadih raznih skupin umrlo na tisoče ljudi. Večino teh smrti so zakrivile skupine iz severnega Kavkaza.

3.2.3.1 Zgodovinsko ozadje

Rusko-čečenski konflikt ima globoke korenine, saj izvira iz 19. stoletja, ko si je carska Rusija prizadevala podjarmiti kavkaška ljudstva (Seely, 2001: 32). To ni bila samo posledica golega osvajalskega instinkta, temveč rezultat dolgoletne ruske bojazni pred zahodnim (zlasti britanskim) vplivom v osrednji Aziji, kar ni bilo povsem neupravičeno (Ferris, 2005: 9).

Po revoluciji leta 1917 so Čečeni za kratek čas vzpostavili neodvisen emirat, ki je zajemal območje današnje Čečenije in Ingušetije ter dela Dagestana. Obe strani v takrat potekajoči državljanski vojni sta temu nasprotovali. Leta 1920 so boljševiki ustanovili t.i. Sovjetsko gorsko republiko, dve leti kasneje pa je Čečenija dobila status *oblasti*. Leta 1936 so vzpostavili Čečensko-ingušsko avtonomno sovjetsko socialistično republiko (Seely, 2001: 77).

Med drugo svetovno vojno je Stalin obtožil Čečene kolaboracije z nacisti in jih velik del ukazal pobiti ali pa razseliti v Kazaško in Kirgiško republiko (Seely, 2001: 82). Pregnancem je dovolil vrnitev šele Hruščov in sicer leta 1957, ko so Čečeni ponovno dobili svojo lastno avtonomno republiko (Seely, 2001: 87).

V procesu razpadanja Sovjetske zveze leta 1992 je večina sovjetskih avtonomnih republik podpisala t.i. Federativni sporazum z Rusijo, ki se je takrat izpostavila kot edina prava naslednica nekdanje skupne države. Sporazum naj bi urejal odnose med Rusijo in drugimi, neruskimi deli bodoče federacije in je ohranil avtonomijo republik. Njihov položaj se tako ne bi prav nič poslabšal v primerjavi s sovjetskimi časi. Le dve federalni enoti nista želeli podpisati: Tatarstan (katere status je bil urejen leta 2000 s sporazumom z Moskvo) in Čečenija. (Seely, 2001: 153)

Leta 1992 se je republika razdelila na čečenski in inguški del: nova avtonomna republika Ingušetija je priznala nadoblast Moskve, Čečenija pa je pod vodstvom Dudajeva leta 1993 dokončno razglasila neodvisnost, ki je mednarodna skupnost ni priznala. Takšno stanje je seveda povzročilo precejšnje politično nestabilnost, ki je republiko pripeljala na rob vojne. Avgusta 1994 se je na severu zbrala koalicija nasprotnikov Dudajeva, ki so želeli zrušiti njegov režim. Moskva je te upornike podprla z orožjem, opremo in plačanci. Novembra 1994 so uporniške sile s pomočjo Rusov začele napad na prestolnico republike Grozni, ki pa je bil odbit, uporniki pa poraženi (Seely, 2001: 164). 29. novembra je Jelcin postavil ultimatum: obe vojskujoci se strani morata takoj položiti orožje. Dudajev je zahtevo zavrnil. 1. decembra 1994 so se začeli zračni napadi na Čečenijo, 10 dni kasneje pa je ruska vojska začela kopensko invazijo, katere deklarativni cilj je bil vzpostaviti red in mir v republici (Seely, 2001: 170). Ruska vojska je sicer kmalu uspela prevzeti nadzor nad prestolnico, vendar pa ni bila sposobna poskrbeti za stabilizacijo območja. Marca in avgusta 1996 so čečenske sile izvedle dva uničujoča napada na Grozni, v katerih so obkolile, ubile in zajele na stotine vojakov, pri tem pa zaplenile velike količine orožja. To je imelo pogubne učinke za že tako demoralizirane ruske vojake. (Seely, 2001: 267).

Tako je bil torej vojaški položaj v Čečeniji nadvse resen in nič ni kazalo, da se bo kmalu izboljšal. Nazadnje je postalo očitno, da je ruska vojska doživela že dovolj ponižanj in da je najbolje, če preneha z operacijami, v katerih ne more zmagati. 31. avgusta 1996 je bilo v dagestanskem mestu Kjasavjurt podpisano premirje, maja prihodnjega leta pa sta Aslan Mashadov (novi čečenski predsednik, ki je nasledil Dudajeva, ubitega v ruskem raketnem napadu aprila 1996) in Boris Jelcin podpisala mirovni sporazum. (Seely, 2001: 289). Vprašanje čečenske neodvisnosti pa s tem sporazumom ni bilo rešeno. V 20 mesecih vojne je

umrlo 50–100 000 Čečenov (večinoma civilistov) in približno 6000 ruskih vojakov (First Chechen War , 2006).

Nerešeni politični problem v Čečeniji pa je bil razlog za ponovne težave v prihodnjih letih. Krhki mir na severnem Kavkazu se je začel nevarno majati že nekaj mesecev po podpisu mirovnega sporazuma, julija 1998 pa so izbruhnili spopadi med Mashadovovo Narodno gardo in skrajnimi vahabitskimi islamskimi skupinami. Večkrat so v dogajanje posegle tudi ruske posebne enote, ki so vdrle na čečenski teritorij. Avgusta in septembra 1999 se je zaostril položaj v sosednjem Dagestanu, kjer so bile vedno navzoče močne teroristične skupine. V prvi polovici septembra so te skupine izvedle serijo hudih napadov na stanovanjske bloke v Moskvi, Volgodonsku in dagestanskem mestu Buinsk, ti so zahtevali več sto žrtev. Žarišče ekstremizma v regiji se je tako začasno premaknilo iz Čečenije v Dagestan, kjer so ruske sile začele ofenzivo proti tamkajšnjim teroristom. Skupaj s 1200 možmi jim je prišel na pomoč Šamil Basajev, izkušen gverilec, nekdanji vrhovni poveljnik čečenskih oboroženih sil in nekdanji predsednik čečenske vlade. Po hudih bojih so ruske sile do konca meseca septembra potisnile upornike nazaj v Čečenijo. Federalne oblasti so 29. septembra zahtevale od Čečenije izročitev krivcev za napade na stanovanjske bloke, kar pa se ni zgodilo. Dan kasneje se je začela druga ruska invazija na Čečenijo in s tem 2. čečenska vojna (Phase One – The Air Campaign, 2006).

Ruska vojska je napredovala počasi in dosegla prestolnico šele novembra 1999 ter jo popolnoma obkolila. Vzpostavljen je bil marionetni Čečenski državni svet, ki je po diktatu Moskve začel vzpostavljati čečenske varnostne sile, ki bi sodelovale v napadu na Grozni. V mestu je bilo takrat še 40 000 civilistov, ki so bili ujeti v obroču ruskih sil. Mesto je bilo pod topniškim ognjem skoraj popolnoma zravnano z zemljo, kar pa ni dokončno uničilo upornikov (Phase Two – The Ground Campaign – october – november 1999, 2006). Le-ti so se odločili za tvegan korak, ki pa je bil v danih okoliščinah edino mogoč: preboj iz obroča. Akcija se je začela v prvih dneh februarja 2000, ko so se uporniki, razdeljeni v več skupin (eno od njih je vodil sam Basajev) poskušali prebiti skozi tri plasti ruskih sil, dodatno zavarovanih z minskimi polji. Tukaj se je pokazal neupogljivi fanatizem islamskih borcev, ki so v samomorilskih juriših z lastnimi telesi čistili pot svojim tovarišem. Kljub tej odločnosti so imeli hude izgube, saj so padli mnogi izkušeni poveljniki, zraven pa še vsaj 400 borcev. Tudi ruske izgube niso bile zanemarljive: v času od oktobra 1999 do januarja 2000 so izgubili več kot tisoč vojakov.

Preživeli uporniki so se zbrali na bojnem posvetu v mestu Alkanjurt in se odločili za umik na hriboviti jug Čečenije, v soteski Vedeno in Argun, od koder naj bi nadaljevali boj proti Rusom. Tako je bila zamujena zadnja ruska priložnost, da uničijo koncentrirano uporniško silo, saj so se potem imeli opravka le še z razpršenimi, izjemno mobilnimi

skupinami, skritimi po težko dostopnem gorskem terenu južne Čečenije (Phase Three – november 1999 – february 2000, 2006).

Marca je se 1000 čečenskih borcev pod poveljstvom Ruslana Gelajeva zateklo v vas Komsomolskoje, kjer jih je napadala ruska vojska. Upirali so se dva tedna, vas pa je bila popolnoma uničena v silovitem ruskem obstreljevanju. Po ruskih podatkih naj bi bilo ubitih vsaj 600 upornikov, ujetih pa je bilo 70. To je bil nedvomno najhujši poraz čečenskih gverilcev v obeh vojnah (Russians seize Chechen stronghold, 2000).

3.2.3.2 Ruske akcije po koncu 2. čečenske vojne

Po letu 2000 ruska vojska v Čečeniji ne izvaja več velikih operacij, pač pa se posveča bolj policijskim nalogam vzdrževanja reda, iskanja terorističnih oporišč in likvidacij voditeljev čečenskega upora. V zadnjem desetletju je ruskim enotam uspelo ubiti kar nekaj pomembnih uporniških voditeljev:

- Džohar Dudajev: prvi čečenski predsednik (ubit v ruskem raketnem napadu aprila 1996) (Dzokhar Dudayev, 1998);
- Aslan Mashadov: predsednik Čečenske republike Ičkerije (ubit v akciji posebnih enot FSB marca 2005) (Obituary: Aslan Maskhadov, 2005);
- Zemilkan Jandarbijev: nekdanji predsednik Čečenske republike Ičkerije (ubit v bombnem napadu v Katarju s strani agentov SVR) (The assassination of Zelimkhan Yandarbiyev: Implications for the war on terrorism, 2004);
- Abdul Kalim Sadulajev: predsednik Republike Ičkerije (ubit 17. junija 2006 v mestu Argun med bojem z agenti FSB) (Obituary: Abdul-Khalim Sadulayev , 2006);
- Amir al-Khatab: dolgoletni predstavnik mednarodnih islamskih terorističnih organizacij v Čečeniji, gverilski in teroristični voditelj in glavni vir financiranja za čečenske separatiste (ubit marca 2002 z zastrupljenim pismom, ki mu ga je podtaknila FSB). (Ibn al-Khatab, 2006).

Nobeden od naštetih pa ni povzročil Rusom toliko sivih las kot Šamil Basajev in malo je smrti, ki bi Moskvi prinesle toliko zadovoljstva kot njegova v juliju 2006.

Voditelj raznih čečenskih gverilskih in terorističnih skupin in zagotovo najpomembnejša oseba v vrhu čečenskega odpora, ki je več kot 10 let igrala ključno vlogo pri organiziranju napadov na ruske vojaške in civilne cilje.

Svojo gverilsko pot je začel v obdobju 1991-1994, ko je bil na čelu manjših oddelkov upornikov, ki so tu in tam izvajale gverilske in teroristične akcije. Pravi sloves pa si je pridobil šele leta 1995, ko je vodil napad na bolnišnico v Budjonovsku in zajel več kot tisoč talcev. S tem si je pridobil status legende med čečenskim ljudstvom. V vladi Mashadova je leta 1998

sprejel položaj njenega predsednika, vendar je to delo opravljal le pol leta. Njegov vdor v Dagestan leta 1999 in teroristični napadi na blokovska naselja v Moskvi so bili vzrok za drugo rusko posredovanje v Čečeniji. V obdobju 2000-2005 je zakrivil najmanj 7 večjih terorističnih napadov na ruske tarče, vključno z napadom na gledališče Dubrovka in Beslan. Avgusta 2005, po smrti Mashadova, se je ponovno zbližal z vodstvom čečenske separatistične vlade in prevzel položaj njenega podpredsednika, junija 2006 pa je postal podpredsednik Čečenske republike Ičkerije (Shamil Basaev, 2006).

10. julija 2006 je bil v Ingušetiji, v bližini vasi Ekaževo. Vozil se je v konvoju, ki je prevažal orožje in razstrelivo. Od tod naprej pa ni popolnoma jasno, kaj se je zgodilo. Vsekakor je umrl zaradi neke vrste eksplozivnega sredstva, ni pa zanesljivo ugotovljeno, kako je prišlo do eksplozije.

Čečenska separatistična vlada je sicer priznala, da je Basaev mrtev, zadržala pa je, da je šlo za nesrečo, ker na bi bilo njegovo vozilo zapeljalo v kotanjo, kar naj povzročilo aktiviranje ene od bomb, ki jih je prevažal.

Uradna ruski viri pa zatrjujejo, da je bila to akcija ruskih varnostnih služb, ki je v skrbno pripravljene operaciji uspela podkupiti enega od čečenskih borcev, da je v tovor skrnil bombo z detonatorjem, ki so ga potem daljinsko sprožili agenti FSB.

Obe verziji imata svoje pomanjkljivosti: trditev, da je šlo za nesrečo je nekoliko preveč preprosta in naključna. Verzijo ruskih oblasti pa spodbijajo rezultati obdukcije trupla Basajeva, v katerem naj bi našli ostanke bodeče žice in drugih kovinskih delcev, ki nakazujejo, da je šlo za precej primitivno bombo, ki je ruski varnostni organi najbrž ne bi uporabili.

V dneh po smrti Basajeva so se začela vrstiti medijska ugibanja o pravih okoliščinah tega dogodka:

- Šlo naj bi za akcijo ruskih služb, ki naj bi izsledile vozilo s podobno metodo, kot so jo uporabile že desetletje prej v primeru Dudajeva: preko mobilnega telefona. Nato pa so sprožile raketni napad na konvoj.
- Ruske službe naj bi podtaknile bombo med tovor v konvoju že v tujini, še preden je sploh prispel na severni Kavkaz, verjetno preko Gruzije.
- Ruske službe naj bi v sodelovanju z ZDA v Iraku podtaknile v tovor poseben oddajnik, skupaj z manjšo količino razstreliva, nato pa preko satelitske povezave in brezpilotnih letal sledile konvoju in nazadnje aktivirale bombo preko oddajnika.
- Rivalska uporniška skupina iz Dagestana, imenovana Šarija, naj bi podtaknila eno od svojih bomb v vozilo, s tem pa bi svojemu vodji Rapaniju Kalilovu omogočila vzpon v separatističnih krogih. Ta teorija edina pojasnjuje primitivno izdelavo bombe, ki je ubila Basajeva. (Basaev's Death: Versions Abound, 2006).

Kljub množici teh teorij pa je za Ruse verjetno najbolj pomembno, da so se znebili svojega smrtnega sovražnika, kako je umrl pa je postranskega pomena. Moskva se drži uradne verzije, po kateri so Basajeva ubile ruske varnostne službe, Putin pa je 20. julija tudi že odlikoval 12 oseb, ki so domnevno akcijo izpeljale.

3.2.3.3 Politični položaj v Čečeniji

Že maja 2000, neposredno po padcu Groznega, je Moskva v Čečeniji vzpostavila sebi naklonjen režim. Predsednik začasne vlade je postal nekdanji separatist Ahmad Kadirov, ki je oktobra 2003 kandidiral še za predsednika republike. Na volitvah, ki so bile zaznamovane z nepravilnostmi in zastraševanjem, je tudi zmagal. Vodil je prorusko politiko, navidezen red v republiki pa je vzdrževal s svojo osebno gardo, imenovano "kadirovci". Med ljudstvom je bil neprijetljiv, med separatisti pa odkrito osovražen. 9. maja 2004 se je udeležil vojaške parade ob dnevu zmage nad nacizmom na stadionu v Groznom. Ubit je bil v eksploziji bombe, postavljene pod svojo ložo (Second Chechen War, 2006). Nasledil ga je sin Ramzan. Marca 2006 je tudi uradno postal predsednik čečenske vlade, potem ko so njegovi privrženci po spornih volitvah novembra 2005 dobili večino v čečenskem parlamentu. Vlada Ramzana Kadirova je prevzela nadzor nad čečensko naftno industrijo in zahtevala dodatna sredstva iz Moskve. Tako je postala za federalne oblasti precej problematična, ne le z vidika financ: novi premier je namreč že večkrat zahteval umik federalnih enot iz Čečenije, prav tako pa je njegov politični zaveznik, predsednik čečenskega parlamenta Abdurahmanov nekoč predlagal združitev Ingušetije in Dagestana s Čečenijo. To je seveda sprožilo ogorčenje v Kremlju, saj je to pravzaprav cilj, za katerega se zavzemajo čečenski separatisti, le da slednji od federalne vlade vsaj ne zahtevajo denarja. Malo je verjetno, da bi vlada Ramzana Kadirova lahko uspešno stabilizirala stanje v Čečeniji, saj ji verjetno bolj ustreza nemirna republika, ki jo lahko s podporo Moskve mirno upravlja kot svoj fevd, namesto da bi iz nje naredil uspešno državo na demokratičnih temeljih (Ramzan Kadyrov, 2006).

Poleg uradne, mednarodno priznane proruske vlade pa obstaja še vzporedna oblast, namreč tista, ki jo predstavljajo čečenski uporniki in separatisti. Ne priznavajo niti legitimnosti proruske vlade niti statusa republike znotraj ruske federacije. Zanje Čečenija obstaja le kot t. i. Čečenska republika Ičkerija, ki je ne priznava nobena država razen Gruzije.

Prvi čečenski predsednik Džohar Dudajev je poskrbel za artikuliranje politične volje čečenskega naroda za proces osamosvajanja. Vendar je bil pri tem nespreten in kratkoviden. Tudi zaradi njegovega nediplomatskega odnosa do Moskve je Čečenija prišla v položaj, ko se je bila prisiljena odkrito sporeči s federalnimi oblastmi in se tako zaplesti v 1. čečensko vojno. Leta 1996 je ruska vojska z elektronskimi sredstvi izsledila Dudajeva in sprožila raketni napad, ki je bil zanj usoden. Nasledil ga je Aslan Mashadov, nekdanji polkovnik ruske vojske, ki se je

v 1. čečenski vojni boril na strani separatistov. Kljub temu je veljal za bolj zmernega od večine čečenskih politikov, zato ga je na volitvah podprla tudi Moskva. Prave stabilnosti v republiki ni bil sposoben zagotoviti, interne razprtije so se kar vrstile, tako da je nazadnje izgubil tudi podporo Moskve. Ves čas, ko je bil na oblasti, je bil prisiljen krmariti med dvema nasprotnojučima si dimenzijama: na eni strani je bila Ruska federacija, na drugi pa skrajni čečenski separatistični krogi, ki jim je večkrat moral dokazovati svojo "pravovernost". Resda ni želel izzivati Rusov, vendar je svojo oblast utemeljeval na preprosti čečenski politični maksimi: Rusi bodo nekoč odšli, čečenski narod pa bo vedno tam. V skladu s to filozofijo je tako vsaj začasno izbral stran čečenskih ekstremistov, ko je pod njihovim pritiskom privolil v program za vzpostavitev šeriatskega pravnega reda v republiki, za predsednika vlade pa imenoval Moskvi sovražnega islamista Šamila Basajeva. Slednji je na čelu vlade ostal samo 6 mesecev, potem pa je odstopil in se kasneje pridružil oboroženim skupinam v Dagestanu, od koder je začel organizirati teroristične napade velikega obsega na ozemlju Ruske federacije. Ti napadi, ki so zahtevali več sto civilnih žrtev, so veliko pripomogli k temu, da se je federalna vlada odločila za začetek druge vojne v Čečeniji, kljub trudu Mashadova, da bi preprečil sodelovanje čečenskih skrajnežev v teh napadih. Ko se je začela ruska operacija v Čečeniji leta 1999, so nadzor nad čečenskim političnim prizoriščem dokončno prevzeli skrajni krogi, Mashadov pa je praktično izgubil nadzor nad dogajanjem. Kljub ruskemu skepticizmu mu je mogoče verjeti, da je nasprotoval ekstremizmu, saj se je zavedal katastrofalnih posledic, ki jih imajo teroristični napadi za proces čečenskega osamosvajanja, katerega je nameraval doseči s podporo EU. Ni pa bil sposoben zagotoviti reda in stabilnosti v republiki, prav tako pa ni mogel tekmovati z agresivnim in izvrstno finančno podprtimi tujimi islamističnimi skupinami, na katere se je opiral Basajev. Resnici na ljubo se je tudi Mashadov v preteklosti posluževal finančne podpore s strani islamskih fundamentalistov, ni pa se jim podredil. Tudi glasne obsodbe terorističnih napadov v moskovskem gledališču Dubrovka in Beslanu mu niso prinesle naklonjenosti niti Moskve niti zahodnih držav, čeprav so ga slednje nedvomno smatrale za najmanj slabo izbiro v političnem spektru Čečenije. Ruske oblasti so ga še vedno imele za terorista in razpisale nagrado 10 milijonov ameriških dolarjev na njegovo glavo. Tako se je znašel na črnem seznamu tako čečenskih skrajnežev, kot tudi Moskve, kar je pomenilo, da je v političnem smislu postal popoln obstranec. Marca 2005 je bil ubit v protiteroristični operaciji posebnih enot FSB. Z njim se je verjetno izgubila tudi edina možnost, da bi se Čečenija osamosvojila brez hujšega prelivanja krvi (The rise and fall of the Chechen independence movement, 2005).

3.2.3.4 Vpliv skrajnega islama v čečenskih separatističnih krogih

Kot večina severnokavkaških republik je tudi Čečenija vedno bila pretežno muslimanska dežela. Čečenski muslimani so tradicionalno pripadali dvema šolama islamske vere: šafijski šoli, ki spada k sunitski veji islama, in sufizmu, mistični filozofiji, ki ni strogo omejena ne na sunita ne na šiite. Obe šoli sta relativno zmerni, nekonfliktni in odprti za sodobne vplive, še zlasti sufizem, ki ženskam daje precej več pravic kot druge islamske ločine. Tako da ne bi mogli trditi, da so bili Čečeni kdajkoli posebno nagnjeni k islamskemu ekstremizmu.

Vse to se je seveda začelo spreminjati, ko se je zaostрил politični položaj v republiki in ko se je začel dolgoleten konflikt z ruskimi federalnimi oblastmi. Po vojni leta 1994 se je čečensko ljudstvo znašlo v izolaciji in revščini. Pričakovanja, da bodo zahodne države podprle njihovo željo po neodvisnosti se niso izpolnila. Tudi večina separatistov, ki se je zanašala na zahodno pomoč, se je znašla v kočljivem položaju. Tako je sredi 90. let 20. stoletja na čečenskem političnem prizorišču zazijal prazen prostor. Zapolnil ga je Šamil Basajev. Bil je skrajni islamist, ki si je prizadeval za vzpostavitev islamske države na območju severnega Kavkaza in je hitro uvidel svojo priložnost za uveljavitev. S svojimi zvezami z različnimi skrajnimi islamskimi skupinami v arabskem svetu je Čečenom sicer zagotovil veliko potrebnih materialnih sredstev, vendar je hkrati s tem na široko odprl vrata fundamentalistični islamski ideologiji, ki je bila poprej v tej republiki neznana. Zlasti vahabitske skupine iz Savdske Arabije so bile takoj pripravljene ponuditi podporo čečenskemu boju proti ruskim silam, seveda pa so bili njihovi cilji v osnovi povsem drugačni kot tisti čečenskih separatistov. Pošiljali so svoje predstavnike, predvsem verske voditelje, da so obrnili smer čečenske politike stran od Zahoda, v sfero radikalizma in fanatizma, s poudarjeno protizahodno noto. Njihov glavni namen ni bila čečenska samostojnost, temveč le izgon ruskega vpliva iz regije. Njihova ideologija namreč temelji na ekstremnem pojmovanju islamskega sveta, ki bi moral biti združen v enotno tvorbo, podobno kalifatu, v kateri bi vladal šeriatski red. V tej tvorbi pač ne bi bilo prostora za posamezne majhne države, zato je bil dotedanji nacionalistični predznak, ki je prevladoval v čečenskih separatističnih krogih, zanje nesprejemljiv.

Tega se je zavedal tudi Mashadov, ki je načelno nasprotoval ideji o integraciji Čečenije v nekakšno religiozno tvorbo in je zagovarjal vzpostavitev samostojne in sekularne države. Vendar je iz taktičnih razlogov bil prisiljen sprejemati pomoč od njih: sam namreč ni imel dovolj sredstev, da bi svojemu ljudstvu zagotovil ugodne razmere za življenje. Po drugi strani pa so arabski fundamentalisti razpolagali s precejšnjimi finančnimi resursi, ki so bili Čečenom močno potrebni, to pa pomeni, da je hkrati z gradnjo mošej, šol, sirotišnic in bolnišnic v republiko nezadržno prodirala agresivna islamska ideologija, ki je že začela prežemati velik del

čečenskega separatističnega gibanja. K temu je pripomogel tudi sam Basajev, ki je zagovarjal vzpostavitev emirata na severnem Kavkazu, ki bi zajemal vse republike v regiji, v njem pa bi vladal šeriatski red. V skladu s tem programom je načrtno poskušal onemogočiti Mashadova, ki je že konec 90. let postal njegov odkriti politični nasprotnik, in sicer tako, da je čečenskemu uporniškemu gibanju poskušal vsiliti religiozni značaj. To je dosegel s prenosom težišča operacij iz gverilskega boja proti vojaškim tarčam na teroristične napade proti civilistom. Njegovo početje je obrodilo sadove septembra 1999, ko je s serijo napadov na ruske tarče iz Dagestana povzročil novo rusko intervencijo v Čečeniji. Seveda je popolnoma jasno, da je bil to uničujoč udarec za vse sekularne, zmerne čečenske kroge, ki so dokončno izgubili nadzor nad osvobodilnim gibanjem, ki je bilo potisnjeno v naročje fundamentalističnih radikalcev, kot je bil Basajev. Ta je seveda storil vse, da bi še zaostрил situacijo na severnem Kavkazu, kar je tudi dosegel s terorističnimi napadi v Moskvi in Beslanu. Njegova smrt leta 2006 je bila sicer udarec za skrajnje islamske kroge v Čečeniji, vendar je s svojim početjem v več kot desetletju svoje aktivnosti čečenski ideji o samostojnosti prizadejal nepopravljivo škodo (The rise and fall of the Chechen independence movement, 2005).

3.2.3.5 Varnostni položaj na področju severnega Kavkaza in posledice po uboju Basajeva

Kot že rečeno, je po letu 2000 na območju severnega Kavkaza mogoče opaziti, da oboroženih spopadov velikega obsega med ruskimi in separatističnimi silami ni več. S padcem Groznega je sposobnost čečenskih upornikov, da bi se proti ruskim silam borili frontalno in v velikih formacijah, skoraj povsem pojenjala. Največ, kar lahko v tem smislu še izvajajo uporniki, so nenadni vpadi nekaj sto ljudi v urbana naselja, v katerih si za tarčo izberejo vladne, policijske ali vojaške tarče, nato pa se hitro umaknejo. Taki primeri so npr. napadi v Ingušetiji 2004 in Nalčiku v Kabardinsko-Balkarski republiki. To bi lahko razlagali tudi kot dobro novico za rusko stran, saj bi pomenilo, da se je taktika upornikov spremenila in da ne nameravajo več napadati civilistov na ruskem ozemlju. Za sedaj se je ta predpostavka izkazala za pravilno, saj že od septembra 2004 ni bilo nobenega velikega terorističnega napada, jasno usmerjenega proti civilistom.

Pojavila pa se je druga težava: resda je Čečenija, ki je vedno veljala za žarišče nemirov na območju severnega Kavkaza, od koder se je po potrebi prelivalo nasilje tudi v sosednje republike, danes z vojaškega vidika stabilnejša. Vendar to ni znak usihanja čečenskega odpora niti tega, da se stanje v Čečeniji normalizira. Pravi razlog za to navidezno stabilnost je očitna tendenca širjenja političnega radikalizma (in s tem gverilskih aktivnosti) po vsem severnem Kavkazu, predvsem v Ingušetijo, Dagestan in Kabardinsko-Balkarsko republiko. Logična

posledica tega pa je, da se s širjenjem in decentralizacijo konflikta po večji ozemeljski površini celotne regije pač zmanjšuje intenzivnost vrenja v sami Čečeniji (New tactics of the Chechen separatists, 2006). Glavni arhitekt takšne spremembe taktike je bil Šamil Basajev, ki je v zadnjih letih precej zmanjšal svoje aktivnosti v Čečeniji in posvetil gradnji trdne gverilsko-teroristične mreže v sosednjih republikah, vodenje domačega odpora pa je prepustil drugim čečenskim voditeljem, predvsem Abdulu Sadulajevu. Basajev je bil namreč edini preživeli čečenski vodja iz časov Dudajeva in zato tudi daleč najbolj izkušen. Prav tako je bil v edinstvenem položaju, da je bil zmožen zagotavljati kolikor toliko stabilno povezavo med nacionalisti in islamisti (oziroma mrežo "islamskih solidarnostnih društev" na severnem Kavkazu, imenovanih tudi "jamaat") in tako uspešno prenesel konflikt v skoraj vse severnokavkaške republike, v katerih so bile vzpostavljene etnično razdeljene, "domače" islamistične celice. S tem je prisilil Moskvo, da je svoje enote morala razporediti na več koncev, to pa je pomenilo zmanjšano učinkovitost (Chechnya and the Northern Caucasus without Shamil Basaev, 2006).

Danes nikakor ne moremo več govoriti samo o "čečenskem konfliktu", temveč le še o severnokavkaškem. Napadi gverilcev v Dagestanu in Ingušetiji niso nič manj pogosti kot v Čečeniji, kjer so trenutno varnostno najbolj ogrožena urbana območja v ravninah, kjer se nahaja večina stacioniranih ruskih sil, večino akcij proti upornikov pa izvajajo domače čečenske milice, ki so pod nadzorom Kadirova. Seveda ni treba posebej poudarjati, da njihov prispevek k vzdrževanju miru in reda ni posebno velik, zato pa so toliko bolj vnete pri teroriziranju prebivalstva, ukvarjanju s kriminalnimi posli in izzivanju konfliktov z enotami Ministrstva za notranje zadeve.

Cono, ki obdaja to območje, bi lahko imenovali tudi "nedostopna". To so gorata območja Čečenije, zahodnega Dagestana, večine Ingušetije in južnega dela Kabardinsko-Balkarske republike, ki so skoraj povsem zunaj nadzora federalnih in republiških oblasti sil, razen občasnih vpadov ruskih enot. Oblastne strukture (če temu lahko tako rečemo) so večinoma v rokah islamskih skupnosti, ki živijo po šeriatskih načelih, ali pa nasilnih kriminalnih skupin.

Še širše področje pa je kar celotna regija severnega Kavkaza, ki bo za Moskvo še dolgo predstavljala problem (Shifting battlefields of the Chechen war, 2006).

Resda je smrt Basajeva prizadejala hud udarec uporniškimi skupinam v regiji, saj je predstavljal močan povezovalni element za mnogotere gverilske, teroristične, separatistične, nacionalistične in islamistične skupine v koordinirano celoto, hkrati pa je ohranjal njihovo disciplino in držal na vajetih mnoge ambiciozne lokalne poveljnike, ki so bili vedno na robu medsebojnega spopada. Z njegovo smrtjo tega ne bo več. Trenutno ni nikogar, ki bi ga lahko v

tem pogledu v celoti nadomestil. Kratkoročno je zato mogoče pričakovati posamezne, verjetno krvave spopade za oblast med raznimi gverilskimi voditelji, sčasoma pa se bo zagotovo formirala nova poveljniška struktura vojaškega krila upora (to krilo je tudi najbolj oslABLJENO zaradi njegove smrti). Njegovo likvidacijo lahko primerjamo npr. s smrtjo Al-Zarkavija v Iraku: vsekakor je bil pomembna osebnost, ne pa tudi nezamenljiva. Čečensko, in s tem severnokavkaško uporniško gibanje torej ne bo niti izginilo niti ne bo posebno oslABLJENO na dolgi rok. Vedno so na voljo novi kadri za ta položaj, saj navsezadnje tudi ruske oblasti ne počnejo prav veliko, da bi razlogi, ki ženejo mlade ljudi iz vse regije v naročje ekstremizma, izginili (Chechnya and the Northern Caucasus without Shamil Basaev, 2006).

Slišati pa je tudi optimistične napovedi prihodnjega razvoja dogodkov po smrti Basajeva: trenutno je nesporni vodja čečenske uporniškega gibanj Doku Umarov, predsednik Čečenske republike Ičkerije, ki je nekoč Basajeva imenoval za svojega namestnika. Za razliko od svojega podpredsednika pa je Umarov manj naklonjen skrajnim islamističnim načrtom o severnokavkaškem emiratu in bo verjetno premaknil svoja prizadevanja nazaj v sfero, ki sta jo načrtala že Dudajev in Mashadov: neodvisna republika Čečenija. V omilitev političnih stališč bo verjetno tako ali tako prisiljen, saj nima niti izkušenj niti potrebnih zvez, da bi lahko imel kaj dosti nadzora nad dogajanjem zunaj Čečenije, torej na območju celotnega severnega Kavkaza. Posledica tega bo še povečana aktivnost gverilskih in terorističnih skupin v sosednjih republikah, ki bodo dobile občutek, da imajo bolj proste roke, kot so jih imele v času, ko je bil Basajev še živ (New fronts, new focus: Dokku Umarov's war on Russia, 2006).

3.3 URADNA POLITIKA OBLASTI RUSKE FEDERACIJE DO PROBLEMATIKE DOMAČEGA IN MEDNARODNEGA TERORIZMA

Ruska federacija je leta 2000 sprejela tri pomembne dokumente, povezane z nacionalno varnostjo: Koncept nacionalne varnosti, kjer so bili navedeni temeljni cilji ruske nacionalnovarnostne strategije in opredeljeni viri ogrožanja varnosti; Vojaška doktrina; Koncept zunanje politike (De Haas, 2005: 1).

Najpomembnejši in najbolj celovit je Koncept nacionalne varnosti, saj povzema bistvo vseh treh dokumentov. V njem so navedeni naslednji ruski nacionalni interesi:

- zaščita pred mednarodnim terorizmom in naravnimi ter industrijskimi nesrečami;
- spodbujanje gospodarskega razvoja in izboljšanje življenjskega standarda;
- ohranitev in okrepitev suverenosti in teritorialne celovitosti Ruske federacije ter ojačitev temeljev ustavnega reda;
- odstranitev vzrokov za politični in verski ekstremizem ter etnoseparatizem;

- okrepitev vloge Ruske federacije kot velesile v mednarodnem prostoru;
- razvoj dobrih odnosov s članicami Skupnosti neodvisnih držav in sodelovanje na varnostnem področju (De Haas, 2005: 2).

Vse te interese tako ali drugače ovirajo ali ogrožajo dejavniki destabilizacije zunaj ali znotraj države. Zunanji dejavniki ogrožanja so:

- poskusi zmanjševanja vloge obstoječih mehanizmov za zagotavljanje mednarodne varnosti (OZN, OVSE) s strani zahodnih držav;
- poskusi zanemarjanja ali oviranja ruskega vpliva pri reševanju mednarodnih varnostnih problemov;
- krepitev vojaško-političnih blokov, še zlasti širitev NATO proti vzhodu;
- uporaba vojaških sil NATO zunaj njegovega območja odgovornosti brez dovoljenja Varnostnega sveta OZN.

Notranji dejavniki ogrožanja pa so:

- nacionalni in verski separatizem in terorizem,
- mednarodni organizirani kriminal;
- spodkopavanje teritorialne celovitosti in homogenosti države zaradi separatističnih tendenc določenih federalnih enot RF; zaradi slabega državnega nadzora; zaradi povezanosti nekaterih delov ruskih izvršilnih ali zakonodajnih teles s skupinami organiziranega kriminala (korupcija) (De Haas, 2005: 3).

Iz vseh teh podatkov lahko razberemo, da boj proti terorizmu ni bil tako visoko na seznamu prioritet ruskih varnostnih organov oziroma ni bil deležen večje pozornosti kot druge vrste ogrožanja. To se je spremenilo po dveh hudih terorističnih napadih na ruskem ozemlju: leta 2002 v moskovskem gledališču Nord-Ost in leta 2004 v Beslanu. Na oba napada so se oblasti odzvale podobno in prišle do podobnih sklepov. Predsednik Putin je že oktobra 2002 ukazal svojim varnostnim organom, naj izdelajo revizijo Koncepta nacionalne varnosti. Spremembe naj bi zajemale večjo vlogo vojske v boju proti terorizmu in dodelitev vprašanju terorizma večji pomen, predvsem z vidika boja proti teroristom in tudi njihovim virom financiranja. Glavni fokus se je torej premaknil od zunanjih na notranje vire ogrožanja, kar je bilo precej bolj realistično stališče (De Haas, 2005: 10). Ruski politični vrh je takrat prvič spredel, da je za uspešen boj proti terorizmu potrebno skupno delo več varnostnih služb, predvsem pa sodelovanje vojske s civilnimi institucijami ter poenotenje vseh teh aktivnosti pod

skupno streho, z enim samim voditeljem, ki bi bil odgovoren za celotno področje boja proti terorizmu.

Vendar so bili ti ukrepi vendarle premalo obširni, saj je bila predvidena le boljša organizacija boja proti teroristom, ne pa tudi celovita politika proti terorizmu, ki bi morala nujno zajemati tudi predloge, kako izkoreniniti ne samo teroriste, temveč tudi razloge za njihov obstoj. Za to pa bi bila potrebna politična volja, ki pa je takrat v RF ni bilo dovolj. Zato so tudi spremembe ruskega Koncepta nacionalne varnosti ostale bolj ali manj črka na papirju. Podobno se je zgodilo tudi po terorističnem napadu v Beslanu, ko je RF ponovno poudarila, da ji je bila napovedana vojna in da bo po potrebi izvajala preventivne napade na teroriste tudi v tujini (De Haas, 2005: 11).

Seveda je teroristični napad 11. septembra 2001 v New Yorku in Washingtonu vplival tudi na rusko strategijo boja proti terorizmu. Že nekaj dni po napadu so visoki ruski politiki s predsednikom Putinom vred dajali izjave, ki jih je mogoče uvrstiti v več kategorij in segajo od diplomatskega izražanja sočutja in ogorčenja do slabo prikrite škodoželjnosti, ki bi jo lahko preprosto povzeli z besedami "Saj smo vam rekli", in nazadnje do odkrite obsodbe terorizma kot "pošasti 21. stoletja" in ponujanja pomoči ZDA v boju proti terorističnim skupinam (Smith, 2004: 9).

Ni treba posebej omenjati, da je napad v ZDA prišel Rusom kar prav, saj so bili v tistem času do vratu zapleteni v drugi čečenski konflikt, ki je seveda terjal specifične metode boja proti razkropljenim uporniškim skupinam, ki zahodnim državam, še zlasti ZDA, niso bile ravno všeč. Morebitno spremembo klime v tem oziru sta hitro sprevidela ruski obrambni minister Sergej Ivanov in generalni tožilec Vladimir Ustinov, ki sta še istega meseca povezala nekatere uporniške skupine na severnem Kavkazu s takrat verjetno najbolj kompromitirano osebnostjo na svetu, Osamo bin Ladnom (Smith, 2004: 10).

Pričakovanje, da bo sedaj Zahod gledal na vojno v Čečeniji z drugačnimi očmi, se je izkazalo za upravičeno. V mesecih, ki so sledili napadu je prišlo do številnih srečanj med ameriškimi in ruskimi predstavniki in dosežen je bil konsenz glede mnogih vprašanj, povezanih z mednarodnim terorizmom. V prvi polovici leta 2002 sta ZDA in RF ustanovili skupno delovno skupino, ki bi preprečila teroristom pridobitev radioaktivnega materiala za izdelavo "umazane bombe". Prav tako se je v Moskvi prvič sestala delovna skupina za boj proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu, posledica dogovora med ruskim notranjim ministrom Grizlovom in direktorjem FBI Muellerjem. To otoplitev odnosov je potrdil tudi ameriški veleposlanik v Moskvi, ki je priznal, da Al Kaida sodeluje z oboroženimi skupinami v Čečeniji. To izjavo so ruske oblasti sprejele z velikim odobravanjem in vse je kazalo, da sta

ZDA in RF začeli popolnoma novo poglavje v svoji dotedaj burni medsebojni politični realnosti (Smith, 2004: 11).

Vendar so se na ruski strani kmalu zaslišali previdni glasovi, ki so s tipičnim skepticizmom ocenili ameriško "vojno proti terorizmu" kot trojanskega konja za širjenje politične in vojaške dominacije ZDA po svetu, seveda vključno z območji, ki so vedno sodila v rusko interesno sfero. Nesoglasja med ameriškimi in ruskimi stališči so imela temelje v različnih konceptualnih zasnovah boja proti terorizmu: tako so Rusi upali, da se bodo ZDA oprle na široko koalicijo svetovnih držav, ki bi znotraj obstoječih mednarodnih varnostnih teles, kot sta OZN in OVSE, ustanovile posebne institucije, namenjene izkoreninjenju terorizma. Pri tem bi seveda RF, zaradi svojega vpliva v OZN, imela pomembno besedo (Arbatova, 2002: 161).

ZDA so z napadom na Afganistan, kar naj bi bilo povračilo za teroristični napad 11. 9., dokaj jasno pokazale, da ne nameravajo izgubljati časa z neskončnimi razpravami na mednarodnih političnih forumih, temveč da je njihov temeljni cilj uničiti tiste, ki so teroristični napad zakrivali, vedeli zanj, podprli ali aktivno sodelovali pri izvedbi in kasnejšemu skrivanju storilcev. Pri tem pa mnenje mednarodne skupnosti, s tem pa tudi Ruske federacije, pač ne bo v ospredju njihovega zanimanja (Smith, 2004: 12).

Razlike v pristopu do teroristične problematike so se pokazale tudi marca 2003, ob ameriški invaziji na Irak, ko so ruske oblasti večkrat izrazile svoje nasprotovanje tovrstnim unilateralnim potezam, kasneje pa dosledno zavračale vsakršno možnost angažiranja ruskih vojaških enot v zasedeni državi, ki ne bi hkrati vključevala tudi široke mednarodne podpore in ne bi bila v okviru akcije OZN (Smith, 2004: 16).

Rusko nasprotovanje ameriški vojni proti terorizmu nikakor ni le načelno stališče, ki bi se postavilo v bran mednarodnemu pravu in sistemu kolektivne varnosti OZN pred agresivno samovoljo ZDA. Že vse od začetka leta 2002 so Rusi zaskrbljeno opazovali naraščajočo ameriško gospodarsko in vojaško prisotnost v osrednji Aziji. Gruzijo je Moskva večkrat ostro opozorila, naj bolje nadzoruje sotesko Pankisi, ki je predstavljala izhodišče za teroristične napade v RF (Kipp, 2003: 234). Gruzija je te obtožbe odločno zavrnila, nakar je ruska vojska odgovorila z večkratnim kršenjem gruzinskega zračnega prostora in vsaj petimi primeri bombardiranja območij znotraj Gruzije, ki so zahtevali najmanj eno civilno žrtev. Rusko zanimanje za stanje v Gruziji je bilo nedvomno povezano s prisotnostjo ameriških vojaških inštruktorjev v tej državi, ki so bili tam vse od februarja 2002. To potezo je RF zagotovo videla kot neprijazno dejanje ZDA (Smith, 2004: 15).

Prav tako je treba poudariti, da imata ZDA in RF različne predstave o tem, kakšne posledice lahko ima zanj dejavnost teroristov. Za ZDA so teroristi predvsem grožnja za življenja njenih

državljanov doma in po svetu ter za gospodarsko infrastrukturo. Za Rusko federacijo pa je to problem drugačne narave: seveda je ena od skrbi tudi izguba človeških življenj, vendar obstaja še hujša nevarnost – verski separatizem. Če bi islamski skrajneži pridobili večji politični vpliv v republikah osrednje Azije ali celo znotraj ruskih federalnih enot (kar glede na etnično in politično raznolikost države niti ni nemogoče), potem bi lahko to imelo pogubne posledice za ozemeljsko celovitost RF in navsezadnje za njen nadaljnji obstoj kot homogene politične tvorbe (Smith, 2004: 16). Z vidika nacionalne varnosti je zato boj proti terorizmu za Ruse praktično življenjskega pomena in ne le eden od potencialnih problemov, ki bi se ga lahko lotevali z levo roko in bi bil predmet nenehnih političnih manipulacij.

Resnost RF pri spopadanju s problematiko terorizma nakazuje tudi ustanovitev institucije posebnega odposlanca predsednika RF za mednarodni terorizem oktobra 2004. V septembru 2006 ga zapolnjuje izkušen funkcionar Anatolij Safonov, hkrati pomočnik zunanjega ministra. Njegova naloga je navezovati stike z drugimi državami, z namenom usklajevati boj proti mednarodnemu terorizmu na najvišji politični ravni. Za sedaj je RF edina država, ki ima posebnega ambasadorja za protiteroristične dejavnosti (Plater-Zyberk, 2004: 10).

ZDA in RF pa se razhajata tudi v definiciji terorističnih držav oziroma držav, ki naj bi bile največje podpornice mednarodnega terorizma. V začetku leta 2003 so ZDA objavile seznam takih držav. To so bile Kuba, Sirija, Sudan, Severna Koreja, Iran, Irak (takrat še pod vladavino Sadama Huseina) in Libija. Ruska federacija ima dokaj dobre gospodarske in politične odnose z vsemi temi državami, razen s Sudanom, in se ne strinja, da so podpornice terorizma (Smith, 2004: 17).

Globoke razlike v pojmovanju terorizma med Rusko federacijo in ZDA so se ponovno pokazale julija 2006, ko je bil objavljen revidiran seznam terorističnih skupin, ki jim je prepovedano delovanje na ozemlju Ruske federacije. Pojavil se je namreč precejšen paradoks: na seznamu se je znašla vrsta skupin, ki nimajo nobene zveze z Rusko federacijo (kot npr. Jamaa al-Islamiya ali Laškar-i-Toiba) ali pa niti ne obstajajo več (Islamska stranka Turkestana). Prav tako je nadvse presenetljivo, da sta edini skupini s severnega Kavkaza, ki sta omenjeni na seznamu opustili svojo dejavnost že pred nekaj leti. Po drugi strani pa veliko bolj bode v oči odsotnost nekaterih skupin, ki bi po vseh kriterijih sodile na seznam: Hamas, Hezbolah, Svet iraških mudžahidov (za katerega ruske oblasti ne priznavajo, da sploh obstaja). Razlog za to je seveda političen: Ruska federacija je namreč večkrat pokazala naklonjenost Hamasu, v začetku leta 2006 pa je Putin celo povabil njegove predstavnike na sestanek v Moskvo, kar je ogorčilo mnoge zahodne države. Tudi dobre zveze ruskih oblasti s Hezbolahom niso presenetljive, saj ga podpirata dve tesni ruski zaveznici, Sirija in Iran. Uradni izgovor za

izpustitev teh dveh organizacij je bil najprej, da sicer uporabljata teroristične metode, vendar je njun cilj le nacionalna osvoboditev. Nekaj dni kasneje je bila ta pripomba zamenjana z argumentom, da ju večina sveta nima za teroristični skupini.

Poleg golega političnega interesa pa se za takšno rusko diplomatsko klofuto zahodnim državam skriva tudi povsem odkrita jeza na Veliko Britanijo, ki še vedno noče izročiti čečenskega separatističnega voditelja Ahmeda Zakajeva, ki mu je London novembra 2003 odobril politični azil (Russian authorities put virtual organizations on terror list but ignore Hamas and Hezbollah, 2006).

Vse te razlike so torej razlog, da je učinkovito mednarodno sodelovanje v boju proti terorizmu močno oteženo in da Ruska federacija verjetno nikoli ne bo imela vidnejše vloge v boju zoper mednarodni terorizem, vsaj kar se tiče ZDA.

3.4 ZAKONODAJA, POVEZANA Z BOJEM PROTI TERORIZMU

Ustavni zakon "O izrednem stanju" Ruske federacije je najvišji pravni dokument v državi, kar zadeva področje terorizma. Najvišji je pač zato, ker ustavni zakon po hierarhiji presega vse druge federalne zakone.

Sicer pa so najpomembnejši zakoni v Ruski federaciji, ki obravnavajo področje terorizma naslednji:

- Zakon o boju proti terorizmu, ki je bil sprejet marca 2006 (nadomestil je Zakon o boju proti terorizmu iz leta 1998)

Sestavljen je iz 27 členov, ki obravnavajo naslednja področja:

- pravna podlaga za boj proti terorizmu
- osnovna načela boja proti terorizmu
- temeljna terminologija
- mednarodno sodelovanje pri boju proti terorizmu
- organizacijska osnova za boj proti terorizmu
- uporaba oboroženih sil RF v boju proti terorizmu
- nevtralizacija zračnih napadov
- nevtralizacija terorističnih napadov na teritorialne vode in kontinentalno ploščo RF
- sodelovanje ruskih oboroženih sil v protiterorističnih operacijah
- nevtralizacija terorističnih aktivnosti zunaj teritorija RF s strani oboroženih sil
- pravna podlaga protiterorističnih operacij

- pogoji protiterorističnih operacij
- poveljstvo in kontrola nad protiterorističnimi operacijami
- pristojnost operativnega štaba
- človeški in materialni resursi pri protiterorističnih operacijah
- pogajanja v času trajanja protiterorističnih operacij
- končanje protiteroristične operacije
- nadomestilo škode, nastale zaradi terorističnega napada
- socialna rehabilitacija žrtev terorističnega napada
- kategorije oseb, vključenih v protiteroristične dejavnosti, ki so upravičene do pravne in socialne zaščite
- nadomestilo škode osebam, ki so vključene v boj proti terorizmu
- dovoljena povzročitev škode pri protiterorističnih operacijah
- preferenčno izračunavanje delovne dobe, dodatkov in odškodnin osebam, ki so vključene v protiteroristične dejavnosti
- odgovornost organizacij za omogočanje terorističnih aktivnosti
- nagrade za pomoč pri protiterorističnih dejavnostih
- prenehanje pravnih učinkov določenih pravnih aktov
- začetek veljavnosti zakona

Zakon je v marsičem poseben, saj za razliko od velike večine drugih demokratičnih držav dovoljuje uporabo oboroženih sil na lastnem ozemlju, kadar gre za protiteroristične operacije v zraku ali v vodi (v primeru, da teroristi ugrabijo letalo ali ladjo, je vojski dovoljeno, da vozilo uniči). V vsakem primeru pa mora uporabo večjih vojaških enot v te namene odobriti predsednik Ruske federacije. Kadar gre za manjše enote, pa lahko njihovo uporabo odobri tudi funkcionar, pristojen za izvajanje določene operacije. Pomembna funkcija oboroženih sil RF je tudi izvajanje protiterorističnih operacij v tujini.

Zakon pa prav tako izrecno prepoveduje kakršnakoli pogajanja s teroristi, ki bi bila povezana z njihovimi političnimi zahtevami. Pogajanja so dovoljena samo v povezavi z olajšanjem položaja morebitnim talcem in če se izkaže, da jim ta pogajanja lahko rešijo življenje (izjema je seveda popuščanje političnim zahtevam teroristov) (Federal law No. 35-FZ on counteraction of terrorism, 2006).

- Zakon o ekstremističnih dejavnostih iz julija 2002.

Sestavljen je iz 17 členov, ki obravnavajo naslednja področja:

- temeljni koncepti

- temeljna načela preprečevanja ekstremističnih aktivnosti
- subjekti preprečevanja ekstremističnih aktivnosti
- preventiva ekstremističnih aktivnosti
- opozorilo o nedopustnosti ekstremističnih aktivnosti
- opozorilo javnim, verskim in drugim organizacijam o nedopustnosti izvajanja ekstremističnih aktivnosti
- opozorilo o nedopustnosti širjenja ekstremističnih sporočil preko medijev
- odgovornost javnih in verskih organizacij za izvajanje ekstremističnih dejavnosti
- prenehanje delovanja organizacij, ki izvajajo ekstremistične aktivnosti
- odgovornost medijev pri širjenju ekstremizma
- prepoved uporabe javnih komunikacijskih sredstev za širjenje ekstremizma
- boj proti širjenju ekstremističnih materialov
- odgovornost funkcionarjev vlade in lokalnih organov za preprečevanje ekstremističnih aktivnosti
- odgovornost državljanov, tujcev in razseljenih oseb pri preprečevanju ekstremističnih aktivnosti
- prepoved ekstremističnih aktivnosti na množičnih javnih zborovanjih
- mednarodno sodelovanje na področju boja proti ekstremizmu (Federal law No. 114-FZ on counteraction of extremism, 2005).

- Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranju terorizma iz avgusta 2001.

Sestavljen je iz 17 členov, ki obravnavajo naslednja področja:

- cilji zakona
- uporaba zakona
- temeljna terminologija
- ukrepi za preprečevanje legalizacije nezakonitih dohodkov
- organizacije, ki opravljajo transakcije v denarnih in drugih oblikah
- finančne aktivnosti denarnih skladov
- pravice in dolžnosti organizacij, ki opravljajo aktivnosti v denarju in drugih sredstvih
- pooblaščenno telo za preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma
- omogočanje dostopa do informacij in dokumentov
- mednarodno sodelovanje in izmenjava podatkov pri preprečevanju legalizacije nezakonitih dohodkov

- priznavanje rozsodb sodišča tuje države
- izročanje in prevoz osumljencev
- odgovornost za kršenje zakona
- nadzor spoštovanja zakona s strani generalnega tožilca
- pritožbe na ukrepe pooblaščenega telesa
- začetek veljavnosti zakona
- uskladitev podzakonskih aktov z zakonom (Federal law No. 115-FZ on countering money laundering and the financing of terrorism, 2006).

Poleg tega so v veljavi še drugi zakoni, indirektno povezani z bojem proti terorizmu:

- Zakon o komunikacijah – 1995
- Zakon o obrambi
- Zakon o zveznih organih za državne komunikacije in informacije – 1993
- Zakon o obveščevalni dejavnosti v tujini – 1996
- Zakon o informacijah, informacijski tehnologiji in zaščiti informacij – 1995
- Zakon o zveznih varnostnih telesih – 1995
- Zakon o sodelovanju pri izmenjavi informacij
- Zakon o Notranji vojski Ministrstva za notranje zadeve Ruske federacije – 1997
- Zakon o mejah Ruske federacije
- Zakon o državni zaščiti vladnih institucij in funkcionarjev – 1993 (Russian Federation laws, 1998).

4. ORGANI IN SLUŽBE, ODGOVORNE ZA BOJ PROTI TERORIZMU NA IZVRŠILNI RAVNI

4.1 ZVEZNA VARNOSTNA SLUŽBA (FSB)

FSB je ena od organizacij, ki so nastale po razpadu KGB in je trenutno največja in najvplivnejša obveščevalno-varnostna agencija v Ruski federaciji. Njeno izvorno jedro sestavljajo 4 nekdanji direktorati KGB: 2., 3., 5., in 7. Vsi ti direktorati so v svojem času opravljali notranjevarnostno funkcijo v Sovjetski zvezi: večinoma torej policijsko in protiobveščevalno delo in niso imeli pooblastil za delovanje v tujini.

Proces, ki je pripeljal do ustanovitve organizacije, ki jo danes poznamo pod imenom FSB in jo mnogi štejejo za edino pravo naslednico KGB, pa je bil dolg, zapleten in zaznamovan s političnim mešetarjenjem, ki je po intenziteti, kvantiteti in nepredvidljivosti presešlo celo nenehne notranje partijske obračune v času Sovjetski zveze. Ni pretirano reči, da je zgodovina FSB neločljivo povezana z novejšo politično zgodovino Ruske federacije in zatorej njen integralni del. Vendar pa bi bila razlaga vseh dogajanj v prelomnih letih 1989-1992 veliko preveč obsežna in bi zahtevala preveč časa, zato bo proces, ki je pripeljal do nastanka FSB predstavljen zelo na kratko, brez političnih implikacij, ki so seveda še kako pomagale oblikovati FSB v službo, kot jo poznamo danes.

Proces razpadanja Sovjetske zveze je neizogibno povzročil tudi začetek konca KGB, do tedaj najmočnejše varnostne organizacije v državi. Kot se pogosto zgodi pa voditelji KGB niso bili pripravljeni kar tako izpustiti iz rok velikanskega vpliva, ki jim ga je le-ta omogočala. Napetost, ki je izhajala iz te situacije je dosegla vrhunec avgusta 1991, ko je skupina vodilnih uslužbencev KGB poskusila izvesti državni udar proti takratnemu generalnemu sekretarju Komunistične partije Mihailu Gorbačovu (McFaul, 2001: 106). Udar je spodletel, predvsem zaradi dejstva, da vojska ni stopila na stran upornikov. To je utrdilo prepričanje Gorbačova, pa tudi Jelcina, ki je bil takrat predsednik Ruske republike, da je KGB postala grožnja za stabilnost države. Oktobra 1991 je bila tako Centralna KGB razpuščena, na federalni ravni pa so jo nadomestile tri nove organizacije: TsRS (Tsentralnaya Sluzhba Razvedki - Centralna obveščevalna služba), Vladni komite za komunikacije in pa MSB (Mezhrespublikanskaya Sluzhba Bezopasnosti - Medrepubliška varnostna služba). Slednja je bila največja in je prevzela funkcijo zagotavljanja notranje varnosti v državi. Prav tako je bila ukinjena KGB Ruske republike, ki jo je nadomestila nova služba, imenovana AFB (Agentstvo federalne bezopasnosti). Tako sta na ozemlju Ruske republike delovali dve konkurenčni službi, MSB in AFB. Decembra 1991 je Jelcin združil obe omenjeni službi in Ministrstvo za notranje zadeve

Sovjetske zveze (MVD SZ, ki takrat sploh ni več obstajala, saj je bil sporazum o razpadu SZ podpisan že 11 dni prej, 8. decembra 1991) v novo Ministrstvo za varnost in notranje zadeve RSFSR. Vendar pa je bila vključitev dveh sovjetskih organizacij, MSB in MVD SZ v rusko ministrstvo v nasprotju z rusko ustavo, zato je ustavno sodišče Ruske federacije januarja 1992 ukazalo Jelcinu, naj popravi to stanje. Tako je Jelcin novo ministrstvo preprosto razdelil na dva dela: Ministrstvo za varnost RF in Ministrstvo za notranje zadeve RF. Predvsem Ministrstvo za varnost je dobilo veliko moč, ki pa je ni moglo ustrezno uporabiti zaradi svoje velikosti. Predvsem v času ustavne krize septembra 1993 se je izkazalo za nezanesljivo in Jelcin je vanj izgubil zaupanje. Decembra 1993 je razpustil Ministrstvo za varnost in ga nadomestil z novoustanovljeno FSK. Slednja je doživela velike čistke in je izgubila veliko pristojnosti in proračunskih sredstev na račun MVD, ki je uživalo veliko Jelcinovo naklonjenost zaradi pomoči med ustavno krizo. Sčasoma pa je tudi Jelcin ugotovil, da država potrebuje učinkovito in dobro financirano varnostno službo, zato se je materialni položaj FSK leta 1994 bistveno izboljšal. Sledil pa je konflikt v Čečeniji, ki je kmalu razkril vso bedo in nemoč ruskega obveščevalno-varnostnega aparata, največjo krivdo za to pa je morala prevzeti FSK (Bennet, 2000a: 6-17). Aprila 1995 je bila ukinjena, nasledila pa jo je FSB.

Po terorističnem napadu v Budjonovsku junija 1995 je bila zamenjana večina vrha FSB. Novi direktor Barsukov se je izkazal za nesposobnega uspešno voditi FSB, potem, ko so januarja 1996 čečenski skrajneži zajeli talce v dagestanskem mestecu Prvomajsko in po katastrofalno spodletelem napadu ruskih sil uspeli celo pobegniti iz obroča in se vrniti v Čečenijo. Javnost je bila ogorčena in Jelcin je bil prisiljen razrešiti Barsukova.

Januarja 1997 je ruska vlada ustanovila Medoddelčno protiteroristično komisijo, ki naj bi usklajevala delo FSB, MVD, Ministrstva za obrambo, FAPSI, FPS, pisarne generalnega tožilca in predsednika vlade. Komisija je obravnavala 3 vrste terorizma v RF: socialni, nacionalistični/etno-separatistični in verski.

V tistem času je boj proti terorizmu v RF organiziran na 3 ravneh:

- vlada, ki je odgovorna za nadzor poteka protiterorističnega boja
- telesa, ki so neposredno vpletena v boj proti terorizmu (FSB, MVD, SVR, FSO (Zvezna zaščitna služba), Ministrstvo za obrambo in FPS (Zvezna obmejna služba).
- institucije, zadolžene za preventivne ukrepe: Ministrstvo za jedrsko energijo, Ministrstvo za transport in Ministrstvo za izredne razmere.

Komisija je usmerjala delo vseh služb in enot, ki se borijo proti terorizmu. Tako je bila komisija zadolžena za vzpostavitev operativnega štaba za vsak posamični teroristični napad posebej, v času krize pa je komisija imela brezprizivno avtoriteto nad vsemi vidiki njenega razreševanja (Bennet, 2000a: 19).

Pri tem je imela FSB pomembno vlogo; ne samo, da je bila največja varnostna organizacija v državi in ji je torej že zaradi njene funkcije pripadala glavna beseda; od avgusta 1995 je namreč pod svoje okrilje ponovno pridobila najboljše izurjeni protiteroristični enoti v Ruski federaciji – enoti Alfa in Vympel. Ti dve enoti sta bili leta 1993 "kazensko" premeščeni v MVD, potem, ko so njuni častniki v času ustavne krize zavrnilo Jelcinov ukaz, naj napadejo parlament. V tistem času sta nosili ime Direktorat A in Direktorat B. Prvi (nekdanja Alfa) je bil zadolžen za boj proti teroristom na prevoznih sredstvih in v stavbah. Drugi (Vympel) pa je bil izurjen za bojevanje v strateških instalacijah (vojaških oporiščih, jedrskih elektrarnah, letališčih). Oddelki za posebne operacije so bili ustanovljeni v 11 ruskih mestih (Bennet, 18).

Vendar pa je kljub vsem tem okrepitvam vodstvu FSB postalo jasno, da nikoli ne enako kot v času KGB. Mnogi zaposleni v FSB so se namreč kalili v KGB in so se spominjali "zlatih časov", ko so delali v organizaciji, ki je vedno in v vseh situacijah imela glavno besedo, tudi takrat, ko naj bi sodelovala z drugimi agencijami ali kadar ji formalno sploh ni pripadala. KGB se nikoli ni bilo treba ukvarjati s finančnimi težavami ali kadrovanjem. Pravega organiziranega kriminala v Sovjetski zvezi niti ni bilo, prav tako ni prihajalo do konfliktov, primerljivih s Čečenijo, na katere ni bila pripravljena. Ravno v Čečeniji se je pokazalo, kako neustrezno je bila izurjena FSB in kako hude napake je delala. Glavnino obveščevalno-varnostnega dela na Severnem Kavkazu sta opravljala Ministrstvo za obrambo in MVD, ne FSB, ki je imela že tako polne roke dela z organiziranim kriminalom, tihotapstvom, preganjanjem korupcije in trgovanjem z mamili na celotnem velikanskem območju Ruske federacije.

Od leta 1995 dalje je val gospodarskega kriminala že začel resno ogrožati rusko gospodarstvo, tuji vlagatelji so se pričeli umikati iz države zaradi korumpirane in nesposobne državne uprave, ki ni mogla zagotoviti niti minimalnega varovanja investicij. V ta namen je Jelcin leta 1997 celo poslal takratnega direktorja FSB Kovaleva na gospodarski forum v Davos, kjer naj bi pomiril tuje gospodarstvenike in jim zagotovil, da je Rusija varna država za vlaganja. Poleg tega je FSB ustanovila Direktorat za ekonomsko protiobveščevalno dejavnost, ki je med drugim dobil nalogo, naj nadzoruje stike med rusko vojaško industrijo in tujimi podjetji in prepreči prevzemanje ruskih strateško pomembnih podjetij s strani tujcev. Novi direktorat je tudi nadzoroval vse banke, ki so bile osumljene, da s svojimi aktivnostmi škodujejo ruskim interesom, prav tako pa vse ruske pomembnejše vladne funkcionarje, ki so domnevno imeli račune v tujih bankah (Bennet, 2000a: 21). Zahodne države takrat niso bile več tretirane kot izključno grožnja, pač pa tudi kot potencialne partnerke. Rusi so tudi z naklonjenostjo gledali na dejstvo, da je npr. CIA v tistem času za zbiranje podatkov o Ruski federaciji porabila le 15% svojega proračuna, kar je bilo veliko zmanjšanje v primerjavi s

prejšnjimi desetletji, ko je bil porabljen levji delež proračuna za Sovjetsko zvezo (Goodman, 1996: 3).

Maja 1997 je Jelcin podpisal odlok št. 515 o novi strukturi FSB. To je bila le ena od mnogih sprememb, ki so bile izvedene znotraj FSB v 90. letih. Razlog za to zadnjo je bila "optimizacija sistema kontrole" v tej organizaciji. V resnici pa je odlok precej poslabšal položaj FSB, saj je ukinil prakso novačenja civilistov, akademija FSB pa je začela ponujati manj mest v svojih učnih programih. Vsi položaji v FSB, ki trenutno niso bili zasedeni so bili preprosto ukinjeni, mnogo generalov je odšlo v napol prisilni pokoj. Mnogo izkušenih preiskovalcev si je poiskalo službo v MVD ali na sodiščih, kar je omogočalo boljši delovni čas in predvsem boljše plačilo. Potrebno je vedeti, da za razliko od sovjetskih časov, zaposlitev v obveščevalno-varnostni agenciji v Ruski federaciji ni prinašala visokih dohodkov, čeprav glede na takratne gospodarske razmere v državi niti niso bile slabe: tako je npr. polkovnik FSB s 15-letno delovno dobo zaslužil 2200 rubljev, poročnik pa 1500³. Plače v SVR so bile za 50% višje, plače v FSO pa kar 150% višje kot v FSB, kar je bila verjetno posledica dejstva, da Jelcin pač ni bil nikoli posebno naklonjen FSB (bal se je njene moči), poleg tega pa je tudi z dokaj nizkimi plačami predstavljala kar velik finančni zalogaj, saj je zaposlovala 80 000 ljudi (Bennet, 2000a: 22).

Julija 1998 je Jelcin iz političnih razlogov za direktorja FSB imenoval Vladimira Putina, ki je kasneje postal predsednik vlade in dvakratni predsednik Ruske federacije. Danes je v FSB zaposlenih približno 75.000 ljudi, od tega jih je 4000 del centralnega aparata v Moskvi.

So tri področja, ki jih po Zakonu o zveznih varnostnih telesih iz aprila 1995 pokriva FSB. To so:

- protiobveščevalna dejavnost
- obveščevalna dejavnost (tudi v tujini, vendar v sodelovanju z drugimi ruskimi obveščevalnimi službami in le za specifična področja, ko gre za pridobivanje informacij, ki se neposredno nanašajo na notranjo varnost RF)
- nadzor nad kriminalnimi aktivnostmi (to vključuje vohunjenje, terorizem, organizirani kriminal, korupcijo, trgovanje z orožjem in mamili, tihotapstvo) in identifikacija, zadušitev ter razkritje delovanja ilegalnih tujih agentov

(History of state security, 2000).

FSB torej nima izključne pristojnosti za obveščevalno dejavnost v tujini, prav tako pa je izgubila precej vpliva na področju preiskovanja gospodarskega kriminala in trgovine z mamili

³ Vrednost rublja po monetarni reformi je znašala 6,2 za 1 ameriški dolar, tako da je torej polkovnik zaslužil približno 350 dolarjev, poročnik pa 240.

(s čimer se sicer ukvarja predvsem MVD), kar je bilo v sovjetskih časih v domeni KGB. (Mitrokhin, 2002: 228).

FSB izvršuje svojo pristojnost na podlagi zvezne zakonodaje Ruske federacije. Temeljni kamen predstavljata (poleg seveda Ustave) Zakon o zveznih varnostnih telesih iz aprila 1995, ki je prisodil FSB izjemno široka pooblastila na področju notranje varnosti in ji celo dovolil aktivnosti in metode, ki so navadno v domeni policije in pa Zakon o boju proti terorizmu iz leta 2006. Tako je bilo FSB dovoljeno voditi lastne zapore, delovati pod krinko drugih ruskih varnostnih organov, ustanavljati svoja podjetja, organizirati posebne oborožene oddelke, prisluškovati in snemati komunikacije med državljani, prebirati pošto (kar je moralo odobriti sodišče). Njeni agenti so bili (v primerih, ko je obstajal utemeljen sum, da se v prostoru odvija kaznivo dejanje ali vsako dejanje, ki bi ogrožalo varnost državljanov) pooblaščen za vstop v stanovanja ali pisarne brez poprejšnjega sodnega naloga. Formalno je FSB bila podvržena sodnemu nadzoru, ki naj bi poskrbel za izdajanje potrebnih dovoljenj za večje posege v zasebnost državljanov (npr. prisluškovanje). Vendar pa je v praksi pogosto prišlo do primera, ko je FSB zahtevala dovoljenje sodišča šele naknadno, potem ko je bila torej njihova preiskava že končana. (History of state security, 2000)

Prav tako je FSB dobila status ministrstva, njen direktor pa je bil po položaju enak armadnemu generalu. Odgovoren je bil le predsedniku RF.

Kljub tem pomanjkljivostim pa je ta zakon vendarle predstavljal prekretnico in v ruski pravni red vnesel pomembno novost: implicitno so bile pravice državljana priznane kot enakovredne ali celo nadrejene potrebi državnih organov po zagotavljanju varnosti. Namreč, zahteva, da mora tako vplivna služba, kot je bila FSB pridobiti posebno dovoljenje sodišča za to, da poseže v zasebnost državljanov je bila velika zmaga v prid demokratičnemu nadzoru nad varnostnim aparatom.

Od leta 1995 so FSB doletele mnoge reforme, ki pa so večinoma izhajale v obliki predsedniških dekretov (ne zakonov) in so zadevale le notranji ustroj te službe, dodale ali ukinile kakšen oddelek, spremenile število zaposlenih, in urejale razmerja med direktorjem in najnižjim vrhom FSB. Bistvenih sprememb na področju zakonskih pristojnosti pa niso prinašale.

Marca 2004 je FSB izgubila status ministrstva in prešla pod okrilje Ministrstva za pravosodje (Federal Security Service, 2004).

Na vrhu organizacijske piramide je direktor FSB (septembra 2006 je to Nikolaj Patrušev), ki ima dva glavna pomočnika in dva pomožna pomočnika.

FSB je razdeljena na službe in direktorate:

1.) Protiobveščevalna služba

- Direktorat za protiobveščevalne operacije
- Direktorat za varnost računalniških in informacijskih sistemov

2.) Služba za zaščito ustavnega reda in boj proti terorizmu

- Direktorat za nadzor mednarodnega terorizma
- Direktorat za regije
- Organizacijsko-operativni direktorat
- Operativno-preiskovalni direktorat
- Direktorat za nadzor terorizma in političnega ekstremizma
- Operativno-koordinacijski direktorat za Severni Kavkaz

3.) Direktorat za vojaško protiobveščevalno dejavnost

4.) Služba za ekonomsko varnost

- Direktorat za protiobveščevalno dejavnost v industrijskih podjetjih
- Direktorat za protiobveščevalno dejavnost pri transportu
- Direktorat za nadzor ukradenega blaga in narkotikov
- Direktorat za protiobveščevalno dejavnost v Ministrstvu za notranje zadeve, Ministrstvu za izredne razmere in Ministrstvu za pravosodje
- Organizacijski in analitični oddelek
- Administrativna služba

5.) Služba za analizo, napovedi in strateško planiranje

6.) Organizacijska in kadrovska služba

7.) Zvezna obmejna služba (FPS)

8.) Nadzorna služba

9.) Služba za znanstveno-tehnične zadeve

V FSB delujejo še štiri posebni oddelki, podrejeni neposredno direktorju:

- Preiskovalni direktorat
- Direktorat za rekrutacijo
- Direktorat kooperativnih programov
- Direktorat za registracijo in arhiviranje financ

Sistem teles FSB deluje na treh ravneh:

- na federalni ravni (Centrala FSB), na ozemlju celotne Ruske federacije;
- na lokalni ravni so oddelki FSB, ki delujejo v regijah in drugih enotah RF;
- oddelki FSB v oboroženih silah (FSB Structure, 2005).

4.2 ZVEZNA ZAŠČITNA SLUŽBA (FSO)

FSO je ena od organizacij, nastalih na osnovi razpuščenih direktorats KGB. Prevzela je vlogo zloglasnega 9. direktorata KGB, ki je užival strahospoštovanje celo znotraj same KGB. Pristojen je bil namreč za varovanje državnih skrivnosti in visokih funkcionarjev, kar je pomenilo, da so njegovi agenti imeli dostop do informacij, ki jih ni imel noben drug oddelek KGB in nobena druga varnostna služba v državi. Ta moč je bila tolikšna, da bi bilo mogoče s podatki, ki jih je imel 9. direktorat, po vsej verjetnosti v temeljih zamajati sovjetski režim.

FSO ni dobila svojega zdajšnjega imena takoj ob nastanku: najprej je bila imenovana GUO (Glavnoye Upravlenie Okhrani), ki je bil ustanovljen leta 1992 in je bil odgovoren za varovanje predsednika Jelcina in vseh višjih ruskih funkcionarjev. Ta služba je bila precej vplivna in v izrednih razmerah, ko je bilo ogrožena varnost predsednika, je imela celo pravico do poveljevanja nekaterim vojaškim enotam, kot npr. 27. motorizirani brigadi za posebne namene, 119. desantni polk, enotama Alfa in Vympel ter Kremeljskemu polku.

Avgusta 1993 je Jelcin ugotovil, da se ne more popolnoma zanesti na GUO, saj so mu nekatere pripadajoče enote odpovedale pokorščino. Zato je novembra 1993 ustanovil novo varnostno službo, SBP (Sluzhba Bezopasnosti Prezidenta) – Predsedniška varnostna služba, ki je dobila nalogo varovati samo predsednika in nikogar drugega. V začetku je imel približno 1000 zaposlenih, kar je leta 1995 naraslo na 4000, od teh jih je desetina delala v Zaščitnem centru. Plače so bile za ruske razmere zelo visoke, polkovnik SBP je zaslužil dvakrat več kot njegov enako rangirani kolega v FSB. Bila je tudi edina varnostna služba v državi, ki ji ni bilo treba predstaviti svojih računovodskih knjig Centralni banki. Leta 1995 je bil GUO priključen SBP, ki je tako postala izjemno vplivna organizacija, ki je imela pravico preiskovati primere korupcije v vrhovih ruske politike. Direktor SBP je imel moč zveznega ministra. To je bil Aleksander Koržakov, izkušeni nekdanji agent v 9. direktoratu KGB, ki je izkoristil veliko zaupanje, ki ga je užival kot dolgoletni Jelcinov osebni telesni stražar in povzdignil SBP v veliko močnejšo službo, kot bi ji pripadalo glede na njeno velikost. Tako GUO kot SBP sta bila neposredno podrejeni predsedniku, njuni agenti pa so okviru svojega dela lahko izvajali preiskave, legitimirali ali aretirali osumljence, ukazovali drugim državnim organom, vstopali v zasebne prostore brez lastnikovega pristanka, prepovedovali dostop do določenih krajev in rekrutirali posebne ovaduhe. Koržakov je počel tudi stvari, ki je jih v sovjetskih časih ni drznila storiti niti KGB: postavljal je prisluškovalne naprave celo v Kremelj.

Vpliv GUO in SBP se je nazadnje končal, ko so agenti SBP pridržali člane Jelcinove volilne kampanje, ki so prenašali velike vsote denarja. Koržakov je ukazal preiskavo in zaprosil za pomoč Barsukova, direktorja FSB. Jelcin je naslednjega dne, 19. junija 1996, oba

odpustil, ločil GUO (ki ga je hkrati preimenoval v FSO) in SBP, 2 meseca pozneje pa je SBP postavil pod poveljstvo FSO, ki je v 2. polovici 90. let služila le temu, za kar je bila ustanovljena: fizični zaščiti političnega vrha, brez dodatnih policijskih in obveščevalnih funkcij (Bennet, 2000: 17-18).

To se je spremenilo, ko je Vladimir Putin postal predsednik RF: marca 2003 je izdal sveženj reform, povezanih z obveščevalno-varnostnimi telesi v državi. Za FSO je bil še zlasti pomemben odlok o razpustitvi FAPSI (Federalnoye Agentstvo Pravitelstvennoy Svyazi i Informatsiy), mogočne organizacije, pristojne za komunikacije in informacije, ki je imela pod nadzorom vse dejavnosti, povezane z elektronskim in signalnim obveščevalnim delom in je oskrbovala vse druge ruske vladne agencije z kriptografskim materialom, oziroma z rezultati svojega stalnega nadzora nad kiberprostorom – z informacijami.

Posamezne segmente dejavnosti razpuščene FAPSI so tako prejele 3 agencije: SVR je prevzela elektronsko izvidovanje v tujini, FSB je pristojna za vse komunikacije na območju Ruske federacije, medtem ko je FSO dobila kvantitativno majhen, vendar pomemben del: posrednika informacij (Federal Protection Service, 2004).

Putin je namreč pooblastil FSO za organiziranje in zagotavljanje izkoriščanja, varnosti, razvoja in izboljšanja sistemov posebnih informacij za vse vladne službe. To pomeni, da FSO razpolaga z vsemi komunikacijskimi in informacijskimi sistemi, ki jih uporabljajo vladne službe, poleg tega ima pravico do reguliranja hierarhije dostopnosti podatkov za različne institucije (torej določanja tajnosti podatkov). V ozračju nezaupanja, ki tradicionalno vlada v ruskih strukturah moči, je to izjemno pomembna funkcija, saj mora praktično vsak visok državni uslužbenec, ki želi dostop do zaupnih podatkov, tako ali drugače imeti opravka s FSO (Lawyers against the most secret services of Russia, 2005).

Do marca 2004 je bila FSO samostojen organ, odgovoren neposredno predsedniku RF. Danes je FSO del Ministrstva za pravosodje, kljub temu pa se njena pooblastila niso zmanjšala (State Protection Service, 2004). V letu 2006 je v FSO zaposlenih približno 30.000 oseb. Za primerjavo: 9. direktorat KGB, njen predhodnik, je imel okoli 8000 pripadnikov. Direktor FSO je generalmajor Jevgenij Murov, sedež organizacije pa je v Moskvi, v Kremlju.

FSO izpolnjuje svoje obveznosti v skladu z ustavo Ruske federacije in na podlagi Zakona o državni varnosti. FSO opravlja naslednje naloge:

- predvidevanje, odvrčanje in razkritje virov ogrožanja vitalnih interesov oseb, pomembnih za državno varnost;
- zagotoviti varnost omenjenim osebam tudi na kraju njihovega stalnega ali začasnega bivališča;

- zagotoviti nemoteno delovanje predsednikovega sistema komunikacij;
- sodelovati v boju proti terorizmu;
- odvrčanje vseh kaznivih dejanj, povezanih z objektom svojega varovanja;
- varovanje visokih tujih državnih predstavnikov časa, ko se nahajajo na ozemlju Ruske federacije

(Federal Protective Service (FSO), 1997).

Na vrhu strukturne piramide je direktor FSO, ki nadzira delovanje celotne organizacije. Za boj proti terorizmu je najbolj pomembna Posebna služba za zveze in informacije, ki skrbi za spremljanje in klasificiranje vladnih komunikacij, s tem pa posredno zagotavlja, da so prioritete v boju proti terorizmu pravilno rangirane. Poleg tega pa FSO sestavljajo še naslednji oddelki:

- garaža za posebne namene
- služba komandanta Kremlja
- predsedniški polk

(Struktura FSO Rossii, 2006).

4.3 GLAVNI OBVEŠČEVALNI DIREKTORAT (GRU)

To je vojaško-obveščevalni organ Ministrstva za obrambo Ruske federacije in opravlja vlogo centralnega organa vojaške obveščevalne dejavnosti generalštaba ruskih oboroženih sil (Operations of the Main Intelligence Administration, 1996).

Kljub padcu Sovjetske zveze še vedno velja za spoštovanja vredno organizacijo, ki razpolaga tako s sposobnimi agenti v tujini (HUMINT) kot tudi s skoraj neokrnjenimi kapacitetami za signalno in slikovno izvidovanje (SIGINT in IMINT), predvsem po zaslugi sodobne opreme v vesolju in na tleh. Tako je na ozemlju Kube, v kraju Lourdes, od začetka 60. let 20. stoletja delovala največja sovjetska postaja za signalno izvidovanje, ki je bila le 100 km oddaljena od ozemlja ZDA in pomenila precejšnjo nevarnost za ameriške obveščevalne službe (Lourdes Signals Intelligence Facility, 2001).

GRU je ena najstarejših tovrstnih organizacij v Rusiji, ki kontinuirano deluje pod različnimi nazivi že od leta 1918, ko jo je ustanovil Lenin. Nastala je v okviru Rdeče armade, kjer je služila kot glavno obveščevalno središče takrat mlade sovjetske vojske. V začetnih letih obstoja (do leta 1942) se je ukvarjala predvsem z zbiranjem in analizo informacij, ki so jih zbirali nižje taktične obveščevalne enote na fronti in pošiljale v Moskvo. Za razliko od ostalih obveščevalnih in varnostnih služb v času Sovjetske zveze (npr. ČEKA, OGPU, NKVD, MVD, KGB) se GRU nikoli ni ukvarjala z nadzorom in represijo lastnih državljanov in je s prezirom

gledala na agente rivalskih agencij, ki jih je imela za navadne sluge režima, ki ne znajo opravljati svojega dela. Seveda pa je izogibanje GRU političnemu delovanju imelo za končno posledico to, da je bila skoraj ves čas podrejena drugim, režimu bolj prijaznim varnostnim službam. Zlasti s KGB je GRU dolga desetletja vodila tihi boj za prevlado na varnostnem področju Sovjetske zveze.

Hude udarce je GRU doživela v 30. letih 20. stoletja, v času zloglasnih Stalinovih čistk. Z začetkom 2. svetovne vojne se je morala GRU hitro spet postaviti na noge, da bi omogočila Rdeči armadi učinkovito obrambo pred Nemci.

V času hladne vojne je GRU uspešno delovala pod vodstvom sposobnih generalov Štemjenka, Zaharova in Šalina in se izkazala kot najbolj zanesljiva in najbolj stabilna obveščevalna organizacija v državi. Vendar je leta 1958 prišlo do velikih sprememb v GRU: ker je maršal Žukov padel v nemilost pri državnem vrhu, je posledice trpela celotna vojaška organizacija, tudi GRU. Na njeno čelo sta tako zaporedoma prišla dva direktorja iz vrst KGB, ki sta z nesposobnim vodenjem, pod katerim je cvetela korupcija, močno oslabila GRU in posredno povzročila dolgoročne pogubne posledice za to agencijo pa tudi za sovjetsko državo: v njenem mandatu 1958-1987 se je namreč začel val prebegov izkušenih agentov GRU, ki niso več želeli delati za tako nezanesljivo in neučinkovito službo in so množično izstopali ali pa bežali na Zahod.

Leta 1987, s slabitvijo reakcionarnih sil v državi (in s tem KGB) in vzponom Gorbačova so se stvari nekoliko uredile in GRU se je v celoti vrnila pod okrilje oboroženih sil.

Bila je tudi edina pomembnejša obveščevalno-varnostna organizacija, ki je po razpadu Sovjetske zveze ostala praktično nedotaknjena in nerazdeljena. So jo pa prizadele enake težave kot mnoge druge podobne službe: njeni zaposleni so se znašli v hudi materialni stiski, tako da jih je veliko odšlo v zasebni sektor in najemniške vojske po vsem svetu.

Kljub temu ni dvoma, da je GRU potrebna, zanesljiva in nepogrešljiva komponenta ruskega obveščevalnega sistema, saj je njeno delovanje še vedno dokaj neznano javnosti in ni na tako slabem glasu kot KGB, poleg tega pa SVR, njena konkurenčna civilna agencija, še ni pokazala zadovoljive stopnje pripravljenosti na samostojno spopadanje z izzivi, ki čakajo Rusko federacijo v spremenjenem varnostnem okolju po 11. septembru in v razmerah 2. čečenske vojne. GRU vsekakor ima potrebne izkušnje, ki ga drugim, mlajšim in reformiranim agencijam, primanjkuje (The enduring power of the GRU, 1996).

GRU je razdeljena na direktorate, direkcije in sekcije.

Za boj proti terorizmu sta ključnega pomena dva direktorata:

- 1. direktorat: pristojen za obveščevalno delo na terenu, ki ga opravljajo agenti.. Dodatno je razdeljen na direkcije in sekcije, ki pokrivajo določene teritorialne enote – regije, države.
- 2. direktorat: skrbi za zbiranje in posredovanje operativnih obveščevalnih podatkov na območju zahodne hemisfere. Vključuje še 7 direkcij:
 - 1. direkcija (taktično izvidovanje)
 - 2. direkcija (novačenje agentov in vzpostava mreže agentov na ali v bližini vojnega območja)
 - 3. direkcija (izvajanje posebnih operacij v določenih deželah)
 - 4. direkcija (nadzor zbiranja in analize obveščevalnih podatkov)
 - 5. direkcija (signalno in elektronsko izvidovanje – SIGINT, HUMINT)
 - 6. direkcija (enote za posebne naloge, povezane s signalnim izvidovanjem)
 - 7. direkcija (zagotavljanje varnosti kodirnih in komunikacijskih sistemov)

Omenjena direktorata sta neposredno povezana s protiteroristično dejavnostjo, saj je obseg njunih delovnih področij (terensko obveščevalno delo, taktično, signalno in elektronsko izvidovanje) zagotavlja dotok potrebnih podatkov za učinkovit nadzor nad vsemi subverzivnimi (terorističnimi) aktivnostmi, ki predstavljajo grožnjo za RF. Sicer pa GRU sestavlja še cel niz manjših organizacijskih enot, ki se ukvarjajo z izjemno širokim spektrom dolžnosti, ki niso nujno povezane z bojem proti terorizmu:

- 3. direktorat: skrbi za zbiranje in posredovanje operativnih obveščevalnih podatkov na območju Azije.
- 4. direktorat: skrbi za zbiranje in posredovanje operativnih obveščevalnih podatkov na območju Afrike in Bližnjega vzhoda.
- 5. direktorat: odgovoren je za operativno obveščevalno dejavnost in organizacijo v kopenski vojski, vojni mornarici in vojaških okrožjih.
- 6. direktorat: skrbi za elektronsko izvidovanje, med drugim tudi v tujih diplomatskih predstavništvi, nadzira pa tudi regimente za elektronsko izvidovanje in pobira podatke iz opreme za elektronsko izvidovanje, ki je vgrajena v določene sisteme, delujoče v KoV, VM in letalskih silah.

Direktorati od 7 do 12 spadajo pod skupno poveljstvo direktorja za informacije (ponavadi je to generalpolkovnik):

- 7. direktorat: odgovoren za vse aspekte, povezane z organizacijo NATO in zajema 6 direkcij, od katerih se vsaka ukvarja s posebnim tematskim področjem.

- 8. direktorat: preučuje največje, razvite in vse, za ruske interese pomembne države (tako znotraj kot zunaj NATO).
- 9. direktorat: preučuje vojaško industrijo in tehnološki napredek drugih držav, ter izdeluje načrte za izničenje morebitnih tehnoloških prebojev, ki bi jih lahko dosegel nasprotnik. Tesno sodeluje tudi z domačo oboroževalno industrijo in si prizadeva za pridobitev (tudi krajo) tuje tehnologije.
- 10. direktorat: preučuje vojaško ekonomiko in gospodarstva ključnih tujih držav.
- 11. direktorat: ukvarja se z vprašanjem jedrske strategije in ocen jedrske pripravljenosti vseh potencialno sovražnih držav.
- 12. direktorat: dejavnosti tega direktorata so trenutno neznane.

Sledita še dva večja direktorata (neoštevilčena):

- Direktorat za vesoljsko izvidovanje: skrbi za izvidovanje v vesolju. Med hladno vojno je GRU imela na tem področju prednost celo pred KGB, saj je imela neposreden dostop do obveščevalnega materiala iz vojaških satelitov.
- Obveščevalni odsek vojne mornarice: na čelu je ponavadi oseba s činom viceadmirala, ki je hkrati pomočnik direktorja GRU. Operativno izvidovanje in koordinacija sta sicer v domeni 5. direktorata, vendar pa je pomorski odsek specializiran za vojno mornarico.

Razdeljen je na 5 manjših direktoratoev:

- obveščevalni direktorat Severne flote
- obveščevalni direktorat Pacifiške flote
- obveščevalni direktorat Črnomske flote
- obveščevalni direktorat Baltiške flote
- pomorski vesoljski obveščevalni direktorat, zadolžen za opazovanje morske površine iz vesolja

Ostali so še pomožni, manj pomembni direktorati in oddelki:

- administrativni direktorat
- finančni direktorat
- operativno-tehnični direktorat
- 1. oddelek GRU: ponarejanje tujih uradnih dokumentov za agente pod krinko
- oddelek za arhive
- 8. oddelek: skrbi za varnost internih komunikacij GRU

Obstajata še politična sekcija, ki skrbi za politične zadeve, ter kadrovska sekcija, ki skrbi za novačenje (Main Intelligence Directorate, 2003).

GRU razpolaga tudi z nekaterimi vojaškimi enotami za posebne naloge, še zlasti na področju signalnega izvidovanja. Tako ima vsaka divizija kopenske vojske dodeljeno posebno enoto, najpogosteje regiment ali brigado, ki pa ne odgovarja neposredno direktorju GRU, temveč nadrejenim vojaškim poveljnikom. GRU torej samo uporablja njihove storitve, niso pa v njenem sestavu.

Sedež GRU se nahaja na severozahodnem obrobju Moskve pri letališču Kodinka in ima vzdevek "Akvarij". Sestavlja ga kompleks različnih stavb, ki se vse nahajajo v strogo varovanem območju, kamor je vstop navadnim smrtnikom prepovedan (The Aquarium GRU Headquarters, 2001). Poleg sedeža ima GRU še en pomemben kompleks na ozemlju Rusije: 50 kilometrov jugozahodno od Moskve je mestece Vatutinki, kjer ima sedež Direktorat za vesoljsko izvidovanje, ki skrbi za razvoj, izdelavo, lansiranje in upravljanje ruskih opazovalnih sistemov v vesolju. Kompleks ima svoj lastni kozmodrom, raziskovalne inštitute, zemeljske centre za vodenje vesoljskih operacij in center za računalniško obdelovanje podatkov (Vatutinki, 1997).

GRU črpa legitimnost na podlagi Zakona o obveščevalni dejavnosti v tujini, Zakonu o varnosti in Zakonu o obrambi. V nobenem od naštetih pravnih dokumentov nima pooblastil za kakršnokoli aktivnost na področju Ruske federacije in uradno nima nikakršne notranjevarnostne vloge v državi (Dziak, 1991: 31). Gotovo pa GRU ni brez vpliva na notranjepolitičnem prizorišču Ruske federacije: že dejstvo, da vsi obveščevalni oddelki znotraj oboroženih sil in vojaških okrožij odgovarjajo neposredno centrali GRU, kaže, da ima dostop do nekaterih občutljivih informacij, ki ji zagotavljajo precejšnjo mero vpliva pri sprejemanju z varnostjo povezanih odločitev v državi (Legislative Authority Main Intelligence Administration, 1997).

Podatki o številu agentov in proračunu ostajajo neznani. GRU vsekakor spada med najbolj skrivnostne obveščevalne organizacije na svetu. Glede na to, da ima GRU pod svojo upravo mnoge raziskovalne ustanove in močno razvejeno obveščevalno mrežo po svetu, lahko njeno kadrovsko kapaciteto ocenimo na več kot 2000 mož, verjetno pa tudi več (The enduring power of the GRU, 1996). Redko se jo omenja v tujih in ruskih medijih ali literaturi. Večina podatkov, ki so trenutno dostopni javnosti so stari že skoraj 20 let. Prvič je osnovno strukturo in delovanje GRU predstavil šele bivši agent⁴ v knjigi Akvarij iz leta 1985. Domnevamo lahko, da se v preteklih letih interne zadeve v GRU niso bistveno spreminjale in da so podatki verodostojni.

⁴ Pod psevdonimom Viktor Suvorov.

4.4 MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE

Ministrstvo za notranje zadeve Ruske federacije je v obliki, kot jo poznamo danes nastalo leta 1990, sicer pa je tradicija ministrstva policije (milice) že zelo dolgo uveljavljena v Rusiji. Ruski carji so se vedno zanašali na svoje represivne organe in predhodniki MVD so to zaupanje znali upravičiti. Caristični MVD je bil ukinjen po boljševiški revoluciji 1917, nadomestila pa ga je NKVD, ki je vključevala dve vrsti policijskih organizacij: ena je bila klasična policija (milica), ki je skrbela za vsakdanji red in mir in se ukvarjala večinoma z uličnim kriminalom in ostalimi delikti. Druga vrsta policije pa je bila varnostna (oziroma tajna) policija, ki je varovala državo pred "notranjimi sovražniki", oporečniki, vohuni in saboterji. Leta 1954 sta bili klasična in varnostna policija razdeljeni na dve instituciji: prva je prišla pod okrilje ponovno vzpostavljenega MVD, druga pa je dobila svoj lastno organizacijo, imenovano KGB. Kot že omenjeno, sta bili ti dve instituciji vse do razpada Sovjetske zveze ključni za zagotavljanje notranje varnosti v državi, kar je za posledico imelo hudo medsebojno tekmovalnost, ki je že mejila na sovražnost. V takem odnosu je MVD skoraj vedno potegnilo krajši konec, saj je bila njegova javna podoba neprimerno slabša kot tista od KGB.

Poleg pregona in aretacij kriminalcev je MVD opravljalo še niz funkcij: nadzor nad notranjim prometom (kontrola potnih listin), boj proti etničnim, nacionalističnim in huliganskim izgredom, upravljanje zaporov in delovnih taborišč, nadzor pogojno izpuščenih zapornikov, gasilska služba, nadzor transporta, do leta 1988 pa tudi upravljanje s psihiatričnimi bolnišnicami (MVD functions and organization, 1989).

MVD je bilo ustanovljeno hkrati kot zvezno in republiško telo (to pomeni, da je obstajalo zvezno MVD, pa tudi vsaka republika je imela svojo izpostavo). Sedež je bil v Moskvi. Vedno je bilo tudi izpostavljeno političnim pritiskom in sovjetski oblastniki so ga vedno imeli bolj za politično orodje kot pa strokovno varnostno službo za boj proti kriminalu.

Položaj ruskega MVD se je nekoliko izboljšal konec 80. let, ko je Gorbačov poskušal popraviti slabo javno podobo te institucije tako, da je izboljšal programe urjenja in izobraževanja, poostril disciplino in sprožil proces decentralizacije, da bi se tako povečala učinkovitost policijskega delovanja na lokalni ravni. Vendar se je leta 1990 s krepitvijo pomena in moči Notranje vojske večina finančnih sredstev začela pretakati k njej namesto k milici, ki je bila veliko bolj potrebna pomoči. Sredi 90. let je bilo izvedenih več poskusov reform, vendar so večinoma propadli zaradi pomanjkanja denarja. Res pa je, da je v tem času vpliv MVD močno zrasel, saj je podprlo Jelcina med ustavno krizo leta 1993, kar je ohranilo predsednikov položaj, zelo verjetno pa tudi njegovo življenje. Nasploh pa se je ruska policija v letih tranzicije slabo izkazala, saj je v tem času zacvetel organizirani kriminal, trgovina z

mamili in orožjem, prostitucija, socialni nemiri, predvsem pa korupcija. To se je izražalo tudi v nivoju javnega ugleda: sredi 90. let je samo 5 % Rusov zaupalo v policijo in se zanašalo, da bo uspešno odpravila problem kriminalitete v njihovem mestu. Ravno tako so bile vedno prisotne obtožbe o rasizmu in diskriminaciji neslovanskih državljanov s strani MVD (Russia: Ministry of Internal Affairs, 2004).

V grobem bi bilo mogoče stukturo MVD razdeliti na sistem policije (milice) in sistem Notranje vojske (lahko bi jo imenovali tudi žandarmerija). Policija se deli na uniformirano in kriminalistično. Uniformirana policija skrbi za red na ulicah in nadzor nad prometom. Vodi policijske postaje in prostore za začasno pridržanje. Njeni pripadniki nosijo sive uniforme, so nekoliko slabše izurjeni kot pripadniki drugih varnostnih teles v državi, pa tudi slabše plačani. Ne nosijo orožja. Kriminalistična policija preiskuje težja kazniva dejanja, krvne delikte, ugrabitve, trgovanje z mamili, orožjem, tihotapstvo in korupcijo, pa tudi delovanje terorističnih skupin. V ta namen tesno sodeluje s posebnimi udarnimi oddelki MVD (npr. SOBR), kadar je treba reševati talce v urbanih naseljih ali pa izvajati nevarne aretacije.

Drugi sistem predstavlja Notranja vojska, ki deluje kot vojaško krilo ministrstva in je oboroženo z lahkim pehotnim orožjem (Internal Troops of the MVD, 1989). Najbolj uporabna je kot notranjevarnostni dejavnik in posreduje v primeru hujših izgrediv, demonstracij, uporov, pa tudi kot vojaška policija. Na voljo ima tudi posebne protiteroristične enote za posebne namene, ki so podrobneje obravnavane v 3. delu naloge.

Organi MVD delujejo na vseh ravneh, od federalne do občinske. Tako ima vsako federalno okrožje in vsaka republika svojo izpostavo MVD, vsaka administrativna enota Ruske federacije (vključno z oblastmi in okraji) pa svojo upravo MVD. Vsako mesto ima vsaj eno policijsko upravo, nekatera večja mesta (npr. Moskva) pa imajo tudi več kot 10 policijskih uprav (About the Ministry of the interior Russia, 2006).

MVD je ves čas 90. let veljalo za ljubljenca Jelcina, zato so bili ministri za notranje zadeve vajeni politične ustrežljivosti. To se je spremenilo s prihodom Putina na oblast: marca 2001 je prejšnjega ministra Rušajla, Jelcinovega človeka, zamenjal s svojim privržencem Borisom Grizlovom. Ta je že čez nekaj mesecev začel uresničevati Putinove reforme MVD: policija naj bi delovala na principu okrajev (GUVD), katerih šefi uprav so postali zanesljivi možje iz vse države. Tako sedaj načelniki policijskih uprav na ravni oblasti in republik odgovarjajo načelnikom okrajnih policijskih uprav, kar je oslabilo njihovo povezanost z guvernerji raznih federalnih enot, ki so vedno imeli precejšnjo oblast nad svojimi policijskimi silami. To naj bi zmanjšalo korupcijo, po kateri je MDV naravnost slovelo. Leta 2001 so bile na ministrstvu izvedene množične čistke, ki jih je izpeljal Grizlov, vendar se stanje do sedaj ni

bistveno popravilo, saj so plače v MVD še vedno daleč pod povprečjem drugih varnostnih služb v državi.

Vloga centralnega aparata MVD v Moskvi se je močno povečala: obdržal je nadzor nad najpomembnejšimi varnostnimi segmenti: boj proti organiziranemu kriminalu, boj proti narkotikom, boj proti ekonomskemu kriminalu, kriminalistične preiskave, migracije in notranji red (ki ga vzdržuje Notranja vojska) (The Security Organs of the Russian Federation: A Brief History 1991-2004, 2005).

Struktura centralne uprave MVD sestoji iz večih sklopov, ki so še podrobneje razdeljeni na manjše enote. Kar zadeva boj proti terorizmu, ima MVD v svoji sestavi kar nekaj služb in uradov, ki se ukvarjajo s tem področjem. To so: Glavni urad za notranjo varnost, Glavni štab Notranje vojske in Glavni urad za posebne tehnične naloge. Vse te strukture predstavljajo glavno orožje MVD v boju proti terorizmu, saj skrbijo za obveščevalno delo na terenu (čeprav še leta 2006 ta dejavnost ni bila posebno učinkovita, vsekakor pa so pričakovane izboljšave na tem področju), hkrati pa prispevajo tudi vojaške, policijske in posebne enote za neposredni boj proti teroristom.

V sklopu neodvisnih služb in uradov se nahajajo še sekretariat, urad za revizijski nadzor, odbor za notranji nadzor, center za znanstvene in forenzične raziskave, generalni inšpektorat MVD, glavni urad za posebne preiskave, nacionalni urad za Interpol, urad za mobilizacijo in urjenje, glavni informacijski center, glavni urad za pravne zadeve, urad za mednarodno sodelovanje in urad za regionalne informacijske stike

Ostali 4 sklopi, ki opravljajo dejavnosti, nepovezane z bojem proti terorizmu so:

- 1.) Policijska kriminalistična služba (glavni urad za kriminalistične preiskave, glavni urad za boj proti finančnemu kriminalu, glavni urad za boj proti organiziranemu kriminalu, urad za operativne preiskovalne informacije in koordinacijski urad policijske kriminalistične službe).
- 2.) Služba za javno varnost (uniformirana policija). Sestavljajo jo glavni urad za vzdrževanje javnega reda, glavni inšpekcijski urad za varnost državnih cest, glavni urad za območja z omejenim dostopom, glavni urad za medoddelčno zaščitno službo in koordinacijski urad službe za javno varnost.
- 3.) Federalna migracijska služba (glavni urad za transport in posebne prevoze, urad za potne listine in vizume, urad za nadzor migracij, oddelek za zunanje migracije delovne sile, urad za pravne zadeve, urad za krizne situacije, urad za razdeljevanje resursov, urad za finančne in ekonomske zadeve).
- 4.) Logistična služba (urad za materialno in tehnično podporo, oddelek za finančne in ekonomske zadeve, urad za zdravstvene storitve, urad za komunikacije, urad za velike gradnje, koordinacijski urad logistične službe, urad za splošne storitve).

(About the Ministry of the interior Russia, 2006).

V septembru 2006 je minister za notranje zadeve general Rašid Nurgalijev.

4.5 ODBOR ZA FINANČNI NADZOR

Decembra 2000 se je Putin odločil za ustanovitev finančne obveščevalne službe v okviru FSNP (Zvezna davčna policijska služba). Raziskovala naj bi področje finančnih transakcij, kar bi pomagalo pri preprečevanju financiranja terorističnih dejavnosti. Vendar je ta predlog naletel na močno nasprotovanje na mnogih straneh. Velika podjetja so se zbala, da bi taka služba postala politično orodje vlade (njihov strah pa je v resnici izviral iz dejstva, da bi se taka institucija zagotovo poglobila tudi v njihovo finančno stanje, ki je bilo pogosto polno nepravilnosti). Nasprotovalo je tudi MVD in pa predsednik vlade Kasjanov, ker so vsi želeli nadzor nad novo službo. Tako je bil ta načrt preklican, namesto finančne obveščevalne službe pa je bil leta 2001 ustanovljen Odbor za finančni nadzor, na njegovo čelo pa je Putin postavil svojega prijatelja Viktorja Zubkova. Odbor je del Ministrstva za finance, njegove glavne naloge pa so preiskovanje pranja denarja in nadzor nad vsemi finančnimi transakcijami, ki presegajo 600.000 rubljev (približno 20.000 ameriških dolarjev).

Centralni aparat Odbora v Moskvi zaposluje približno 200 ljudi, na lokalnih ravneh pa deluje še približno 100 ljudi, kjer je izpostava Odbora v vsakem okrožju Ruske federacije (Bennet, 2002: 22).

4.6 ZVEZNA OBMEJNA SLUŽBA (FPS)

Zvezna obmejna služba - Federalnaya Pogranichnaya Sluzhba je nastala leta 1991 kot naslednica nekdanjega Direktorata obmejnih sil KGB. Njena naloga je nadzorovanje in obramba celotne meje Ruske federacije.

V času Sovjetske zveze je bile Obmejna straža velika organizacija, ki je zajemala kar 230.000 ljudi, kar je bilo, glede na dolžino sovjetske meje (63.000 kilometrov) navsezadnje razumljivo. Čeprav je bila operativno del KGB (torej, direktorata Obmejne straže), je novačenje izvajalo Ministrstvo za obrambo vsaki dve leti. To je bilo neobičajno, saj je bilo sicer za KGB značilno, da si sama poišče rekrute. Pravni status Obmejne straže je bil definiran v Zakonu o državni meji iz leta 1982, ki je tej organizaciji podelil dolžnost odvratanja in odbijanja morebitnega oboroženega vdora v državo, preprečevanje nezakonitega prečkanja meje in prenosa orožja, razstreliva, ukradenega blaga ali subverzivne literature, zagotavljanje upoštevanje vseh varnostnih postopkov na mejnih prehodih, uveljavljanje sovjetskih prepisov,

ki zadevajo navigacijske postopke v teritorialnih vodah Sovjetske zveze in varovanje okolja pred pretiranim onesnaževanjem. Pripadniki Obmejne straže so imeli pravico pregledovati in zapleniti dokumente in lastnino vseh oseb, ki so prečkali mejo in voditi preiskave v primerih, ko je prišlo do kakršnihkoli kaznivih dejanj, povezanih z državno mejo. V takih primerih so imeli tudi pravico do aretacije in zaslišanja osumljencev.

Sovjetska zveza je bila razdeljena na 10 obmejnih okrožij, ki so jih pokrivale enote Obmejne straže. Meje teh okrožij so bile načrtane povsem drugače kot pri civilnih in vojaških okrožjih, kar je še dodatno vzbujalo vtis o nekakšnem posebnem statusu Obmejne straže znotraj državnega obrambnega aparata.

Vsako okrožje (pogranichny okrug) je bilo razdeljeno na:

- sekcije (otriady), ki so pokrivalo vsak posamezen del meje;
- obmejne stražne postaje (pogranichnye komendatory);
- postaje za pregled potnih listin (kontrolno-propusknye punkty);
- obmejne postojanke (zastavy);

Vsako območje, ki se je nahajalo ob državni meji, je bilo razdeljeno na obmejno cono (kar je vključevalo ozemlje celotnega okrožja in pa vsa naseljena področja, ki se nahajajo ob državni meji) in obmejni pas, ki je segal 2 kilometra v globino ozemlja in je potekal vzdolž celotne sovjetske meje. Le stalni prebivalci in tisti posamezniki, ki so pridobili posebno dovoljenje MVD, so lahko vstopili v obmejno cono. Za vstop v obmejni pas pa so obstajali še strožji predpisi: vstop je lahko dovolila samo Obmejna straža.

Po letu 1991 je bil skupaj s KGB razpuščen tudi njen direktorat Obmejne straže, tako da je Obmejna straža postala samostojna organizacija, imenovana FPS. Ves čas 90. let je bila podrejena neposredno predsedniku RF, njen sedež se nahaja v poslopiju nekdanje KGB v Lubjanki, skupaj s sedežem SVR. Uradno jo je ustanovil Jelcin s svojima odlokoma "O ustanovitvi Zvezne obmejne službe" (december 1993) in "O Zvezni obmejni službi Ruske federacije" (december 1994).

Zakon o državni meji pa tudi dovoljuje FPS, da opravlja operativno-preiskovalne in obveščevalne aktivnosti na svojem področju, vključno s protiobveščevalnim delom.

Te aktivnosti opravlja posebni obveščevalni direktorat znotraj FPS (ki je obstajal že v času, ko je bila FPS še del KGB). Vsako obmejno okrožje ima namreč svoj obveščevalni oddelek, ki ga vodi namestnik poveljnika okrožja in skrbi za obveščevalno pokritost vsega dogajanja ob ruski meji. V 90. letih so se napor obveščevalnega direktorata FPS osredotočili predvsem na preprečevanje trgovine z mamili, ki je mednarodne narave in torej mora prečkati državne meje. Skupaj z MVD in carinsko službo je bilo torej za tovrstno protikriminalno dejavnost dovolj

človeške delovne sile, težava pa je bila v nezadovoljivi in zastareli opremi, ki ni omogočala učinkovitega odkrivanja sumljivih pošiljk.

Sicer pa je FPS nadaljevala delo in naloge, kot jih je imela definirane že v sovjetskih časih.

Ker je Rusija že večkrat v svoji zgodovini doživela nenaden napad, na katerega ni mogla učinkovito odgovoriti, je sedaj FPS pripravljena tudi na odločnejšo obrambo: na voljo ima zato kar 17 mornariških formacij in 10 letalskih polkov, ki so zadolženi izključno za nadzor meje (The Federal Border Guards Service, 2002).

Posebne oddelke za boj proti terorizmu FPS sicer nima, vendar pa je že zaradi svoje prisotnosti na mejah RF neprecenljivega pomena za notranjo varnost države, s tem pa tudi za preprečevanje in zatiranje delovanja morebitnih terorističnih skupin, ki bi se poskušale vtihotapiti na rusko ozemlje.

Marca 2003 je predsednik Putin izdal Odlok št. 203 "O ukrepih za administrativne izboljšave na varnostnem področju Ruske federacije", ki je FPS odvzel status samostojne službe in jo uvrstil pod okrilje FSB. Spremenjena je bila tudi dolgoletna struktura FPS, ki je vse od sovjetskih časov ostala skoraj enaka. Odpravljeni so bili vsi 10 obmejnih okrožij, nadomestili pa so jih regionalni direktorati in oddelki (Russia: Putin calls on FSB to modernize the Border Guards, 2006).

Današnja struktura FPS je sestavljena tako:

- Direktor FPS, v septembru 2006 je to generalpolkovnik Vladimir Proničev, ki je hkrati prvi pomočnik direktorja FSB
- Glavni štab obmejne službe
- Moskovski vojaški inštitut Zvezne obmejne službe
- Kaliningrajski vojaški inštitut
- Moskovski regionalni oddelek
- Oddelek za mednarodne sporazume
- Oddelek za mobilizacijo
- Znanstvenoraziskovalni in testni tehnični center

Obstajata še dve posebni operativni obmejni skupini:

- Armenska obmejna skupina
- Tadžiška obmejna skupina

Sedem regionalnih uprav pa je porazdeljeno po celotnem državnem ozemlju:

- Arktični regionalni direktorat
- Severnokavkaški regionalni direktorat

- Severozahodni regionalni direktorat
- Zahodni regionalni direktorat
- Regionalni oddelek za Daljni vzhod
- Jugovzhodni regionalni direktorat
- Pacifiški regionalni direktorat

(Federal Security Service: Federal Border Service, 2003).

Zaradi ponovnega konflikta v Čečeniji se je žarišče teroristične grožnje premaknilo na Severni Kavkaz. Tako je decembra 2005 direktor Proničev napovedal temeljito obnovo obmejne infrastrukture na Severnem Kavkazu in ocenil s tem povezane stroške na približno 15 milijard rubljev oziroma okoli 500 milijonov ameriških dolarjev, ki naj bi jih porabili do leta 2007. Do konca leta 2006 naj bi se pričela gradnja 72 dodatnih postojank FPS, 9 poveljniških centrov, na severnem Kavkazu pa naj bi bil zgrajen nov center za urjenje.

Število pripadnikov FPS je ostalo dokaj podobno tistemu iz časov Sovjetske zveze: približno 200.000 (Russia: Putin calls on FSB to modernize the Border Guards, 2006).

4.7 OBVEŠČEVALNA SLUŽBA ZA TUJINO (SVR)

S propadom Sovjetske zveze v začetku 90. let 20. stoletja je bilo povsem jasno, da bo stara obveščevalna služba, KGB, morala biti reformirana v skladu z novim politično-ekonomskim sistemom. Prvi glavni direktorat KGB, odgovoren za obveščevalno dejavnost v tujini je bil prvi organ, ki je dobil samostojno vlogo in novo ime: sprva CSR (Centralnaya Sluzhba Razvedky – Centralna obveščevalna služba), nato pa SVR - Sluzhba Vneshney Razvedki – Obveščevalna služba za tujino, ki je tudi danes v uporabi. Nova agencija je tudi obdržala prostore, ki jih je prej uporabljal 1. direktorat – sedež današnje SVR je v Jasenevu, kraju na obrobju Moskve (SVR History, 1997).

Nova služba je torej nadaljevala delo 1. direktorata KGB, obseg njene pristojnosti pa zajema vse dejavnosti, ki predstavljajo potencialno nevarnost za Rusko federacijo: širjenje orožja za množično uničevanje, terorizem, trgovanje z mamili, organizirani kriminal in pranje denarja (SVR Operations, 1997).

Uradno je SVR nastala 18. decembra 1991, ko je predsednik RF Boris Jelcin podpisal Predsedniški odlok št. 293, ki je zahteval ustanovitev posebne agencije, ki bi predsedniku RF, parlamentu in vladi nudila verodostojne podatke, ki jih potrebujejo za sprejemanje odločitev, povezanih s političnim, gospodarskim, obrambnim, znanstveno-tehničnim in ekološkim področjem (Bennet, 2000b: 5).

Pomembna razlika med 1. direktoratom KGB in SVR je v tem, da slednja ni imela nad seboj nobenega direktorja, ki bi bil tej agenciji funkcionalno nadrejen kot šef večje obveščevalne organizacije, temveč je bila odgovorna neposredno predsedniku Ruske federacije.

Po prevzemu oblasti avgusta 1991 se je novi ruski politični vrh soočil z dilemo, kako urediti vprašanje v zvezi z obveščevalno dejavnostjo v novonastali demokratični državi. Kot je znano, je bila sovjetska KGB izredno centralizirana organizacija z izjemno širokimi pooblastili in pristojnostmi. Skrbela je za notranjo in zunanjo varnost kot tudi za protiobveščevalne aktivnosti. To je pomenilo, da, kljub notranji razslojenosti na razne oddelke in direktorate, celotna služba (oziroma njeni vodilni funkcionarji) lahko predstavlja velike ovire pri vzpostavitvi demokratične in stabilne državne oblasti. Tega sta se zavedala tako Gorbačov kot njegov naslednik Boris Jelcin.

Septembra 1991 je bil tako razpuščen 1. direktorat KGB, njegove delovne naloge pa je prevzela Centralna obveščevalna služba – CSR, ki pa je obstajala le 2 meseca. V tem vmesnem obdobju je bilo treba poiskati človeka, ki bi posedoval zadostno mero strokovnega znanja za zasedanje tako pomembnega položaja, hkrati pa bi moral biti politično sprejemljiv za novo rusko oblast (Bennet, 2000b: 4). Po dokaj težavnih pogajanjih je padla odločitev, da Jevgenij Primakov⁵ ustreza tem zahtevam. Ekonomist, dober poznavalec mednarodnih odnosov, strokovnjak za orientalske študije in specialist za Bližnji vzhod, ki je imel zveze po vsem svetu in ki je bil, kot mnogi drugi sovjetski funkcionarji, nadvse izveden v reševanju zapletenih birokratskih in administrativnih procedur, je vsekakor izpolnjeval strokovne kriterije za tako funkcijo, nekoliko težavna je bila le njegova politična preteklost (Bennet, 2000b: 6). Veljal je namreč za predanega privrženca staremu sistemu, zato je Jelcin imel nemalo pomislekov pri njegovem imenovanju. V nasprotju z Gorbačovom, ki je kljub svojim zaslugam za padeč komunističnega aparata cenil sposobne ljudi, ki jih je ta sistem zaposloval, je bil Jelcin silno sumničav do vseh, ki so v sovjetskih časih zavzemali ključne položaje (Bennet, 2000b, 4).

Kljub temu je oktobra 1991 Primakov sprejel službo direktorja obveščevalne agencije za tujino, kar je pri nižje rangiranih delavcih v tej organizaciji povzročilo veliko zadovoljstva, saj so ga vedno imeli za logičnega naslednika "stare garde" direktorjev (Bennet, 2000b, 6). Kmalu po prevzemu funkcije je Jevgenij Primakov dal jasno vedeti, da ZDA in NATO ostajata osrednji točki zanimanja ruske obveščevalne službe, in v svojih mnogih govorih nikoli ni skrival svojega odpora do širitve NATO sredi in v 2. polovici 90. let. Odkrito je priznal, da si bo RF prizadevala ovirati in ustaviti ta proces, saj da predstavlja grožnjo za njegovo državo in vmešavanje v rusko interesno območje (SVR Operations, 1997).

⁵ Kasnejši zunanji minister (1996) in predsednik vlade (1998).

Kljub koncu hladne vojne se je namreč izkazalo, da se, kar se tiče vzhodnoevropskih in srednjeazijskih držav, ruska politika ni bistveno spremenila. Moskva je še vedno držala roko nad večino nekdanjih držav Vzhodnega bloka (ali pa vsaj nad njihovimi obveščevalnimi službami, ki so neredko podedovale kader iz sovjetskih časov) in nič ni kazalo, da bo kmalu popustila. Nasprotno, ruske obveščevalne agencije so si nadvse prizadevale za povezovanje in sodelovanje, še zlasti med državami SND (Skupnost neodvisnih držav). Ta prizadevanja so bila dokaj uspešna, saj je bil prvi sporazum o sodelovanju in izmenjavi podatkov med obveščevalnimi službami držav članic SND podpisan že leta 1999 (Bennet, 2000b: 11).

Prav tako je RF izrazila zanimanje za otoplitev odnosov s Kitajsko, s katero je sicer že od konca 60. let (spopadi na rusko-kitajski meji) imela relativno napete odnose. Poleti 1992 je bil v Pekingu podpisan dogovor o sodelovanju med GRU (Ruska vojaška obveščevalna služba) in SVR ter med Vojaškim obveščevalnim direktoratom Kitajske ljudske armade, kar je bil prvi sporazum te vrste vse od leta 1959 (SVR Operations, 1997).

SVR je, verjetno v povezavi z nastopom novega ekonomskega sistema v državi začela več pozornosti posvečati tudi obveščevalni dejavnosti na gospodarskem področju, kot so npr. prihodnji gospodarski trendi za posamezne vrste blaga in surovin, uravnoteženi odnosi z drugimi državami v smislu deviz in financ, uvozno/izvozna bilanca in izmenjava visoke tehnologije. V sovjetskih časih je bila ta vrsta dejavnosti nekoliko zanemarjena, saj je KGB bolj zanimala vojaška plat kapitalističnih držav kot gospodarstvo. To se je spremenilo z nastopom Borisa Jelcina, ki je februarja 1996 na seji Varnostnega sveta RF naravnost ukazal direktorjem obveščevalnih služb, naj v najkrajšem času poskrbijo, da bo RF zmanjšala tehnološki prepad z Zahodom, in tako oznanil ero industrijske obveščevalne dejavnosti znotraj ruskega obveščevalno-varnostnega sistema (SVR Operations, 1997).

Nova miselnost se je odražala tudi v Zakonu o zunanji obveščevalni dejavnosti, potrjenem januarja 1996, ki med drugim določa, da SVR ni odgovorna le za zunanjo varnost države, temveč mora skrbeti tudi za varovanje uslužbencev ruskih institucij v tujini, njihovih družin in vseh tistih ruskih državljanov, ki so v tujini in imajo dostop do občutljivih varnostnih podatkov, prav tako mora SVR izkoristiti vsako priložnost za promoviranje ekonomskih, znanstvenih in tehnoloških interesov države. Dodeljena ji je bila tudi pravica do vzpostavitve lastnih komunikacijskih in informacijskih sistemov, z izjemo kriptografije (Bennet, 2000, 9).

Pri tem se je v 2. polovici 90. let pojavil trend ponovnega naslanjanja na človeški faktor v obveščevalnih sferah, za razliko od krepitve tehnološke plati tovrstnega dela. Prvi razlog za to je, da je bilo na zalogi dovolj dobrega, izurjenega, izobraženega in, kar je zelo značilno za Rusijo, domoljubnega kadra (kljub temu da je bil pretok osebja iz državnega v zasebni sektor vseskozi običajen pojav, v zgodnjih letih obstoja SVR pa je dosegel že skoraj alarmantne

razsežnosti in tako ogrozil nivo kakovosti obveščevalnega dela). Drugi razlog pa je bolj preprost: ljudje so cenejši, in, kot se je izkazalo v mnogih primerih, nenadomestljivi (Bennet, 2000b: 20). Še najbolj leta 1994, ko so agenti FBI naposled ugotovili, da je v vrstah CIA že dolga leta infiltriran sovjetski agent Aldrich Ames, ki je zakrivil smrt mnogih agentov CIA v vzhodnoevropskih državah in je bil izjemno dragocen za svojo matično službo KGB in državo, za katero je delal - SZ (Bennet. 2000b: 13).

V organizacijskem smislu je ustroj SVR precej podoben KGB: sestavljajo ga 3 direktorati, 3 službe in izobraževalna ustanova:

- Direktorat S: odgovoren za ilegalne agente pod krinko po vsem svetu;
- Direktorat T: odgovoren za zbiranje znanstvenih in tehnoloških podatkov;
- Direktorat K: izvaja infiltracije v tuje obveščevalne in varnostne službe in nadzoruje ruske državljane v tujini;
- Služba I: analizira in razdeljuje podatke, pridobljene od agentov SVR za druge organe v obveščevalno-varnostnih in političnih sferah RF;
- Služba A: načrtuje in izvaja aktivnosti;
- Služba R: ocenjuje operacije v tujini;
- Akademija za obveščevalno dejavnost v tujini: skrbi za rekrutacijo in urjenje novih agentov

(SVR Organization, 1997).

V grobem pa lahko celotno strukturo SVR razdelimo na 3 glavne skupine oddelkov:

Operativa: ta skupina je z vidika boja proti terorizmu znotraj SVR daleč najpomembnejša, saj vključuje oddelek za boj proti organiziranemu kriminalu, terorizmu in trgovini z mamili in pa oddelek za operativno načrtovanje. Ostale dejavnosti, za katere so zadolženi oddelki sklopa K operativi sodijo še:

- notranja varnost (protiobveščevalna funkcija)
- tehnološka obveščevalna mreža
- ilegalne mreže
- neširjenje orožja za množično uničevanje
- psihološke operacije
- gospodarsko vohunjenje
- dolgoročne napovedi in analize

Poleg posameznih funkcionalnih oddelkov pa SVR vključuje tudi posebne direktorate, ki delujejo v ločenih geografskih conah:

- ZDA, Kanada
- zahodna, severna in srednja Evropa
- južna Evropa
- Azija, Avstralija
- Bližnji vzhod in Severna Afrika
- Centralna in Južna Afrika
- države SND

Ostanejo še manj pomembne, podporne in tehnične službe, ki predstavljajo tretji sklop: Podpora (zveza za tujino (ne SND), operativna analiza in planiranje, tehnična podpora, zveza z drugimi ruskimi oblastnimi strukturami, uprava, radijske komunikacije, finance, pravna služba, operativni arhivi) (Bennet, 2000b: 19).

SVR po nekaterih ocenah zaposluje od 12.000 do 15.000 ljudi, v septembru 2006 pa je direktor SVR generalporočnik Sergej Lebedev (Bennet, 2000b: 18). Delovanje SVR ureja "Zakon o zunanji obveščevalni dejavnosti" iz leta 1996 (Bennet, 2000b: 9).

Kot je že bilo rečeno, je SVR podrejena neposredno predsedniku RF, torej Vladimiru Putinu. Seveda pa je svoje ugotovitve dolžna posredovati vsem telesom, ki so pristojna za obravnavanje varnostnih vprašanj, torej vladi in ustreznim parlamentarnim odborom. Težava pa je v tem, da so pravila o tem, komu, kdaj in predvsem kaj mora SVR poročati, povsem nejasna in v mnogočem prepuščena osebni odločitvi ruskega predsednika. Tako se v praksi prav lahko zgodi, da parlament ni v celoti obveščen o vseh vidikih obveščevalne dejavnosti SVR, saj ima predsednik Putin pravico do prvega vpogleda v vsa poročila, ki jih izdelava SVR, po svoji presoji pa jih lahko tudi nekoliko modificira v skladu s svojim videnjem vloge, ki jo sam pripisuje parlamentarnim telesom in tako v bistvu ima moč določati, kaj lahko ve parlament, posledično pa mediji in javnost. To je nedvomno tudi posledica dejstva, da sam predsednik Putin izhaja iz obveščevalnih krogov in zato dobro pozna vse koristi, ki mu jih v obliki informacij lahko prinese unikatni obveščevalni mehanizem in jih predvsem zna učinkovito uporabljati (Bennet, 2000b: 19).

To je iz zahodnega gledišča sicer nekoliko neobičajno in potencialno problematično, saj je posamezniku tako zaupana velika moč, medtem ko zmanjšani nadzor parlamenta nad obveščevalnimi službami lahko pripelje do stanja, ko te ne služijo več državi, temveč trenutni politični oblasti. To ne bi bilo nič novega v svetovnem merilu, vendar je treba upoštevati, da je

RF vendarle v vojaškem smislu še vedno velesila in da torej ni povsem vseeno, kakšna je tamkajšnja politična situacija.

5. ENOTE ZA BOJ PROTI TERORIZMU NA OPERATIVNI RAVNI

V Ruski federaciji obstaja cela vrsta različnih enot za posebne namene, ki so med seboj zelo različne in predvsem spadajo v nadvse raznolike organizacijske strukture. Skoraj vsako rusko ministrstvo, ki je kakorkoli povezano z varnostnim, vojaškim, obveščevalnim ali pravosodnim področjem ima svoje lastne sile za posebne naloge. Vendarle pa je mogoče izluščiti tri institucije v RF, ki razpolagajo z najbolj udarnimi, najbolj izurjenimi, najbolj skrivnostnimi in najbolj nepogrešljivimi enotami za boj proti terorizmu: FSB (ki je podrejena Ministrstvu za pravosodje), Ministrstvo za notranje zadeve (MVD) in Ministrstvo za obrambo (oziroma natančneje, služba GRU).

Vsaka od naštetih organizacij ima znotraj ruskega varnostnega aparata posebno vlogo, zato se je treba vsaki posvetiti ločeno in z zadostno mero pozornosti.

5.1 ENOTE ZVEZNE VARNOSTNE SLUŽBE (FSB)

V svoji sestavi ima dve enoti, ki sta si v slabih treh desetletjih kljub strogo zaupni naravi njunega dela pridobili legendarni status na vsem ozemlju Sovjetske zveze (kasneje Ruske federacije), pa tudi v tujini. To sta Alfa in Vympel (rus. *prapor*), ki spadata v Center za posebne naloge FSB, ki je trenutno najboljše pripravljena institucija za boj proti terorizmu na ozemlju RF.

5.1.1 Alfa

Do zgodnjih 70. let 20. stoletja so bile vse sovjetske enote za posebne namene izurjene za boj v tujini. Vendar je val terorističnih napadov v Evropi in po svetu v tistem času prepričal sovjetsko vodstvo, da je enota za boj proti teroristom na domačih tleh potrebna tudi v Sovjetski zvezi. V ta namen je bila po ukazu Politbiroja 28. julija 1974 ustanovljena protiteroristična enota, imenovana "A" (pозneje Alfa). Postala je del Sekcije A znotraj 7. direktorata KGB in je sprva vključevala jedro 30 častnikov. Pripadniki enote niso prejeli nobenih posebnih dodatkov pri plači niti kakih drugih materialnih ugodnosti, razen dejstva, da je vsako leto njihove službe štelo dvojno (Plater-Zyberk, 2005: 3).

Ognjeni krst je enota prestala, ko je začela sovjetsko invazijo na Afganistan decembra leta 1979, in z drznim napadom zavzela palačo afganistanskega predsednika Amina ter ga ubila (Bennet, 2000a: 18).

Velika preizkušnja za enoto se je zgodila avgusta 1991, ko je dobila ukaz, naj zavzame stavbo parlamenta, ki ga je zavrnila. Sledila je kazen: enota je bila premeščena pod okrilje Glavnega zaščitnega direktorata, zadolženega za osebno varnost ruskega predsednika Jelcina.

V tej vlogi je enota ostala do oktobra 1993, ko je ponovno dobila ukaz, tokrat od Jelcina, naj zavzame stavbo parlamenta. Ukaz je zavrnila, kazen pa je bila tokrat hujša: premeščena je bila v sestavo Ministrstva za notranje zadeve. To dejanje so mnogi pripadniki Alfe (upravičeno) sprejeli kot hudo ponižanje, saj so se vedno imeli za boljše usposobljene kot "miličniki" iz MVD. (Plater-Zyberk, 2005: 6)

V tistem času je mnogo članov zapustilo enoto, ki je bila zato močno oslABLJENA. Boljši časi so napočili 3 leta pozneje, ko je FSB vzpostavila svoj Center za posebne naloge, katerega del je enota Alfa še danes. (Plater-Zyberk, 2005: 7).

Enota nedvomno uporablja nadstandardno opremo in orožje, ki navadnim enotam ruske vojske in policije ni na voljo, vendar so podrobni podatki o orožju in opremi težko dostopni. Seveda pa so njeni pripadniki izvrstno izurjeni in znajo ravnati z mnogimi različnimi strelnimi orožji, tudi tujega izvora, poleg tega pa so vsi šolani padalci. Tretjina pripadnikov je posebej usposobljena za bojevanje v gorah in plezanje, še ena tretjina pa za protidiverzantski boj. Enota je znana po zanašanju na kemična sredstva pri protiterorističnih akcijah, prav tako je izurjena za delovanje v razmerah jedrske, biološke ali kemične ogroženosti. Glede na naravo njenega dela je enota verjetno usposobljena tudi za nudenje osnovne medicinske pomoči, ostrostrelsko in proti-ostrostrelsko delovanje, taktično izvidovanje, uporabo razstreliv in ostalih znanj, potrebnih za opravljanje njenih nalog.

Glavna naloga Alfe je boj proti teroristom na domačih tleh in v urbanih okoljih, reševanje talcev, pripisujejo pa ji tudi druge, občutljivejše funkcije, ki bi jih bilo mogoče označiti za paravojaške (Alpha Group, 2006).

Enota Alfa je sodelovala v vseh večjih terorističnih krizah, kjer so bili zajeti talci. Najbolj znani primeri so akcija v Budjonovsku leta 1995, napad na gledališče Nord-Ost leta 2002 in pa tragedija v Beslanu leta 2004. V vseh teh primerih je prišlo do hudih napak pri posredovanju, za kar pa ni mogoče kriviti le omenjene enote (Plater-Zyberk, 2005: 8).

Število pripadnikov je težko zanesljivo določiti, saj se podatki precej razlikujejo. Zelo verjetno pa je, da njihovo število ne presega 1000, prav tako pa ni manjše od 300. Sedež enote je v Moskvi, kjer se nahaja tudi večina njenih pripadnikov. Ostali so razporejeni po še treh ruskih mestih: Krasnodar, Jekaterinburg in Habarovsk (Foreign Special Operations Forces, 1996).

5.1.2 Vympel

Enota je bila ustanovljena leta 1981 v sestavu 1. glavnega direktorata KGB. Nastala je kot posledica potrebe Sovjetske zveze po enoti, ki bi jo sestavljali pripadniki "s polnim delovnim časom". Takrat je bilo namreč običajno, da so morali pripadniki posebnih enot KGB

hkrati opravljati svoje osnovne naloge v redni sestavi direktoratskih KGB in tako niso mogli učinkovito opravljati svojega dela. 19. avgusta 1981 je bilo na skupni seji Sveta ministrov in Politbiroja sprejeta odločitev o ustanovitvi supertajne enote, ki so jo celo najvišji častniki vedno imenovali le "Formacija". Šele kasneje je enota dobila svojo zaporedno številko 35690 in je delovala pod uradnim nazivom Neodvisni center za urjenje KGB, znotraj hierarhije KGB pa je dobila svoj lastni direktorat "S", ki je bil del 1. glavnega direktorata za obveščevalno delo v tujini (Plater-Zyberk, 2005: 5).

Glavne naloge nove enote so bile sabotaze, tajno delovanje v sovražnem zaledju, zaščita ambasad in aktivacija vohunskih celic v tujini v primeru vojne. Njihova sposobnost za delovanje globoko v zaledju je bila izjemno koristna za sovjetsko vojsko, saj so konvencionalne kopenske enote (celo ranga armade) v primeru napada bile usposobljene le za prodor do 80 km na sovražno ozemlje (Glantz, 1991: 232). Še zlasti ob napadu Sovjetske zveze na tuje države je enota imela poseben pomen, saj naj bi vodila prvi udar, kar bi vključevalo zavzetje pomembnih sovražnih strateških instalacij in pa reševanje vojnih ujetnikov na tujem ozemlju (Plater-Zyberk, 2005: 5).

Vloga enote se je začela počasi spreminjati z razpadom Sovjetske zveze, kar je bilo sočasno s spremembo statusa enote kot političnega orodja. Tako je bila v obdobju 1991-1993 premeščena v več različnih ministrstev, dokler je ni nazadnje doletela podobna usoda kot Alfo: tudi Vympel je namreč doživel ponižanje, da je bil naenkrat odrinjen pod poveljstvo MVD, kar je seveda povzročilo enake posledice kot v "sestrski" enoti – odliv kadra. Vendar je novoustanovljeni Center za posebne naloge FSB leta 1995 prinesel odrešitev tudi enoti Vympel, ki je po letih životarjenja na obrobju ruskega varnostnega prizorišča ponovno prevzela prapor udarne osti Ruske federacije v boju proti teroristom (Bennet, 2000: 18).

Ker pa so se razmere v svetu do takrat korenito spremenile, je tudi Vympel bil deležen revizije svojega temeljnega poslanstva: poudarek ni bil več na tajnih operacijah v tujini in sabotajah, temveč boj proti notranji grožnji. Tako je Vympel prevzel segment protiterorističnega boja, ki ga Alfa ni bila sposobna sama obvladovati. V nasprotju z Alfo, ki je specializirana za vdore v stavbe, na letala in avtobuse, s katerih rešuje talce, je naloga Vympel-a napadanje in zavzetje jedrskih, oboroževalnih in ostalih industrijskih instalacij, raketnih izstrelišč, železniških stavbnih kompleksov in drugih strateških točk ter za posredovanje v takih stavbah, če pride do izrednih situacij. Do podatkov, potrebnih za uspešno posredovanje v takih poslopih, pride enota Vympel samostojno, včasih pa si pomaga tudi z obveščevalnimi resursi izven enote.

Postati član te elitne skupine seveda ni preprosto: vsak kandidat je najprej skrbno preverjen na podlagi svoje kartoteke in nato na osnovi obsežnih psiholoških testov in

razgovorov. Sledi preverjanje fizične usposobljenosti, kar vključuje devetkilometrski tek, nato pa še sedemkilometrski pohod s polno bojno opremo, ki tehta 40 kg, in to vsak dan v obdobju 2 mesecev. Potem se začne pravo urjenje: fizične priprave (tek v razdalji 10 – 15 km, telovadba), bojevanje od blizu (brez orožja ali s hladnim orožjem), vožnja različnih vozil (avtomobili, tovornjaki, oklepniki, helikopterji in letala), ravnanje z eksplozivi in minami in sestavljanje raznih improviziranih eksplozivnih teles ter deminiranje, preučevanje geografije in učenje tujih jezikov (vsaj dveh), mojstrstvo v uporabi lahkega pehotnega orožja vseh vrst, oblik in izvora, obvladanje taktike malih skupin, padalstvo, alpinizem, tehnike zasliševanja, potapljanje in poznavanje medicine (Vympel spetsnaz training, 1992).

Število pripadnikov te enote ni znano, verjetno pa se giblje med 500 in 1000. Skoraj 90 % moštva sestavljajo častniki. Njeni pripadniki delujejo v majhnih oddelkih po 10 – 12 ljudi in so tajno sodelovali v mnogih konfliktih, v katere je bila zapletena Sovjetska zveza v času hladne vojne: v Angoli, Mozambiku, Vietnamu, Nikaragvi in na Kubi (Plater-Zyberk, 2005: 5).

Enota Vympel je tudi danes tajna enota, katere delovanje redko pride v javnost. Izjema se je zgodila leta 2000, ko so njeni pripadniki izsledili in zajeli iskanega čečenskega terorista Salmana Radujeva. Ruska agencija Interfax tudi poroča, da bo enota Vympel prispevala svoje izkušene borce za likvidacijo vseh oseb, odgovornih za umor ruskih diplomatov v Iraku junija 2006 (Russian special services able to find diplomats' killers – Vympel, 2006).

5.2 ENOTE MINISTRSTVA ZA NOTRANJE ZADEVE (MVD)

Ruski MVD ima na voljo niz posebnih služb in enot za boj proti terorizmu. Že v času Sovjetske zveze je bilo edina institucija, ki se je po varnostni vlogi lahko primerjala s KGB. Sistem tovrstnih enot znotraj MVD pa je precej zapleten, zato bodo opisane le največje in najbolj izpostavljene.

5.2.1 Notranja vojska (*Vnutrenniye Voiska*) MVD

To je, preprosto povedano, vojaška komponenta Ministrstva za notranje zadeve. Čeprav so te sile uradno podrejene civilnemu ministrstvu, je to vendarle vojaška enota, s centraliziranim sistemom činov in hierarhije, v njej pa služijo večinoma naborniki, ki jih pridobijo tako iz vojaškega kot iz civilnega sektorja⁶, in sicer za obdobje dveh let.

V času Sovjetske zveze so te sile služile kot sredstvo za zatiranje notranjih virov ogrožanja, še zlasti masovnih demonstracij in zaporniških uporov po vsej državi. Poseben

⁶ V zadnjih letih poteka intenziven proces profesionalizacije, po katerem naj bi do leta 2007 vsi pripadniki Notranje vojske na severnem Kavkazu bili poklicni vojaki.

pomen so imele tudi za nacionalno varnost, saj so bile odgovorne za varovanje nekaterih pomembnejših strateških objektov, vojaških skladišč, upravljanje delovnih taborišč in prevoz zapornikov po državi. Med 2. svetovno vojno pa je bila Notranja vojska (takrat še podrejena NKVD) zadolžena za uvajanje discipline v vrstah Rdeče armade pa tudi za obrambne namene. Takoj po vojni je sodelovala tudi pri protigverilskih operacijah v novih sovjetskih republikah (Internal Troops of the Ministry of Internal affairs, 1994).

Danes so naloge Notranje vojske precej podobne, pa tudi nekoliko nadgrajene:

- nacionalna obramba in izvajanje varnostnih nalog v lastnem zaledju; poleg tega pa izvajanje vseh vojaških nalog na lastnem ozemlju;
- varovanje ključnih institucij (razen Kremlja in drugih najvišjih političnih organizacij), elektrarn, posebnih skladišč in vojaških oporišč;
- protiteroristične operacije (izvajajo jih za to usposobljene enote za posebne namene);
- opravljanje funkcije vojaške policije;
- vzdrževanje reda (oziroma, podpora običajni policiji, kadar izbruhnejo hujši neredi);
- transport zapornikov (Internal Troops, 2006).

Obstajajo pa tudi domneve, da je vloga Notranje vojske predstavljati protiutež vojski, v primeru politične nestabilnosti (Internal Troops of the Ministry of Internal affairs, 1994).

Na vrhuncu moči v času Sovjetske zveze je Notranja vojska imela tudi do 350.000 pripadnikov, danes pa se to število giblje okoli 185.000-200.000 (Ministry of internal affairs, 2006).

Notranja vojska je razdeljena na več tipov enot: bojne (terenske) enote, enote za varovanje zaporov, enote za varovanje pomembnih instalacij in enote za posebne namene.

Oprema in orožje bojnih enot Notranje vojske je primerljivo z tistim, ki ga v kopenski vojski posedujejo lahke pehotne in motorizirane enote, po potrebi si pomagajo tudi s helikopterji. Nimajo pa težkega topništva ali oklepnih enot (Internal Troops of the Ministry of Internal affairs, 1994).

Pri kvaliteti orožja in opreme iz razumljivih razlogov izstopajo le enote za posebne namene Notranje vojske MVD. Vseh skupaj jih je 16, navedene pa bodo samo najpomembnejše:

- Rus: ustanovljena je bil avgusta 1994 kot protiteroristična enota. Danes njeni člani sodelujejo v protiterorističnih operacijah v Čečeniji. Je ena od najbolj odlikovanih enot v Rusiji (Rus (Special Forces), 2006).

- Vityaz (Vitez): Najstarejša protiteroristična enota MVD. Ustanovljena je bila decembra 1977, za varovanje olimpijskih iger v Moskvi. Rusi so se namreč bali, da se bo ponovila tragedija iz Muenchna 8 let prej, ko je zaradi neustrezno usposobljenih nemških policistov prišlo do smrti izraelskih talcev. Poleg protiterorističnih nalog pripadniki te enote

posredujejo tudi pri zaporniških uporih in v uporih v vojaških enotah. Enota je sodelovala pri akciji v Beslanu. Uniforme njenih pripadnikov so zelo podobne vojaškim (kar tudi sicer velja za uniforme posebnih enot MVD), le da imajo dodaten našitek na rokavu, ki označuje pripadnost ministrstvu (Plater-Zyberk, 2005: 4).

- Rosich⁷
- Ratnik (Bojevnik)
- Vyatich⁸
- Skif
- Fakel (Bakla) – enota, specializirana za jedrske incidente
- Krechet (Kondor) – protiteroristična enota, specializirana za padalske akcije

5.2.2 SOBR

Posebni oddelki za hitro posredovanje. Začeli so nastajati v večjih ruskih mestih v začetku 90. let 20. stoletja. To so bile vrhunsko izurjene policijske jurišne enote za hitro posredovanje, ki so sicer spadale v organizacijsko strukturo MVD, vendar je bila njihova oprema in urjenje močno odvisna od zmogljivosti in angažiranosti lokalnih oblasti.

Njihova primarna funkcija je boj proti organiziranemu kriminalu. To pomeni, da so ti oddelki vedno prisotni pri racijah in aretacijah z visokim faktorjem tveganja, kar se pogosto dogaja pri tovrstnih akcijah, naperjenim proti ruski mafiji. Posedujejo najsodobnejšo oborožitev in so seveda, kot vse druge posebne enote MVD, deležni nadvse zahtevnega urjenja. Septembra 2002 so bile sicer enote SOBR preimenovane v OMSN (Otryad Militsii Spetsialnogo Naznacheniya), vendar se njihov stari naziv še vedno uporablja (SOBR, 2006).

5.2.3 OMON

Policijski oddelki za posebne namene. To je splošni izraz za sistem posebnih oddelkov ruske policije, ki so bili vzpostavljeni konec 80. let 20. stoletja in so služili kot udarni oddelki ruske policije za nadzor demonstracij in zatiranja huliganizma. Vendar se je sčasoma spekter njihovih nalog močno razširil, tako da danes ti oddelki po potrebi sodelujejo pri nevarnih aretacijah, reševanju talcev, večjih izgredih, v primeru terorističnega napada pa so tudi vpoklicane za podporo. V zadnjih letih so te enote pogosto uporabljane za uničevanje nasadov opija in večjih količin mamil. Treba pa je poudariti, da to niso enote za posebne naloge (oziroma, ne sodijo med ruske *spetsnaz* enote), saj je njihova osnovna funkcija vzdrževanje

⁷ "Rosich" je izraz za prebivalce stare dežele Rus, predhodnice Rusije.

⁸ Poganski prebivalec Rusije, preden je postala krščanska dežela.

reda in miru, ne pa odkrivanje in uničevanje teroristov. Za takšno početje te enote preprosto niso dovolj usposobljene, niti opremljene (MVD Special Purpose Detachments, 1993).

Ciljna skupina za nabor članov OMON-a so moški, stari od 22 do 30 let, ki so že služili v vojski. Prestati morajo niz fizičnih testov, od njih pa se pričakuje skrajna vzdržljivost in strokovnost v ravnanju z orožjem. Poseben poudarek je tudi na boju od blizu in pa na simulacijah bojevanja v urbanih okoljih. Število pripadnikov se je od 36.000 v sovjetskih časih močno zmanjšalo in danes znaša približno 5000 – 9000 ljudi (Vidušić, 2003: 216).

Vse policijske uprave v večjih ruskih mestih imajo praviloma svojo enoto OMON. Vsa mesta, ki take enote imajo, pa redno pošiljajo njihove pripadnike na služenje v Čečenijo, kjer jih pogosto uporabijo za najtežje boje. Zato tudi ni presenetljivo, da so izgube v enotah OMON proporcionalno zelo visoke (OMON, 2006).

5.3 ENOTE MINISTRSTVA ZA OBRAMBO RF

5.3.1 Posebne enote (*Spetsnaz*) GRU

Vse posebne enote ruskega obrambnega ministrstva so danes podrejene GRU – vojaški obveščevalni službi znotraj obrambnega ministrstva, zato jih tudi najpogosteje označujemo z izrazom *spetsnaz*⁹ GRU.

Enote je mogoče uporabiti v mnogo namenov, čeprav so bile ustanovljene le za določene naloge: izvajanje strateško pomembnih akcij tik pred in v času vojne, katere potencialna udeleženka bi bila Sovjetska zveza. To vključuje globinsko izvidovanje, uničevanje ključne poveljniške, nadzorne in komunikacijske infrastrukture ter transportnih povezav, rušenje mostov in ugrabitve pomembnih osebnosti sovražne države. Vse to se bi se dogajalo, še preden bi dejansko izbruhnila vojna (Lazanski, 2002: 190).

Za razliko od vseh ostalih ruskih elitnih sil vojaške posebne enote nimajo lastnih imen. Označene so le s številkami, npr. "2. brigada spetsnaz", zato tudi niso tako profilirane v javnosti. V času Sovjetske zveze je v teh enotah služilo 30.000 vojakov, danes pa se številka verjetno ni bistveno zmanjšala. Te sile pa so razporejene tako: ena četa spetsnaz za vsako armado kopenske vojske; en polk za vsakega od treh vojskovališč; ena brigada za vsako od štirih flot mornarice; ena dodatna neodvisna brigada za vsako vojaško okrožje. V času Sovjetske zveze pa je vsaka armadna skupina in flota imela svojo obveščevalno spetsnaz enoto (Vidušić, 2003: 208).

⁹ Izraz *spetsnaz* (sestavljena beseda spetsialno naznacheniya – za posebne namene), ki je danes (napačno) postal generični termin za vse ruske posebne enote, je bil izvorno skovan le za pripadnike elitnih enot vojske. Po nekaterih podatkih naj bi prve take enote v ruski vojski nastale že v začetku 50. let 20. stoletja, kar pomeni, da so starejše od vseh ostalih tovrstnih sil v Ruski federaciji.

Ti vojaki so večinoma naborniki, razporejeni v čete. Vsaka spetsnaz četa šteje približno 135 mož, razdeljena pa je na 15 samostojnih skupin. Brigada je največja formacija spetsnaz in vsebuje 1000 – 1300 mož. Ima lasten štab, tri ali štiri padalske oddelke, četo za zveze in enote za podporo. Včasih je vsaka taka brigada vključevala tudi posebno anti-VIP četo, ki so jo sestavljali profesionalci, namenjena pa je bila za ugrabitve in umore pomembnih oseb sovražne države (Lazanski, 2002: 190).

Pripadniki, dokler služijo, ne razkrijejo, v katero enoto spadajo. To so danes še vedno informacije zaupne narave, zato je za člane spetsnaz GRU značilno, da nosijo uniforme padalskih enot ali pa mornarice, kamor so tudi sicer te enote integrirane, čeprav imajo ločen sistem poveljevanja (Vidušić, 2003: 204).

Vsekakor so to najboljše izurjeni pripadniki ruske vojske in slovijo po izjemni telesni vzdržljivosti. Po uvodnem urjenju, ki ga mora tako ali tako opraviti vsak rekrut ruske vojske, se začne trening za spetsnaz GRU, h kateremu lahko pristopijo le najboljši: ravnanje z orožjem, domačim ali tujim; fizični treningi in borilne veščine; zasledovanje, patroljiranje, kamuflaža in opazovanje; sabotáže in ravnanje z eksplozivi; poznavanje jezikov in zasliševalnih tehnik; desantne tehnike s padalom ali z vrvjo iz helikopterja.

Oprema in orožje teh enot sta za ruske razmere sicer dokaj dovršeni, vendar zaostajata za zahodnimi standardi (Vidušić, 2003: 203).

Seveda so pripadniki spetsnaz GRU zapleteni tudi v konflikt v Čečeniji, kjer slovijo kot ena najbolj učinkovitih enot v boju proti upornikom. Po nepotrjenih informacijah naj bi bili kar 250 krat učinkovitejši kot pripadniki običajnih enot kopenske vojske, kot je npr. 42. motorizirana strelska divizija. Za eliminacijo enega samega čečenskega upornika naj bi namreč navadna vojaška enota morala angažirati kar 1000 vojakov, padalske sile okoli 27, medtem ko bi za enak cilj zadostovali le 4 pripadniki spetsnaz GRU (Russian GRU honored on Russian Special Forces day, 2004). Ta podatek pa seveda še zdaleč ne pomeni, da so ti vojaki tudi ustrezno plačani ali nagrajeni: navsezadnje so to naborniki.

6. ANALIZA PROTITERORISTIČNEGA DELOVANJA V PRIMERU KRIZE V BESLANU

Napad se je zgodil 1. septembra 2004, ko so islamski skrajneži vdrl v poslopje Šole številka 1 v mestu Beslan v ruski republiki Severna Osetija. Zajeli so približno 1300 talcev, med njimi veliko otrok.

Kriza se je končala 3. septembra 2004, ko so se ruske posebne enote spopadle s teroristi. Med boji je umrlo veliko talcev, za kar je bila v veliki meri kriva slabo pripravljena akcija, skupaj z mnogimi drugimi napakami, ki so jih med potekom celotne krize zagrešile ruske varnostne službe na kraju dogodka.

Končni rezultat krize: 344 mrtvih talcev, od tega 186 otrok.

6.1 OZADJE

Datum napada je bil skrbno izbran s strani teroristov. 1. september je namreč v RF tradicionalno prvi dan šolskega leta, imenovan tudi "dan znanja". Ob tej priložnosti se je v šoli zbralo precej več ljudi kot ponavadi, saj so bili prisotni tudi starši šolarjev, ki so se udeležili raznih proslav. Žal je naključje hotelo, da so mnogi s seboj pripeljali še svoje mlajše predšolske otroke, saj je bil ravno tiste dni zaradi popravil zaprt lokalni vrtec.

Šola št. 1 je bila ena od sedmih šol v mestu, ki jo je obiskovalo približno 900 otrok na leto, starih od 6 do 18 let, imela pa je še 62 učiteljev in učiteljic. Šola je imela tudi novozgrajeno telovadnico, v kateri je večina talcev preživela vseh 56 ur krize.

6.2 POTEK KRIZE

1. septembra ob 9:30 po lokalnem času je skupina 32 maskiranih oborožencev, opasnih z razstrelivom, izstopila iz vojaškega tovornjaka in kombija in napadlo poslopje. V začetnem spopadu s policijo je poleg petih policistov umrl en napadalec.

Ko so zavzeli celotno poslopje, so napadalci zaprli talce v šolsko telovadnico, jim pobrali vse dragocenosti in vsa sredstva komunikacije. Nato so izbrali 20 moških in jih postrelili, verjetno iz varnostnih razlogov. Po vsej telovadnici so razmestili razna improvizirana eksplozivna telesa, napolnjena z maticami in žebliji, in jih povezali z žicami, ki so potekale po vsem prostoru, in tako talcem omejile gibanje.

Kmalu so ruske posebne enote vzpostavile varnostni kordon okoli šole. Ruske oblasti so javno napovedale, da želijo mirno rešitev situacije in da se nameravajo pogajati z napadalci. Ta

izjava je bila mišljena resno, saj so prvi in drugi dan krize oblasti upoštevale zahteve teroristov, ki so se bili pripravljene pogovarjati le z določenimi ljudmi.

Te noči so se teroristi posvetili predvsem preučevanju okolice šole in iskali najboljše poti za pobeg. Medtem se je na zahtevo Ruske federacije sestal Varnostni svet OZN in enoglasno obsodil ta napad na civiliste ter pozval k izpustitvi talcev.

Naslednjega dne, 2. septembra 2004, so propadli poskusi pogajanja, ki ga je z ruske strani vodil dr. Rošal, in teroristi niso dovolili, da talcem dostavijo vodo, hrano in zdravila ali vsaj odstranijo trupla umrlih.

Nasploh so ves čas krize teroristi zelo slabo ravnali s talci. Odrekli so jim potrebne življenjske pripomočke, saj so želeli s tem ruske oblasti spraviti v časovno stisko, poleg tega so s tem ujetih ljudi tako oslabili, da ni bilo nevarnosti upora ali bega. Zato so bili mnogi talci prisiljeni piti lasten urin in jesti sobne rastline. V prostoru je bilo zelo vroče in talci so pogosto omedlevali. Obstajajo tudi poročila o posilstvih deklic, ki so jih teroristi občasno odpeljali iz telovadnice, z izgovorom, da bodo prinesle vodo. Zaskrbljujoče je bilo predvsem vedenje teroristov, ki so zaradi pomanjkanja spanca in posledic jemanja mamil postajali vedno bolj histerični in nepredvidljivi.

Popoldne so teroristi po uspešnih pogajanjih z nekdanjim predsednikom Auševom izpustili 26 doječih mater. Dovolili pa so jim s seboj vzeti le enega otroka, zato so bile nekatere prisiljene pustiti svoje druge otroke v rokah teroristov. Okoli 15:30 so teroristi brez posebnega razloga izstrelili dva izstrelka iz ročnega protitankovskega raketometeta.

Fizično stanje talcev je bilo te druge noči v ujetništvu že zelo slabo. Otroci so tako oslabei, da se kasneje niti med spopadi in eksplozijami pogosto niso mogli umakniti iz nevarnega območja.

Tretjega dne, 3. septembra, so teroristi končno dovolili bolničarjem, da odstranijo trupla. Malo pred 13:00, ko pa so se bolničarji približali stavbi, so nanje pričeli streljati. V tistem trenutku sta v telovadnici odjeknili dve eksploziji, ki sta zahtevali veliko žrtev med talci in delno porušili eno od sten, kar je omogočilo pobeg 30 talcem. Ves čas so se slišali tudi strelji. 10 minut kasneje so ruske posebne enote začele napad na poslopje.

Tudi danes še ni povsem znano, kaj je povzročilo prvi dve eksploziji in kdo je prvi začel streljati. Obstaja več različic: po opisu nekega preživelega talca naj bi se streljanje pričelo, potem ko naj bi slabo pritrjeno eksplozivno telo padlo na tla in se sprožilo. Drugačno zgodbo je povedal uslužbenec ruskega Ministrstva za izredne razmere, češ da so oboroženi svojci talcev izkoristili kritje bolničarskega vozila in se na lastno roko odločili napasti teroriste, ki so potem sprožili eksploziji.

Najverjetnejšo razlago je ponudil sam Aušev: eden od teroristov naj bi se ponesreči spotaknil ob žico in sprožil obe eksploziji, kar so izkoristili svojci talcev, ki so se zbal za njihova življenja, in začeli streljati, to pa je povzročilo napad posebnih enot, ki se do takrat niso spustile v spopad. Krožila je tudi teorija, da naj bi se dve teroristki, "ženski v črnem", samorazstrelili, takoj ko sta zaslišali strele, vendar je bila ovržena.

Takoj v začetku ruskega napada se je vnela huda bitka s teroristi, saj so mnogi talci poskušali zbežati, ruske enote pa so morale kriti njihov beg pred ognjem teroristov. V ta namen so tudi naredile nekaj lukenj v stene poslopja, da bi olajšale beg talcem.

Po približno 20 minutah boja se je sesedla streha telovadnice in pod seboj pokopala precej talcev. Posebne enote so po kratkem boju zavzele prostor in osvobodile preživele.

Istočasno je potekal boj v celotnem šolskem poslopju, ki so ga posebne enote sistematično čistile. Tako je nekaj minut čez drugo uro popoldne prišlo sporočilo, da je večina poslopja pod nadzorom ruskih sil. Kljub temu se je manjša skupina teroristov zabarikadirala v šolski menzi skupaj z nekaj talci, trije teroristi pa so se znašli v pasti v kleti poslopja, skupaj s skupino talcev. Šele zvečer so jih posebne enote uspele likvidirati, v boju pa so umrli tudi vsi talci. 13 teroristov je približno dve uri po začetku napada pobegnilo iz šole in se zateklo v stavbo nedaleč stran. Stavbo so uničili ruski tanki (na prizorišču je bilo poleg pripadnikov protiterorističnih enot Alfa in Vympel ter policije tudi nekaj bojnih helikopterjev Mi-24 in Mi-8 ter vsaj dva tanka T-72). Do tretje ure popoldne je bila velika večina talcev že rešena, našli pa so tudi že 100 trupel, največ seveda v telovadnici. Število mrtvih se je v teku dneva samo še višalo.

Prizorišče tragedije je bilo izjemno slabo varovano, saj je bilo tam veliko svojcev, radovednežev, še največ pa razjarjenih meščanov Beslana, ki so enega od osumljenih teroristov linčali, še enega pa do smrti pretepli v bolnišnici.

Ob 23:00 so ruske oblasti potrdile smrt 27 od 32 teroristov. Postal je tudi jasno, da bo število mrtvih preseгло 200.

Naslednjega dne je bil Beslan izoliran od sveta, ruski preiskovalci so povsem zapečatili območje mesta, zaprte pa so bile tudi meje Severne Osetije. V tem času je kraj tragedije obiskal tudi predsednik Putin, ki je potrdil, da akcija posebnih enot ni bila načrtovana, temveč posledica nuje. Ob tej priložnosti je tudi prvič javno priznal napake, storjene s strani oblasti v času krize.

V nedeljo, 5. septembra 2004 je potrjeno število žrtev naraslo že čez 300. Začeli so se prvi pogrebi. V Moskvi je bila organizirana maša za umrle, ki jo je vodil patriarh ruske pravoslavne cerkve Aleksej II.

6. in 7. septembra je bilo po ukazu Putina razglašeno dvodnevno žalovanje za umrlimi. Prvega dne so pokopali 120 žrtev na skupni pogrebni slovesnosti, drugega dne pa so bile v Moskvi organizirane javne demonstracije proti terorizmu, ki se jih je udeležilo 135.000 ljudi (Beslan, 2006).

6.3 ŽRTVE

Potrjeno število smrtnih žrtev je naslednje: med talci je bilo ubitih 186 otrok, 22 učiteljev in staršev in sorodnikov. Skupaj jih je bilo 344. Ruske intervencijske sile so izgubile 11 pripadnikov posebnih enot Alfa in Vypmel. Umrli so še 3 bolničarji. Skupaj je bilo žrtev med intervencijskimi silami 14.

Ubitih je bilo 31 od 32 teroristov. Edinemu preživelemu, Nurpašiju Kuljajevu so sodili in ga maja 2006 obsodili na dosmrtno zaporno kazen.

Večina preživelih talcev je po koncu krize potrebovala pomoč, tako medicinsko kot psihiatrično. Fizično ranjenih je bilo najmanj 700, ki so jih oskrbeli v Vladikavkazu, prestolnici Severne Osetije, in pa v lokalnih bolnišnicah, težje ranjene, še zlasti otroke, pa so prepeljali na zdravljenje v Moskvo (Beslan school hostage crisis, 2006).

6.4 STORILCI

Seveda ni presenetljivo, da so že od prvega dne krize čečenski separatisti veljali za najbolj očitne krivce. Sumi so se potrdili 2. septembra, ko so teroristi poslali pisno sporočilo ruski strani, v katerem je podpisani Šamil Basajev zahteval umik ruskih sil iz Čečenije. Bilo je tudi povsem jasno, da je teroristični napad takega obsega zahteval organizacijo od zunaj, najverjetneje od strani Al-Kaide. Med ugrabitelji sta bila vsaj dva Arabca, tretjega so prijeli ob poskusu bega iz RF. Vsi trije so bili povezani s skrajno islamsko mrežo v Londonu, ki je delovala v prostorih mošeje v Finsbury Parku. Ta organizacija pa ima precej tesne vezi z Al-Kaido. Poleg tega so teroristi v teku treh dni krize pogosto komunicirali z zunanjim svetom, predvsem z osebami iz raznih arabskih držav.

Do sedaj je bilo poimensko identificiranih 24 od 32 teroristov, pri 3 pa je znana le njihova etnična pripadnost. Vsega skupaj torej 27 teroristov, še 5 pa jih ni znanih (Beslan, 2006).

Poleg Šamila Basajeva so pri načrtovanju napada najbolj aktivno sodelovali še:

- Magomed Jevlojev, ki se je tudi osebno udeležil napada kot eden od voditeljev. V napadu ruskih sil je bil ubit.
- Abu Omar al-Saif: domnevni odposlanec Osame bin Ladna na severnem Kavkazu. Po poreklu je izviral iz Savdske Arabije. Na območje naj bi prišel že leta 1995 in opravljal vlogo duhovnega in ideološkega voditelja vseh arabskih teroristov v Čečeniji in veznega člana med skrajnimi kleriki iz arabskih držav in Čečeni. Aprila 2004 je postal zastopnik Al-Kaide v Čečeniji, kar mu je zagotovilo več besede pri organiziranju terorističnih napadov. Deloval je po vsem severnem Kavkazu, tudi v Dagestanu in Ingušetiji. Po zaslugi svojih dobrih zvez z globalnimi terorističnimi mrežami je, pod krinko navidezno dobrodelne islamske organizacije Al-Haramein, poskrbel za financiranje napadov v Moskvi leta 1999 in v Beslanu 2004. Novembra 2005 je bil ubit v protiteroristični operaciji FSB v Dagestanu (Abu Omar al-Saif, 2006).
- Abu Zaid: rojen je bil v Kuvajtu, oktobra 1999 so ga poslali v Čečenijo kot enega od predstavnikov Al-Kaide. Tam se je izkazal kot sposoben inštruktor in vojaški poveljnik, sodeloval pa je pri načrtovanju mnogih terorističnih napadov, med drugim tistega v Beslanu. Februarja 2005 se je razstrelil, potem ko so ga obkolile ruske posebne enote v Ingušetiji (Abu Zaid, 2006).

Očitno je bilo, da so se teroristi skrbno pripravili na napad in da so dobro vedeli, kako se je treba zavarovati pred napadom ruskih sil. Takoj na začetku akcije so razmestili ostrostrelce in opazovalce na več mest v poslopju, postavili 8 daljinsko vodenih kamer na pomembne točke, s seboj pa so imeli tudi plinske maske in medicinska sredstva, ki so jim pomagala ostati budni¹⁰.

Po koncu krize so ruski preiskovalci odkrili, da so teroristi s seboj imeli pravo malo orožarno: v poslopju šole so našli kar 127 neeksplozivnih eksplozivnih naprav, 50 kg streliva in velike količine neeksplozivnega TNT. Poleg tega so našli 37 jurišnih pušk, tri strojnice, 5 bombometov, 5 raketometov, 27 granat za bombomete, 7 pištol, 2000 kosov streliva za lahko pehotno orožje in 11 ročnih bomb. Ob vsem tem ni presenetljivo, da je bila bitka z ruskimi enotami tako krvava in dolgotrajna (Plater-Zyberk, 2004: 6).

V času krize so teroristi preko pisnih sporočil zahtevali umik ruskih sil iz Čečenije in priznanje neodvisnosti, prav tako pa sodelovanje izrecno imenovanih posameznikov v pogajanjih:

- moskovski pediater Leonid Rošal
- predsednik Severne Osetije Aleksander Džasokov
- predsednik Ingušetije Murat Ziadzikov

¹⁰ Jemali so heroin in morfij, kar je kasneje sprožilo ugibanja o tem, ali so bili narkomani.

- nekdanji predsednik Ingušetije Ruslan Aušev.

Motivi storilcev so bili sicer večplastni: prvi deklarirani cilj je bil čečenska neodvisnost. Teroristi so v teku krize večkrat poslali pisna sporočila ruskim pogajalcem, v katerih so zahtevali čečensko neodvisnost, umik ruskih sil iz republike, zatem pa njeno takojšnje priznanje. V zameno so ponudili, da nova država ne bo sklepala nobenih sporazumov s tretjimi državami na škodo RF; da ne bo dovolila tujih vojaških oporišč na svojem ozemlju; da bo prekinila stike z vsemi organizacijami, ki delujejo proti RF, in da bo ostala v coni rublja in v Skupnosti neodvisnih držav.

V skladu z dotedanjo ideologijo, ki jo je zagovarjal Basajev, je bilo mogoče dokaj natančno predvideti tudi širše cilje napada. Basajev namreč ni bil le čečenski nacionalist in borec za neodvisnost, pač pa tudi prepričan islamist, ki si je prizadeval za združitev vseh ruskih republik na severnem Kavkazu v enoten islamski emirat, seveda s teokratsko državno ureditvijo, ki bi segal od Rdečega do Kaspijskega morja. Taka tvorba pa ne bi vključevala le večinsko muslimanskih držav, ampak tudi pretežno krščanske, kot je npr. Severna Osetija.

Pri vsej brutalnosti in brezobzirnosti teroristične akcije je bilo zanimivo, da so ruske oblasti, v nasprotju s siceršnjo prakso, da očrnijo podobo Čečenov v domači in svetovni javnosti ob vsaki ponujeni priložnosti, tokrat pokazale veliko mero zadržanosti in premišljenosti. Veliko bolj so poudarjale mednarodni vidik napada in večino krivde poskušale preveliti na Al-Kaido. Edini preživeli terorist, Nurpaši Kuljajev, je pozneje na svojem sojenju razkril razlog za to: celotna operacija je bila namerno zasnovana prav s ciljem izzvati kar največje zgražanje in bes javnosti. To je bilo doseženo že s tem, da so si teroristi za cilj izbrali šolo, polno otrok, s katerimi so v času krize nadvse grdo ravnali in jih nazadnje tudi pobijali. Pravo ozadje takega ravnanja je bilo prizadevanje zanetiti ogenj etničnega in verskega sovraštva med kavkaškimi republikami (v tem primeru bi se jeza krščanskih prebivalcev Severne Osetije sprostila nad muslimani v Čečeniji in Ingušetiji), ki bi preraslo v vojno na področju severnega Kavkaza. To bi organiziranim islamističnim skupinam omogočilo dokaj preprost prevzem oblasti v teh republikah, s tem pa bi se uresničili strateški načrti Basajeva o islamskem emiratu. Taka domneva ni bila povsem neutemeljena, saj sta bili npr. Severna Osetija in Ingušetija v začetku 90. let že zapleteni v krvav konflikt (Beslan school hostage crisis, 2006).

6.5 NAPAKE V RAVNANJU VARNOSTNIH ORGANOV MED KRIZO

1.) Prepustitev vodenja operacije lokalnim političnim in varnostnim strukturam se je izkazala za slabo potezo. Vodja operativnega štaba je bil predsednik Severne Osetije Aleksander Džasokov, ki je bil seveda politik, ne pa varnostni strokovnjak, izveden v kriznem managementu, kot bi bilo potrebno. V štabu je bilo še veliko lokalnih političnih funkcionarjev, ki so se seveda izkazali za povsem nesposobne nadzorovati občutljivo situacijo, predvsem kar se tiče medijev, in nadzorovanja izbruhov ogorčenja lokalnega prebivalstva. Vendar je neupravičeno pomembna vloga lokalnih oblasti v političnem smislu verjetno kar ustrezala Moskvi, predvsem zaradi občutljivih razmer v regiji, pa tudi zato, ker bi bilo v primeru neuspeha lažje zvaliti krivdo nanje (Plater-Zyberk, 2004: 3).

Prebivalstvo Severne Osetije pa tudi drugih kavkaških republik je na posege federalnih oblasti vedno gledalo z nezaupanjem, zato so slednje imele manjši manevrski prostor pri delovanju. Tako niso bili redki primeri, ko je v štabu prišlo do odkritih konfliktov med lokalnimi in zveznimi organi (Plater-Zyberk, 2004: 4). Tudi dejstvo, da so bile v času krize na kraju dogajanja kar tri različne strukture, ki naj bi odločale ni pripomoglo k večji učinkovitosti. Formalno vrhovno oblast nad potekom operacije je imel predsednik Severne Osetije, Aleksander Džasokov, ki je zaradi te svoje politične funkcije bil tudi na čelu t.i. protiteroristične komisije. Pri tem naj bi sodeloval z direktorjem lokalne FSB, Valerijem Andrejevom, ki je posedoval znanje in izkušnje za vodenje operativnega štaba. Nazadnje se je izkazalo, da je resnično oblast imela tretja struktura, ki sta jo predstavljala dva visoka uslužbenca federalne FSB, Vladimir Anisimov in Vladimir Proničev, ki sta vodila t.i. paralelni operativni štab.

2.) Nezmožnost za učinkovito zavarovanje in nadzor cone operacij je bila v operativnem smislu nedvomno najbolj katastrofalna napaka, saj je vmešavanje lokalnega oboroženega prebivalstva pa tudi velikega števila neustrezno izurjenih lokalnih policistov v reševanje imelo izjemno hude posledice za učinkovito vodenje operacije.

Teoretično je bilo kar ustrezno poskrbljeno za zavarovanje območja okoli šolskega poslopja: območje je bilo razdeljeno na dve coni – zunanjo in notranjo. Zunanjo cono sta varovali 58. armada kopenske vojske in lokalna policija. Notranja cona, ki je bila veliko preblizu samemu poslopiju, pa je bila prava podoba kaosa: med seboj so se mešali pripadniki zaščitnih kordonov in operativnih enot, vmes pa so se znašli tudi lokalni policisti in prostovoljci, vsi seveda popolnoma brez primerne izobrazbe, izkušenj in urjenja. Mnogi med njimi so se na krizo odzivali z močnimi emocijami in povsem neprofesionalnim vedenjem. Vendar operativnemu štabu niti ni preostalo drugega, kot da te osebe uporabi v varnostnem

kordonu, saj na kraju dogajanja ni bilo dovolj posebnih zveznih policijskih odredov za posebne namene OMON, ki so specializirane za zavarovanje območij pred množico. Očiten je bil tudi sovražen odnos lokalnih oborožencev do federalnih enot: po nekaterih poročilih naj bi celo grozili pripadnikom enote Vypmel, da jim bodo streljali v hrbet, če bodo izvedli napad (Plater-Zyberk, 2004: 4).

Nazadnje je vsa ta nediscipliniranost in površnost v varnostnem pogledu zahtevala svoj davek. Ko so tretjega dne krize, po dogovoru s teroristi, pred telovadnico zapeljala bolničarska vozila za odvoz trupel, je eden od teroristov v bližini vozil zagledal tudi nekaj oboroženih ljudi. To so bili lokalni oboroženci, verjetno prostovoljne milice, sestavljene iz svojcev talcev, ki so želele stvari vzeti v svoje roke. Vendar so teroristi zmotno mislili, da se je začel vsesplošen napad ruskih sil, zato so začeli streljati, oboroženci pa so odgovorili s streli. V splošni zmedbi je verjetno prišlo do naključne sprožitve bombe s strani kakega terorista, kar je povzročilo paniko in nazadnje prisililo ruske enote k napadu, na katerega niso bile povsem pripravljene.

Dokazi o slabem nadzoru območja krize so se vrstili še po koncu akcije, ko je pobesnena množica linčala nekega osumljenca za terorizem, nekega ranjenega terorista pa so v bolnišnici do smrti pretepli očetje zajetih otrok. Vse to se je zgodilo, ne da bi oblasti to lahko preprečile. Prav tako niso bili prebivalci okoliških hiš nikoli evakuirani, čeprav bi bilo to nujno potrebno (Plater-Zyberk, 2004: 6).

3.) Nezadostna pripravljenost medicinskih in reševalnih služb ter pomanjkanje bolniških kapacitet je botrovala nepotrebemu umiranju ranjenih talcev. Zaradi pomanjkljive medicinske infrastrukture v tistih krajih je bila oskrba mnogih talcev takoj po rešitvi pomanjkljiva, kapacitete tamkajšnjih bolnišnic pa so bile izjemno obremenjene, saj je primanjkovalo bolniških postelj, zdravil in nevrokirurške opreme za zdravljenje poškodb glave

4.) Nestrpnost ruskega političnega vodstva, da čimprej konča situacijo, ne pa da reši življenje talcev, je povečalo napetost situacije. Zagotovo je bilo namreč za ruske oblasti nadvse neprijetno dejstvo, da so bili Čečeni, hkrati pa tudi čečensko vprašanje, skoraj tri dni v središču pozornosti svetovnih medijev. Zato obstaja upravičena domneva, da so oblasti želele čimprej prekiniti krizo, tudi če bi to povzročilo nepotrebno smrt nekaterih talcev. Zato je Putinova trditev, da je bil napad posebnih enot nenačrtovan in posledica nuje, neresnična. Kajti nerealno bi bilo pričakovati, da izurjene protiteroristične enote kar 56 ur ne bi imele pripravljenega načrta za napad. A kako pojasniti dejstvo, da je bil napad izveden v naglici, sredi belega dne in v trenutku, ko je bil velik del najbolj izurjenih posebnih enot več kilometrov stran, v drugi šoli, kjer so izvajale simulirani napad na šolo? Najbolj verjeten odgovor je, da so posebne enote nameravale napasti šolo, vendar nekoliko pozneje, kar pa so jim preprečili lokalni prebivalci s svojim neodgovornim izzivanjem teroristov. Putinovo trditev zavrača tudi ugledni moskovski

obrambni strokovnjak Pavel Felgenhauer, in sicer na podlagi dejstva, da so se približno v času napada na prizorišču znašli bojni helikopterji Mi-24 in Mi-8. Po njegovem mnenju to pomeni, da je za to vsekakor bila potrebna koordinacija in da to zahteva čas, ki ga v primeru nenadnega spontanega napada seveda ne bi imeli. Resda se v bližini Beslana nahaja letalsko oporišče, vendar bi za pot do kraja akcije potrebovali vsaj 30 minut. Vse to je razlog, da teza o nenadnem napadu ruskih sil ni zanesljiva (Russia: Troubling questions remain about bloody Beslan siege, 2004). Še dodatno jo lahko ovržejo trditve preživelih talcev, češ da so teroristi večkrat poskušali priti v stik s pogajalci, da pa se na drugi strani po navodilih zveznih oblasti nihče ni oglašal na telefon. Poleg tega je dva dni po koncu krize diplomatski predstavnik (nepriznane) čečenske vlade Ahmed Zakajev izjavil, da ga je predsednik Džasokov poklical 2. septembra na pomoč, za pogajalca, in da je privolil, vendar je, še preden je naslednjega dne prišel na kraj krize, prišlo do posredovanja ruskih sil. Iz tega je mogoče sklepati, da ruskim oblastem gotovo ni bilo všeč, da bi se predstavnik čečenske vlade uspešno pogajal za rešitev talcev, saj bi to čečenske separatiste prikazalo v lepši luči, kot bi želela Moskva. Te domneve sicer ni mogoče zanesljivo potrditi, vsekakor pa ji ne moremo odreči trdnih logičnih temeljev (New details emerge on Maskhadov's bid to mediate in Beslan, 2006).

5.) Uporaba težkega orožja v bitki s teroristi naj bi bila nepotrebna in pretirana. Ta teza je bila sicer vedno znova zavrnjena s strani ruskih oblasti, pa tudi v uradnem poročilu ruske parlamentarne komisije o Beslanu. Vendar ni mogoče zanemariti mnogih poročil preživelih talcev in drugih prič, da so ruske posebne enote v času napada na telovadnico uporabljale raketomete z zažigalnimi projektili¹¹ in da so bili takrat še vedno v njej talci. Ruske oblasti odgovarjajo, da ni šlo za zažigalne projekte, temveč za izstrelke, ki povzročijo zračni udar, ne požara. Vendar so preiskovalci v telovadnici kasneje odkrili sledi fosforja, ki se sicer uporablja pri zažigalnih izstrelkih.

Prav tako naj bi tanki T-72 obstreljevali različne točke v šolskem poslopju, še preden so bili vsi talci rešeni. Ruske oblasti vztrajajo, da je bilo težko orožje uporabljeno šele po 18:00 uri 3. septembra, ko je bila glavnina bojov že končana in ko v poslopju ni bilo več talcev, pač pa le še posamezni žepi, kamor so se zatekli preživeli teroristi. Težava pa je v tem, da ruske sile niso mogle vedeti, ali so talci še notri ali ne, saj je bilo veliko ranjenih, ki so se bili morda fizično nezmožni umakniti (Beslan residents say forces used grenades, 2005).

6.) Korumpiranost in nesposobnost lokalnih varnostnih organov, ki so dovolili dvema voziloma, do vrha napolnjenima z orožjem, brez težav prevoziti vse mesto, preden so začeli napad.

¹¹ To niso bili plamenometalci, kot so sprva zmotno domnevali.

7.) Slaba organiziranost in decentraliziranost je povzročila nedoslednost pri poročanju medijem in javnosti o razvoju situacije. Skoraj vsak vladni in lokalni funkcionar je imel širok dostop do medijev, zato je v javnosti krožilo nešteto špekulacij, kontradikcij in popolnoma napačnih podatkov, kar je še stopnjevalo nervozo ljudi in postavilo oblasti pod hujši pritisk, kot bi bilo treba (Plater-Zyberk, 2004: 6).

8.) Kljub obveščevalnim podatkom, da se pripravlja napad na eno od šol v regiji na prvi dan šolskega leta, ki jih je Ministrstvo za notranje zadeve poslalo lokalnim policijskim organom, ni bilo nič storjeno za povečanje varnostnih ukrepov. Tudi zahteva Ministrstva po podvojenih patroljah v bližini šol v regiji ni bila upoštevana. Teroristi, ki so izvedli napad, so menda postavili taborišče le kakih 70 metrov od ceste in 500 metrov od neke vasi in tam bivali med 15. in 31. avgustom 2004, ne da bi jih kdo odkril (New report puts blame on local officials in Beslan siege, 2005).

9.) Oblasti so sprva lagale o številu zajetih talcev, kar je razjezilo tako teroriste kot svojece. Razlog za to je verjetno bilo prizadevanje oblasti, da bi hkrati z znižanjem števila talcev (po začetnih vladnih poročilih naj bi jih bilo skoraj štirikrat manj kot v resnici) znižale tudi število potencialnih smrtnih žrtev (Plater-Zyberk, 2004: 6).

6.6 KRATKOROČNE POSLEDICE

Teroristični napad v Beslanu je naletel na ogorčenje svetovne javnosti in mednarodne skupnosti. Vrstile so se ostre reakcije pa tudi izrazi sožalja velike večine članic OZN. Ravnanje čečenskih teroristov je bilo enoglasno označeno za barbarsko in sramotno dejanje. Vendar je tudi ruska vlada, še zlasti pa predsednik Putin po koncu krize postala tarča mnogih kritik, tako doma kot v tujini. Razne humanitarne organizacije in svetovni mediji so oblastem očitale nepotrebne smrti talcev kot posledice pretirane uporabe sile v času akcije s strani posebnih enot. Matere umrlih otrok so ustanovile organizacijo Matere Beslana, ki si še danes prizadeva v celoti osvetliti dogodke, ki so pripeljali do smrti njihovih ljubljenih. Prav tako so bili tuji analitiki presenečeni nad slabo organizacijo in kaosom, ki je vladal v varnostnih conah, kar je sprožilo dodatne očitke o malomarnosti ruskih oblasti. Putin je sicer priznal, da je bila akcija v nekaterih pogledih izvedena neprofesionalno, zavrnil pa je tezo o vsesplošni nesposobnosti in korupciji v vrstah zveznih in lokalnih varnostnih služb. Maja 2005 je zaradi svoje odgovornosti za tragedijo odstopil predsednik Severne Osetije Džasokov, malo za tem pa še severnoosetski minister za notranje zadeve. Putin je tudi razrešil direktorja lokalne podružnice FSB, Valerija Andrejeva, ki ga mnogi analitiki uvrščajo na sam vrh seznama krivcev za polom akcije (Beslan school hostage crisis, 2006).

V nasprotju z običajno rusko prakso prikrivanja in minimiziranja neuspehov pa se je federalna vlada odločila, da podrobno razišče zadevo Beslan. Tako je okoliščine krize najprej preiskovala komisija parlamenta Severne Osetije, ki je novembra 2005 zaključila, da je bil storjen niz napak in pomanjkljivosti s strani lokalnih oblasti. Posebno preiskavo je vodilo tudi zvezno tožilstvo Ruske federacije, ki je decembra 2005 ugotovilo, da oblasti niso zagrešile nobenih večjih napak, kar je povzročilo pravo ogorčenje v ruski javnosti, še zlasti pa med svojci žrtev. Najbolj podrobno preiskavo dogodkov v Beslanu pa je vodila komisija parlamenta RF, ki je bila sicer dokaj kritična do zveznih oblasti, vendar je v preliminarnem poročilu mogoče zaznati tendence valjenja krivde na lokalne oblasti, za kar je neodvisni poslanec Vladimir Rižkov javno obtožil predsednika komisije Aleksandra Toršina (Parliamentary probe into Beslan tragedy finds officials at fault, 2005).

Preiskavi zveznega tožilstva in ruskega parlamenta še nista uradno zaključeni (slednja naj bi z delom zaključila v začetku leta 2007), saj nekaj podrobnosti še vedno ni zanesljivo pojasnjenih. Eno pomembnejših vprašanj je še vedno, kaj je povzročilo tisti prvi dve eksploziji, ki sta sprožili napad ruskih sil.

6.7 POLITIČNE POSLEDICE

Že pred napadom v Beslanu je predsednik Putin užival veliko moč, ki za izvoljene predsednike drugih demokratičnih držav ni bila običajna. Vsekakor je v tem pogledu prekašal svojega predhodnika Jelcina. Ruska ustava iz leta 1993 je sicer namenila predsedniku države precejšnja pooblastila, kar je seveda parlament postavilo v nezavidljivo šibak položaj. To se je še poslabšalo na parlamentarnih volitvah decembra 1999 in 2003, ko je sestava parlamenta postala izrazito prokremeljska, kar je spodbudilo zahodne opazovalce, da so Ruski federaciji nadedli naziv "upravljana demokracija". Takoj po osvojitvi prvega predsedniškega mandata se je Putin lotil Sveta federacije, za katerega je menil, da ga ne bi smeli sestavljati senatorji, ki so obenem še guvernerji nižjih federalnih enot. Leta 2000 so tako izgubili pravico do članstva v zgornjem domu ruske Zvezne skupščine. Istega leta je Putin tudi ustanovil 7 zveznih okrožij, v katera je poslal svojega posebnega pooblaščenca in tako omejil avtonomijo federalnih enot. (Smith, Beslan – Political Fallout, 1)

Teroristični napad v Beslanu je najavil potrebo po spremembah na ruskem političnem prizorišču, kjer bi federalna vlada morala imeti več besede, da bi se bolj učinkovito borila proti terorizmu. Nekaj dni po koncu beslanske krize, 13. septembra 2004 je Putin napovedal naslednje ukrepe:

- Guvernerji federalnih enot ne bodo več voljeni na neposrednih volitvah, pač pa jih bo predlagal predsednik Ruske federacije, lokalni parlamenti teh federalnih enot pa bi ga potrdili. To je bil še en hud udarec za vse zagovornike večje avtonomije federalnih enot napram federalni vladi, ki so sredi 90. let 20. stoletja slavili zmago, ko je Jelcin prvič razglasil, da bodo regionalni guvernerji izvoljeni neposredno. Zdaj, ko jih ponovno določa predsednik pomeni, da bo posredno preko njih tudi odločal o sestavi Sveta federacije, katerega polovico članov določajo ravno guvernerji.

- Vsi poslanci v Dumi bodo izvoljeni po proporcionalnem sistemu in kandidirali na strankarskih listah. Tudi to bo v veliko korist Kremlju, saj manjše stranke na volitvah 2007 sploh ne bodo imele možnosti prestopiti parlamentarnega praga. Že na volitvah leta 2003 so le 4 stranke uspele prestopiti prag 5%, pa še takrat je bil v uporabi stari volilni sistem, ki je predvideval polovico poslancev izvoljenih na listah tistih strank, ki so prišle v parlament, drugo polovico pa naj bi neposredno izvolili volivci. Sedaj bo skoraj nemogoče, da bi liberalne stranke (tukaj sta predvsem mišljeni Zveza desnih sil in Jabolko), ki nasprotujejo Putinu, uspele preseči volilni prag.

- Ruska vlada naj bi se bolj potrudila pri izboljšanju socialnega položaja prebivalcev severnokavkaških republik. To je bil seveda razumen sklep, ki lahko prinese le korist varnostni situaciji v Ruski federaciji. Vendar pa so se sredstva, namenjena za ta projekt, nazadnje, kot vedno, porazgubila. (Smith, Beslan – Political Fallout, 2)

- Vzpostavljen naj bi bil nov varnostni sistem na severnem Kavkazu.

- Ekstremistične organizacije naj bi bile prepovedane. (Smith, Beslan – Political Fallout, 3)

Seveda ne moremo zagotovo vedeti, ali je bila kriza v Beslanu glavni razlog za te reforme, ali pa so bile predvidene že prej. Zagotovo pa je neslavna vloga, ki so jo odigrale lokalne oblasti Severne Osetije v tragediji (červavno se tudi federalna vlada ni ravno izkazala) pripomogla k temu, da je bilo rusko javno mnenje bolj dojemljivo za okrepitev pozicije centralne vlade v Moskvi na račun regionalnih oblasti, nedoraslih za spopadanje s terorizmom.

6.8 REFORME V SISTEMU VARNOSTNIH SLUŽB NA S. KAVKAZU

Odločitev za izpeljavo temeljitih reform obveščevalno-varnostnih struktur, delujočih na področju severnega Kavkaza, po napadu v Beslanu ni bila posebno presenečenje. Tragičen razplet je namreč zahteval hitre in učinkovite ukrepe, ki bi v prihodnosti takšne situacije ali odvrnil ali vsaj bistveno ublažil posledice. Sistem, ki je bil v uporabi pred septembrom 2004, je bil očitno pomanjkljiv: kljub dejstvu, da je bilo po Zakonu o boju proti terorizmu iz leta 1998 za to področje pristojnih kar 6 institucij, je večino protiterorističnih dejavnosti opravljala FSB

(do leta 2003). FSB je namreč nasledila vplivni direktorat za boj proti terorizmu KGB, ki je služil kot vzor za vzpostavitev Centra za boj proti terorizmu FSB, ki je nastal kot odgovor na ponesrečeno akcijo ruskih posebnih enot med krizo s talci v Budjonovsku 1995. Leta 1997 je bil namesto Centra ustanovljen Oddelek za boj proti terorizmu, ki je bil dve leti pozneje vključen v Direktorat za varovanje ustavnega reda in boj proti terorizmu. Po dogodkih v Beslanu je bil Direktorat preimenovan v Službo¹² (Soldatov, Borogan, 2005: 3).

Leta 2003 se je kot pomemben igralec na varnostnem prizorišču severnega Kavkaza pojavilo Ministrstvo za notranje zadeve, ki je dobilo nadzor nad dvema ključnima vidikoma protiterorističnih operacij:

- Na severnem Kavkazu je v svojo strukturo vključilo Regionalni operativni štab (ROSH), ki je bil ustanovljen leta 2001 s ciljem neposrednega upravljanja z oddelki posebnih enot in sredstvi za zaznavanje in preprečevanje aktivnosti terorističnih organizacij, njihovih voditeljev in nasploh vseh oseb, ki imajo namen škodovati Ruski federaciji. Sedež ima v vojaškem oporišču v Hankali (predmestje Groznega) in služi kot glavni koordinacijski in informacijski center vseh ruskih protiterorističnih operacij v regiji. Sicer formalno spada pod MVD, vendar so na njegovem čelu vedno bili in ostali visoki častniki FSB, ki so iz administrativnih razlogov preprosto dobili ekvivalentne čine v MVD.
- Na zvezni ravni je ustanovilo Protiteroristični center "T", ki ima pod svojim poveljstvom oborožene oddelke za masovne aretacije posameznikov, osumljenih terorizma.
- Leta 2005 je general Notranje vojske MVD prišel na čelo Skupin združenih sil (OGV), ki so bile prej v domeni Ministrstva za obrambo (Soldatov, Borogan, 2005: 3).

FSB oziroma njene podružnice na lokalnih nivojih so vse do avgusta 2004 imele dolžnost voditi pogajanja in reševalne akcije v primeru krize s talci. To pa je bilo le teoretično: v napadih v Budjonovsku, Kizlijaru in Moskvi je vodenje reševalne operacije vedno prevzela ena ali več oseb na visokem položaju v eni od zveznih institucij (MVD, zvezna FSB). Lokalni direktorji niso nikoli imeli pravega vpliva (Soldatov, Borogan, 2005: 8).

Avgusta 2004 pa je pristojnost za vodenje tovrstnih operacij prešla na novoustanovljene posebne oddelke, imenovane Skupine za operativno upravljanje (Grupy operativnogo upravleniya: GrOU). Na celotnem ozemlju Južnega federalnega okrožja jih je bilo 12. Vse te skupine so bile pod poveljstvom polkovnikov Notranje vojske Ministrstva za notranje zadeve, ki je tako pridobilo nov pomemben segment protiterorističnih dejavnosti. V primeru, da

¹² V reformah leta 2004 je znotraj njene strukture nastal poseben direktorat, imenovan UBT, za boj proti mednarodnemu terorizmu.

teroristi zajamejo talce, je dolžnost najbližjega poveljnika GrOU prevzeti vodenje reševalne operacije. V pravnem smislu je poveljniku GrOU nadrejen le vodja izvršne oblasti federalne enote, v kateri je prišlo do krize. V vsaki severnokavkaški republiki je bila vzpostavljena posebna protiteroristična komisija, na čelu katere je bil predsednik določene republike. V primeru krize so mu podrejene vse protiteroristične službe na območju, federalne enote pa mu niso nadrejene (The Security Organs of the Russian Federation: A Brief History 1991-2004, 2005).

Prvič se je zgodilo, da je (vsaj uradno) popolna oblast nad tem področjem prešla v roke lokalnih struktur. Vendar se je žal še prekmalu izkazalo, da je takšno stanje le na papirju: le dobrih 14 dni po formiranju GrOU so teroristi izvedli napad v Beslanu in neučinkovitost (pravzaprav bolj nemoč) oddelkov GrOU so neusmiljeno razkrili federalni funkcionarji iz Moskve (predvsem Anisimov in Proničev), ki so povsem pomendrali formalne pristojnosti teh novih oddelkov (Soldatov, Borogan, 2005: 9).

Dejstvo, da je po Beslanu nadzor nad stanjem na severnem Kavkazu v veliki meri dobilo MVD, je z vidika boja proti terorizmu pozitivno, saj je se tako fokus premaknil iz masovnih operacij oboroženih oddelkov proti teroristom na bolj subtilne metode, ki jih izvajajo majhne, dobro izurjene enote z odličnimi obveščevalnimi podatki. Vendar je MVD še precej neizkušeno na obveščevalnem področju, saj obveščevalni oddelek Notranje vojske trenutno služi bolj kot sredstvo taktičnega izvidovanja, ni pa sposoben za infiltracije v teroristične skupine ali strateško predvidevanje (Soldatov, Borogan, 2005: 8).

Enaka pomanjkljivost se je pojavila tudi v reformi sistema izmenjave informacij z namenom preprečevanja terorističnih napadov. Tako je do poletja 2004 ROSH usmerjal izmenjavo informacij, ki so ji zbirali naslednji oddelki:

- operativni oddelek FSB za koordiniranje protiterorističnih akcij;
- operativno-koordinacijski oddelek FSB za severni Kavkaz (OKU SK FSB): mnogi se strinjajo, da je to najmočnejši oddelek, ki ga ima FSB na severnem Kavkazu. Sedež ima v mestu Piatigorsk;
- operativna skupina direktorata za vojaško protiobveščevalno dejavnost FSB (VOG FSB): oddelki VOG so v Čečenijo, ko so še trajale vojaške operacije, prišli v sestavu enot OGFS, njihova naloga pa naj bi bila filtracija civilnega prebivalstva in iskanje vohunov;
- ko so vojaške operacije v Čečeniji prenehale, pa je FSB ustanovila povsem nov oddelek znotraj svoje strukture: poseben čečenski direktorat, ki pa ni bil odgovoren najbližji regionalni izpostavi FSB, kot bi bila običajna hierarhija, pač pa je podrejen neposredno OKU FSB, ki pa je federalna ustanova;

- razna telesa GRU in MVD (Soldatov, Borogan, 2005: 10).

Novembra 2004 pa je bil v vsaki protiteroristični enoti formiran poseben organ, sestavljen iz pripadnikov FSB, GRU in MVD, ki naj bi zbiral podatke o terorističnih skupinah z namenom kasneje uporabiti te podatke proti njim in njihovim sodelavcem. To pa pomeni, da poudarek ni na preprečevanju, pač pa na sankcioniranju terorističnih dejanj. To pa je tako ali tako bila dejavnost, ki se je ruske sile nikoli niso pomišljale uporabiti, pa če je bilo treba uporabiti še tako sporne metode. (Soldatov, Borogan, 2005: 11)

GRU je že v začetku druge čečenske vojne znotraj severnokavkaške brigade posebnih enot spetsnaz v sestavu 42. motorizirane divizije Ministrstva za obrambo formirala dva bataljona za posebne namene, ki ju sestavljajo izključno Čečeni. Eden se imenuje "Vzhod" in je stacioniran v mestu Gudermes. Bataljon "Zahod" pa se nahaja v Groznom. Poveljniki teh bataljonov so izkušeni čečenski vojaki. Naloga teh dveh enot so likvidacije vseh oseb, ki so osumljene terorizma ali gverilskega delovanja proti ruskim silam. Enoti sta zelo cenjeni v Moskvi pa tudi v vojaškem vrhu (Soldatov, Borogan, 2005: 11). Nasploh je bila GRU nadvse ponosna na svoje sodelovanje v Čečeniji, kamor je poslala kar 2000 častnikov, ki naj bi poželi velike uspehe pri likvidaciji čečenskih terenskih poveljnikov. Vendar si je nato ravno GRU umazala roke z razvpitim umorom šestih nedolžnih civilistov v januarju 2002. Vojska je ves čas zahtevala vzpostavitev vojaške uprave v Čečeniji, ki bi vladala uporni republiki, vendar se je Kremelj nazadnje odločil za Kadirova.

Ministrstvo za obrambo je po reformah jeseni 2004 okrepilo svojo navzočnost na severnem Kavkazu z razširitvijo svoje 42. divizije. Na meji med Čečenijo in Gruzijo je bila poslana gorska brigada, še ena taka enota pa bo vzpostavljena v Kabardinsko-Balkarski republiki. Nasploh je opazen pospešen proces pošiljanja vojske na Severni Kavkaz: leta 2007 bo na tem področju že več kot 45.000 vojakov, torej 4 polno opremljene divizije. Istega leta naj bi v Dagestan napotili tudi brigado pomorske pehote (Soldatov, Borogan, 2005: 15).

FSB ima za izvajanje likvidacij dve vrsti enot. Prve so posebne izvršilne skupine (SSG), ki delujejo v okviru ROSH. Sestavljajo jih operativci regionalne FSB in pa pripadniki posebnih enot Notranje vojske MVD. Obstaja 10 takih skupin, namenjene pa so za izvensodne usmrtitve vseh oseb, ki predstavljajo potencialno nevarnost v Čečeniji. Druga vrsta enot so pripadniki Alfe, ki opravljajo svoj obvezni enomesečni mandat v Čečeniji, kjer so prav tako zadolženi za likvidacije (Soldatov, Borogan, 2005: 11).

Treba je omeniti, da je takoj po prenehanju vojaških operacij v Čečeniji FSB dobila skoraj popoln nadzor nad obveščevalno-varnostno dejavnostjo v tej republiki. Bilo je prvič, da je nad sprva vojaško operacijo dobila nadzor neka varnostna služba, ne pa vojska. To ni bilo v navadi niti v Stalinovih časih. FSB je bila tista, ki je najprej vzpostavila ROSH, ki naj bi

postalo najpomembnejše koordinacijsko telo na območju. Tako sta ROSH in OKU FSB sicer zelo podobni organizaciji (vsaj v birokratskem smislu), vendar je ROSH vendarle uradno višje po položaju, saj v njem sodelujejo vse varnostne službe na severnem Kavkazu in ima značaj skupnega organa, medtem ko je OKU samo del strukture FSB (The Security Organs of the Russian Federation: A Brief History 1991-2004, 2005).

V FSB obstajata dva regionalna sistema posebnih enot. Prvi sistem predstavljata enoti Alfa in Vypel (oziroma Center za posebne namene). Alfa ima svoje pripadnike v mestih Habarovsk, Krasnodar in Jekaterinburg. V vseh drugih ruskih mestih in regijah se nahajajo podporne skupine operativnih akcij (OSOM), ki sicer niso ekvivalentne pravim enotam Alfa, so pa pripadniki vseeno dobro izurjeni in posebej izbrani iz najboljših članov neke lokalne podružnice FSB.

V Južnem federalnem okrožju sta torej dve vrsti posebnih enot, ki sta podrejeni lokalni podružnici Centra za posebne namene FSB: enote Alfa v Krasnodaru in 7. oddelek Vypel v Stavropolu. Poleti 2005 je bila podobna podružnica Centra ustanovljena tudi v Dagestanu. V načrtu so podružnice po drugih regijah (Soldatov, Borogan, 2005: 13).

Vsekakor je opazna krepitev FSB sil na severnem Kavkazu, vendar ne zaradi agentov in operativcev, pač pa na račun reorganizacije Obmejnih sil (ki so leta 2004 prišle pod oblast FSB), ki je močno povečala svojo prisotnost na ruskih mejah, še zlasti pa na južni (Soldatov, Borogan, 2005: 15).

Tudi Ministrstvo za notranje zadeve ima svoje oddelke za likvidacije. To so različne "mobilne skupine", ki jih pošiljajo v take naloge z namenom, da si pridobijo izkušnje. Delujejo v Čečeniji, Ingušetiji in Dagestanu. Poleg teh obstajajo še specialne operativne skupine MVD (VSOG), ki jim poveljujejo neposredno iz Moskve. Vsako skupino sestavljajo voznik in trije agenti s činom majorja. Zadolženi so za direktne likvidacije. Obstaja 6 takih skupin: pet jih deluje v Čečeniji, ena pa v Ingušetiji. Niso odgovorne ROSH (Soldatov, Borogan, 2005: 12).

Jeseni 2004 se je začel proces okrepitve enot Notranje vojske MVD, katere 49. brigada je bila povečana in razdeljena na tri kraje: Nalčik, Nazran in Karci. Prav tako bodo formacijske skupine spremenjene iz bataljonov in brigad v polke in divizije. Bataljoni s 600 vojaki bodo vključeni v polke, ki bodo šteli 2000 mož. Ustanovljena bosta dva nova polka v Sočiju in Nalčiku. Dodatne sile bodo poslani v Krasnodar, Dagestan, Karačevsko-Čerkeško republiko, Kabardinsko-Balkarsko republiko in Kalmikijo. Tam bodo ustanovljene tudi Skupine za operativno upravljanje (GrOU). Celotna poveljniška struktura MVD bo spremenjena in bolj regionalno orientirana na tri lokalne ravni: okrožno poveljstvo, regionalno poveljstvo in regionalna uprava, ki bo najvišja lokalna izpostava MVD. Vodstvo slednjih bo razpolagalo z

vsemi silami MVD, pa tudi Ministrstva za obrambo v tej določeni teritorialni enoti, kadar bo to zahtevala situacija (Soldatov, Borogan, 2005: 14-15).

Junija 2004 je bil po Putinovem ukazu ustanovljen poseben regiment za služenje čečenskemu predsedniku, ki je bil uvrščena v strukturo čečenskega MVD. Ima podobno funkcijo kot VSOG, štab pa ima v Groznom. Po poročilih humanitarnih organizacij je ta regiment odgovoren za mnoge zločine nad civilnim prebivalstvom in je trenutno pri Čečenih bolj osovražen kot ruske sile. Regiment po potrebi deluje tudi zunaj Čečenije, npr. v Ingušetiji. Zaradi njegove surove učinkovitosti ga MVD pogosto uporablja (Soldatov, Borogan, 2005: 12).

Vse te enote se poslužujejo tudi kontroverzne metode boja proti terorizmu, ki se imenuje "povratno zajetje". To izraz pomeni, da ruske sile, kadar sumijo, da se je neka oseba priključila kateri od terorističnih skupin ali je odgovorna za sovražno aktivnosti proti državi, aretirajo in zadržijo družinske člane te osebe za nedoločen čas. S tem dajo implicitno vedeti potencialnemu teroristu, da je njegova družina lahko deležna enakih posledic kot nedolžni civilisti, ki bi umrli v napadih, ki bi jih izvršil. Ta taktika uradno ni dovoljena po ruskih zakonih, vendar jo vseeno izvajajo. To je oktobra 2004 potrdil tudi ruski generalni tožilec Vladimir Ustinov. Kratkoročno je to sicer lahko dokaj učinkovita metoda¹³, dolgoročno pa se verjetno ne more obdržati. Ne samo da je v nasprotju z ruskimi zakoni in mednarodnimi konvencijami, je tudi nezanesljiva. Ruske "ugrabitelje" namreč postavlja v položaj, ki bo nekoč neizogibno pripeljal do dileme, ali uresničiti grožnjo ali ne. Če je ne uresniči, bo celotna taktika "povratnega zajetja" postala neuporabna, saj grožnjam nihče ne bi več verjel (Soldatov, Borogan, 2005: 13). Po drugi strani pa ne moremo resno razmišljati o uresnitvi grožnje: ni namreč dvoma, da ruske sile na severnem Kavkazu s civilisti ne ravnaajo ravno v rokavicah, težko pa je verjeti, da bi pobijale ženske in otroke v zaporu.

Spremembe na obveščevalno-varnostnem področju v obdobju po Beslanu so bile povsem pričakovane in v nekaterih pogledih dobro zasnovane, žal pa njihov dejanski učinek na mnogih ključnih področjih še zdaleč ne dosega njihovih teoretičnih prednosti:

- Koordinacija in izmenjava informacij.

Še vedno ni bil ustanovljen enotni skupni koordinacijski center, ki bi ustrezno povezal delovanje, izkušnje in podatke med FSB, MVD, Ministrstvom za obrambo, SVR in FSO. Vse večje države, ki se spopadajo s terorizmom so ustanovile ali posebne neodvisne vladne institucije (ZDA npr. Ministrstvo za domovinsko varnost – Ministry of Homeland Security) ali

¹³ Nekaj vidnih članov čečenskih uporniških skupin se je že vdalo ruskim silam zaradi strahu za družino. Spomladi 2004 se je predal čečenski poveljnik Magomed Hambijev, potem ko so ruske sile zajele 40 članov njegove družine za talce.

pa koordinacijske centre (Velika Britanija ima JTAC – Joint Terrorism Analysis Centre, ZDA National Counterterrorism Center, Španija pa Centro Nacional de Coordinacion Antiterrorista). Ruska federacija pa še ni naredila tega koraka. Strateška vprašanja ostajajo odprta, tudi sodelovanje na taktičnem obveščevalnem nivoju ni nič boljše. To je posledica slabe definicije pristojnosti teh organov in služb, ki niti ne vedo natanko, kaj je njihova primarna naloga. Stanje na področju severnega Kavkaza je sicer nekoliko boljše, saj tam obstajata dve koordinacijski telesi, ki sta obe podrejeni MVD, kar zagotavlja vsaj enotno delovanje. Težava pa je v tem, da ima MVD zelo malo izkušenj s klasičnim obveščevalnim delom, ki ga veliko bolje obvladata tako GRU kot seveda FSB. Nastanek oddelkov GrOU je sicer teoretično pozitivna stvar, vendar pa v primerih krize s talci nima taktične pristojnosti niti kakšne druge, ki ji je ne bi mogla kadarkoli prevzeti katerakoli politično močnejša institucija (Soldatov, Borogan, 2005: 17).

- Zbiranje in analiza informacij o načrtovanih terorističnih napadih.

Taktično obveščevalno delo je po mnenju izvedencev sicer doživelo precejšnje izboljšanje z ustanovitvijo OGV. Še vedno pa ne obstaja center za strateška predvidevanja na obveščevalnem področju, ki bi bil specializiran posebej za področje severnega Kavkaza. To pomeni, da ruska vlada še vedno ne more predvidevati, kako bodo ravnale teroristične skupine, kakšni so njihovi kratkoročni in dolgoročni cilji (Soldatov, Borogan, 2005: 17).

- Pregon teroristov in odvrčanje subverzivnih in terorističnih aktivnosti.

Resda taktika "povratnega zajetja" ni bila najbolj posrečena zamisel, a so se stvari od leta 2004 le obrnile na bolje. Težišče protiterorističnih ukrepov se je s FSB premaknilo na Ministrstvo za notranje zadeve, ki razpolaga z boljšim sistemom kaznovanja in odvrčanja in zna ta sistem tudi "mehkeje" uporabiti, kot bi bila tega sposobna FSB. Slednja je namreč še vedno državna varnostna agencija, ki je po tradiciji odgovorna za odkrivanje, preprečevanje in zadušitev kriminalnih aktivnosti, ki pa se razlikujejo od terorizma, še zlasti v pogledu preventivnih ukrepov (Soldatov, Borogan, 2005: 17-18).

7. ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

7.1 1. HIPOTEZA

Administracija Vladimira Putina se na pojav teroristične grožnje odziva ostreje, bolj odločno in v krajšem času kot administracija Borisa Jelcina in tako vzbuja večje zaupanje tako tuje, kot tudi domače javnosti.

Niti za Jelcinovo niti za Putinovo vlado ne bi mogli trditi, da se je ustrezno odzivala na problematiko terorizma. Oba predsednika sta bila v času svojega mandata zapletena v konflikt v Čečeniji, kar je imelo negativne posledice za varnostno situacijo v Ruski federaciji. Obe vojni sta bili krvavi in sta zahtevali mnogo življenj med civilisti: čečenske žrtve so bile posledica vojaških operacij ruske vojske, ruske pa čečenskih terorističnih napadov.

Število ruskih civilnih žrtev v terorističnih napadih v obdobju 1991 – 2006 znaša približno 1400, od tega jih je v času Jelcinovega mandata umrlo 553, v času Putinovega pa 882. Na prvi pogled bi lahko trdili, da se je Putin slabše odrezal pri spopadanju s terorizmom, saj je izgubil več ljudi. Dejstvo pa je, da je pokazal več pripravljenosti za uvajanje sprememb in izboljšav v protiteroristični aparat kot Jelcin. Putin je, tako kot njegov predhodnik, veliko posegal na to področje in zamenjal veliko funkcionarjev. Vendar le ni nastavljal ljudi na ključne položaje po tako samovoljnih kriterijih kot Jelcin, kjer so velik pomen imele njegove osebne preference. Več let je npr. glavno varnostno vlogo v državi igralo Ministrstvo za notranje zadeve, za kar, razen dejstva, da mu je stalo ob strani ob poskusu državnega udara leta 1993, ni bilo nobenega smiselnega razloga. Na ta račun sta bili namreč zanemarjeni obveščevalni službi FSB in SVR, ki sta šele pod Putinom dobili vidnejšo vlogo, še zlasti prva. Putin se je po katastrofi v Beslanu vendarle potrudil reformirati tako politični kot varnostni sistem. Resda sta se tako Jelcin kot Putin (oziroma njuni varnostni funkcionarji) slabo odrezala pri krizah s talci: Jelcinu je v krizah v Budjonovsku in Kizlijarju umrlo 185 ljudi, Putinu pa v Moskvi in Beslanu več kot 500. Razlika je le v posledicah: Putin je po napadu v Beslanu odvzel veliko moči lokalnim političnim funkcionarjem in vpeljal bolj centraliziran red, ki naj bi prinesel tudi večjo varnost. Reorganizirana je bila tudi struktura FSB. Na konkretne uspehe teh potez bo treba sicer še počakati, vendar je bilo vsaj nekaj storjeno. Jelcin, razen zmanjševanja proračuna in nenehnih čistk v varnostnih službah ni izvedel nobene korenite reforme. Putin je zaradi beslanske krize prekinil dopust, zvečer zahteval izredno sejo Varnostnega sveta OZN, po koncu krize pa je še isto noč obiskal ranjene talce. Zjutraj je nagovoril rusko javnost in zahteval, da svet obsodi to teroristično dejanje. To je tudi dosegel. Jelcin se na noben podoben teroristični napad ni odzval tako silovito in odločno. Resda tega ne moremo nujno pripisati malomarnosti ali nesposobnosti, pač pa preprosto slabim medijskim

svetovalcem in Jelcinovem odporu do javnega nastopanja. Teh težav Putin nima: tudi v mesecih, ki so sledili napadu v Beslanu se njegova javna podpora ni spustila pod 69 % (njegove siceršnje številke se gibljejo od 72 do 77 %), kljub temu da je kar 83 % ruskih anketirancev menilo, da se je vlada slabo odrezala pri reševanju krize in da veliko stvari prikriva. Glede na deklarirano podporo in obsodbo terorizma s strani mednarodne skupnosti in OZN je tudi očitno, da Putin uživa večje zaupanje tujine v pogledu boja proti terorizmu, kot Jelcin. Pričakovati pa je, da se bo takšno stališče zahodnih držav do Ruske federacije nekoliko spremenilo, še zlasti v luči dejstva, da je Ruska federacija ena glavnih zaveznic Irana in Sirije (ki sta bili zagotovo vsaj posredno vpleteni v vojno v Libanonu, ki se je začela julija 2006) in da rusko vrhovno sodišče ni uvrstilo Hamasa in Hezbolaha na seznam terorističnih organizacij, objavljenem leta 2006.

S stališča navadnih prebivalcev Ruske federacije pa je Putin v vseh pogledih zanesljivejši v boju proti terorizmu: vsekakor je na videz odločnejši in ostrejši (čeprav v procesu reševanja kriz s talci to niti ni ravno očitno), nedvomno pa se odziva hitreje, če že ne učinkoviteje.

V vseh teh elementih torej Putin prekaša Jelcina, zato je mogoče hipotezo potrditi.

7.2 2. HIPOTEZA

Militariziranost in opuščanje klasičnih obveščevalnih metod sta neposredni razlog za nizko raven preventivnih protiterorističnih ukrepov v RF.

Ruska federacija se mora po grenkih izkušnjah s terorističnimi napadi v zadnjih nekaj letih sprijazniti z dejstvom, da preventivnega protiterorističnega programa sploh nima ali pa je v zelo klavnem stanju. Položaj v Čečeniji se s tega vidika ni prav nič izboljšal, kljub nekaterim uspehom ruskih enot pri eliminaciji terorističnih voditeljev. Vendar vsakega ubitega poveljnika lahko takoj nadomesti drugi, skupine in infrastruktura pa ostanejo nedotaknjeni. Leta 2005 so ruske sile po Putinovem ukazu začele obsežno akcijo ubojev čečenskih voditeljev, in to ne samo najvišjih, temveč tudi nižjih, terenskih poveljnikov, ki dejansko vodijo teroristične napade. Vendar pa dolgoročno to ne more biti rešitev, saj to niso zares preventivni ukrepi, pač pa le zadušitev neposredno nevarnih situacij. Preventivne posege uničevanja terorističnih skupin (in njihovih taborišč in vadišč), še preden začnejo z izvedbo napadov je mogoče uresničiti le z dobrimi obveščevalnimi podatki. Teh pa Moskva v Čečeniji nima že 15 let.

Prave težave ruskega obveščevalnega aparata v Čečeniji se namreč niso začele z umikom ruske vojske iz te republike po prvi čečenski vojni leta 1996, temveč z razpadom Sovjetske zveze, ko nova ruska oblast v svoji veliki želji, da bi čimprej porušila stare sovjetske

obveščevalne strukture (KGB), ni mislila na dolgoročne posledice. Z odhodom mnogih izurjenih, asimiliranih in visoko strokovnih obveščevalcev, ki so dolga leta delali za čečensko vejo KGB, se je počasi razdirala tudi skrbno nastavljena informacijska linija do Moskve. Tisti delavci, ki so ostali, so se pri svoji dejavnosti spopadali s čedalje večjimi težavami, saj niso več mogli plačevati ali ščititi svojih virov. Po propadlem poskusu državnega udara avgusta 1991 s strani vrha KGB, je nova oblast začela masovni proces reformiranja, čiščenja in odpuščanja v obveščevalni skupnosti, kar je seveda imelo dodatne negativne posledice za položaj v Čečeniji. Do konca leta 1991 so bile obveščevalne aktivnosti Moskve v Čečeniji zaključene.

To je leta 1994 med prvo čečensko vojno ruska vojska drago plačala. Zaradi pomanjkanja obveščevalnih podatkov je utrpela hude in pogosto nepotrebne izgube. Ruske sile niso imele dovolj izkušenih operativcev, ki bi poznali lokalne navade ali govorili lokalne jezike. Vsak poskus vzpostavitve obveščevalne mreže se je končal neuspešno, saj so same ruske sile sabotirale takšna prizadevanja s pretiranim nasiljem nad prebivalstvom, ki zato ni želelo sodelovati z njimi. Ruski vojaki so bili demoralizirani, brez vsake motivacije in slabo plačani, zato so pogosto prodajali svojo opremo pa tudi zaupne podatke Čečenom, ki so tako nenehno povečevali svojo tehnično premoč na področju elektronskega izvidovanja. V vrhu čečenskega separatističnega gibanja Ruska federacija ni imela nobenega svojega agenta, z Rusi pa so sodelovali samo tisti domačini, ki so se poskušali maščevati čečenskim gverilcem zaradi uboja kakega sorodnika, ali pa so jih v to prisilili z grožnjami. Po podpisu premirja leta 1996 pa so še ti redki posamezniki zapustili Čečenijo iz strahu, da bodo kaznovani zaradi svojega sodelovanja. Tudi leta kasneje je stanje še vedno podobno: po izjavah izvedenca za terorizem Anatolija Safonova je v boj proti terorizmu vpletenih nešteto ruskih organov in služb, ki pa med seboj ne sodelujejo, zato se pogosto zgodi, da se na situacijo odzove cela vrsta služb, ki ovirajo druga drugo, ali pa se ne odzove nobena. Ravno nesodelovanje ruskih obveščevalnih in varnostnih služb je največja ovira za uspešno preventivno dejavnost, prav tako pa njihova brezupna spolitiziranost, politične ambicije šefov teh služb in slabo definirane pravne pristojnosti med različnimi področji. Značilne so tudi stalne bitke med službami, oviranje in podtikanje pa je med njimi skoraj pravilo, še zlasti v Čečeniji, kjer sta glavni tekmici FSB in GRU, občasno pa se jima v teh spletkah pridružijo razni obveščevalni oddelki Ministrstva za notranje zadeve. Ti spori lahko dosežejo tudi zelo resne razsežnosti in neposredno škodujejo ruskim interesom: pogosti so pojavi, kot npr. medsebojna kraja najboljših agentov, podtikanje lažnih podatkov konkurenčnim agentom, aretacije konkurenčnih agentov "po pomoti", objavljanje identitete agentov v medijih, v skrajnih primerih pa pride tudi do fizične likvidacije agenta. Nekaj podobnega se je zgodilo leta 2000, ko so agenti GRU ubili vodjo čečenske službe za nacionalno varnost Abu-Movsajeva. Bil je visoko pozicionirani protiobveščevalni

strokovnjak pri čečenskih upornikih, v resnici pa je delal za FSB. To je bil verjetno tudi razlog, zakaj so ga ubili pripadniki GRU, ki so seveda morali vedeti, da je ruski agent neprecenljive vrednosti. Pa vendar se jim je zdelo pomembneje škodovati svoji rivalski službi, kot pa da bi koristili svoji državi.

Tudi angažiranje ruskih obveščevalcev v islamskih državah, za katere verjamejo, da se v njih skriva večje število čečenskih simpatizerjev in virov financiranja, se največkrat izkaže za docela neproduktivno. Pripadniki ruskih obveščevalnih in varnostnih služb, še zlasti če imajo nekoliko višje funkcije, namreč redno postavljajo interese ruskega velikega kapitala, torej naftnih in plinskih gigantov, pred državne interese. Skrb za aktivnosti Ruski federaciji sovražnih skupin v teh islamskih državah je zanje pogosto šele sekundarnega pomena.

Po nizu terorističnih napadov v letu 2004 je Putin obljubil ruski javnosti, da bodo izvedene mnoge reforme na varnostnem področju, med drugim tudi večja vpletenost ruske vojske v protiterorističnih operacijah. V njih naj bi sodelovale vse zvrsti oboroženih sil, tudi vojno letalstvo, vključno z uporabo strateških bombnikov. V teoriji so to dokaj logični in uresničljivi načrti, vendar pa so brez podpore brezhibno delujočega obveščevalnega stroja na terenu povsem neuporabni, saj bi nediskriminatorni napadi s težkim orožjem na nedefinirane tarče le povzročili hude izgube med civilnim prebivalstvom, kar bi še dodatno okrepilo njihov sovražni odnos do Rusov. Negativne posledice za vsak prihodnji poskus vzpostavitve obveščevalne mreže bi bile seveda samoumevne.

Vloga ruske vojske v Čečeniji je nadvse pomembna, saj zagotavlja vsaj osnovne pogoje za delovanje vseh drugih ruskih služb na tem območju. Tako da je tudi uporaba vojaških enot proti čečenskim teroristom lahko zelo učinkovita, tudi ob uporabi težkega topništva, tankov in letalstva. Treba pa je poudariti, da je tak način vojskovanja nujno treba dopolniti z ustreznimi obveščevalnimi podatki, ki bi preprečili smrt nedolžnih čečenskih civilistov. Trenutno stanje pa kaže, da v Čečeniji še nekaj časa ne bo vzpostavljena zanesljiva mreža sposobnih agentov, ki bi govorili lokalni jezik in se znali neopazno integrirati v nezaupljivo in zaprto čečensko družbeno tkivo. Teh pa vse od "izvirnega greha" iz leta 1991 Ruska federacija nima. Zato je postavljena hipoteza v tem pogledu povsem pravilna, saj brez dobrih obveščevalcev preprosto ne more biti preventivnega protiterorističnega delovanja.

7.3 3. HIPOTEZA

Za delovanje proti teroristom so primernejše vojaške enote kot policijske, saj so teroristi praviloma deležni vojaškega usposabljanja in posedujejo vojaško opremo, kar pogosto presega usposobljenost in opremljenost policije.

Pri vseh dosedanjih terorističnih napadih čečenskih skrajnežev na cilje v Ruski federaciji se je izkazalo, da so storilci dobro izurjeni. Vsaj kar se tiče telesne pripravljenosti, poznavanja taktike in ravnanja z orožjem. Stanje je nekoliko drugačno pri vzdrževanju discipline in psihološke stabilnosti, kar postane očitno še zlasti v primeru zajetja talcev, ko morajo storilci pogosto ostati budni več dni in se morajo posluževati raznih narkotikov.

Glede na različne tipe terorističnih napadov in posledično različen nivo učinkovitosti teroristov bi bilo smiselno razločevati med:

a.) Bombnim napadom (daljinsko aktiviranje ali samomorilski napad), ki je sicer podrobno načrtovan in učinkovito izveden, vendar se zgodi nenadno in izjemno hitro. Teroristi v času napada ne zajamejo talcev, ne dajejo političnih izjav in ničesar ne zahtevajo. Pri napadih take vrste pravzaprav oblasti ne morejo storiti ničesar, razen če ga uspešno preprečijo. To pa se zgodi le redko in so za to najprimernejše obveščevalne službe.

b.) Krizo s talci, kot se je zgodilo že v Budjonovsku 1995, gledališču Dubrovka 2002 in Beslanu 2004. Taka situacija že predstavlja velik izziv za oblasti, saj so izpostavljene velikanskemu pritisku javnosti, ki zahteva rešitev talcev, četudi to pogosto objektivno sploh ni mogoče. Teroristi imajo prav lahko pripravljen načrt pobiti vse talce, ne glede na pogajanja in to samo zato, da bi dosegli svoj primarni cilj ustrahovanja prebivalstva, hkrati pa še poskrbijo za javno ponižanje oblasti, ki se tako pokažejo nesposobne.

Kot smo že omenili je v prvem primeru potrebno delovati preventivno, vendar pa ne tako, da se napad prepreči nekaj dni ali celo ur pred uresničitvijo, ko je teroristična skupina že izurjena, oborožena, pripravljena in se že nahaja v bližini tarče na teritoriju Ruske federacije. Take napade bi bilo potrebno preprečevati že tedne ali mesece prej, v času, ko se skupine šele formirajo, in po možnosti na matičnem ozemlju napadalcev (torej v severnokavkaških republikah). Teroristične skupine bi morale biti uničene še preden sploh pridejo v položaj, ko lahko ogrozijo življenja civilnega prebivalstva. Njihova taborišča in vadbeni poligoni bi morali biti odkriti, še preden bi se lahko v njih izurila teroristična skupina s smrtonosnimi cilji. Uresničitev teh potreb pa seveda zahteva izjemne napore obveščevalnih služb, nujno pa je tudi aktivirati obveščevalne resurse v vrstah lokalnega prebivalstva, ki je zaradi svojega specifičnega poznavanja razmer in ljudi na svojem območju lahko v neprecenljivo pomoč federalnim enotam. Vendar je za pridobitev pomoči lokalnega prebivalstva treba izpolniti predpogoj: treba si je pridobiti njihovo naklonjenost. To pa je nemogoče brez pomoči politike, ki je edina sposobna zagotoviti materialne možnosti za izvedbo takega načrta: federalne oblasti se namreč morajo prikazati kot varuhi reda in nosilci napredka na nekem območju, kar pa je možno doseči le s socialnimi in drugimi programi, namenjenimi reševanju vsakodnevnih življenjskih problemov prebivalstva v revnejših predelih (ki so, verjetno ne povsem

nenaključno, tudi kraji, kjer se nahaja največ terorističnih baz). Tako da niz preventivnih ukrepov lahko preprosto prevedemo v hierarhično lestvico glavnih akterjev teh ukrepov: federalna vlada (politika)-lokalno prebivalstvo (podpora)-obveščevalne službe (FSB in GRU, ki zbirata podatke o lokacijah in aktivnostih terorističnih skupin na območju)-vojaške posebne enote (vojaški *spetsnaz*). Kar se tiče vojske: zagotovo lahko potrdimo hipotezo, vsaj kar se tiče preventivnih ukrepov glede bombnih napadov. Ni dvoma, da so posebne enote vojske najprimernejše za uničevanje terorističnih skupin na severnem Kavkazu. So namreč posebej izurjene za to. Ustanovljene so bile namreč prav za delovanje na tujem (oziroma sovražnem) ozemlju, v zaledju sovražnika. Specializirane so za sabotaže, nenadne napade, rušenje infrastrukture, operacije *search & destroy* in globinsko izvidovanje. Ravno to so najpomembnejše veščine, ki jih morajo obvladati enote za boj proti teroristom na njihovem domačem ozemlju. Samo vojaške posebne enote so sposobne zagotoviti dovolj mož za bolj množične protiteroristične operacije, kot je npr. izsleditev, obkolitev in uničenje večje postojanke teroristov, tudi z uporabo težkega orožja, ki ga ostale posebne enote ne posedujejo.

Po drugi strani pa je v primeru zajetja talcev potreben drugačen, bolj previden in prefinjen pristop. Take krizne situacije so namreč vsak trenutek na očeh javnosti in podvržene medijski kritiki, zato vojaško brezobziren in trd pristop ni vedno najbolj ustrezen. Tukaj je potrebno angažirati preciznejše in manj zastrašujoče nevojaške enote, kot so tiste v sestavu Ministrstva za notranje zadeve (MVD) in Ministrstva za pravosodje (oziroma FSB). Njihovo delovanje bi bilo manj opazno in zato javnost ne bi dobila vtisa, da je njihova država v vojni, kar bi bilo z vidika morale nadvse koristno. Seveda pa to ni edini razlog: protiteroristične enote FSB (Alfa in Vympel) in MVD (Rus, Vityaz) so izurjene prav za situacije, ko je potrebno zavzeti neko znano lokacijo (stavbo), za razliko od vojske, ki se bolje znajde v razmerah, ko je lokacijo treba najti, vendar pa jo pozneje napade z vso uničevalno močjo, ki ji je na voljo. To pa ne bi bilo ravno primerno v primeru krize s talci. Enota Alfa je bila ustanovljena prav za boj proti teroristom, kar je seveda vključevalo podrobno poznavanje taktike v zaprtih prostorih in bojevanja od blizu. Enota Vympel pa je specializirana za posredovanje v večjih industrijskih obratih in strateških instalacijah (jedrskih elektrarnah), kar je seveda tudi zelo uporabno, saj niso izključeni niti teroristični napadi na tovrstne zgradbe. V primeru kriz s talci moramo torej hipotezo zavrniti, saj bi bilo posredovanje vojske lahko kontraproduktivno tako z medijskega kot s strokovnega in humanega vidika (ogrožena bi bila življenja talcev).

Žal pa je treba na koncu poudariti, da je stanje na terenu kaj malo podobno navedenemu idealiziranemu. Ruska vlada se prav nič ne trudi, da bi pridobila prebivalce Čečenije na svojo stran, saj se poslužuje nadvse nasilnih in v mnogih pogledih spornih metod pri doseganju sicer upravičenih ciljev v boju proti teroristom. Nič ni bilo storjenega za izboljšanje materialnega

stanja prebivalstva, ki živi v bedi. Zato ni prav nič presenetljivo, da so preventivni protiteroristični ukrepi na severnem Kavkazu tako neučinkoviti.

Tudi policijske in druge nevojaške enote za boj proti terorizmu niso pokazale ravno zadržanega pristopa pri reševanju kriz s talci, ki bi bil bistveno boljši od vojaškega ukrepanja. Uporaba raketometov, tankov in bojnih helikopterjev v boju s teroristi vsekakor ni pokazala kakšne posebne skrbi za življenje civilistov, kar se je odražalo tudi v pretresljivo visoki številki mrtvih.

Pri razreševanju obeh tipov terorističnih napadov bo morala torej Ruska federacija pokazati več občutka in bolje razporediti različne vrste enot na mesta in položaje, kjer bodo najboljše izkoriščene. Hipoteza je tako delno potrjena.

7.4 4. HIPOTEZA

Krivdo za tragičen razplet teroristične krize v Beslanu v največji meri nosijo enote na operativni ravni zaradi neustrezne izbire taktike in bojnih sredstev.

Reševanje krize v Beslanu je žal še eden v nizu primerov, ki kažejo na nezadostno pripravljenost ruskih oblasti za spopadanje s terorizmom. Ni dvoma, da je bila storjena vrsta napak, ki bi se jim bi bilo mogoče izogniti z bolj organiziranim in discipliniranim pristopom do nadvse zahtevnih varnostnih izzivov, s katerimi se sooča Ruska federacija. Res pa je, da je vedno potrebno upoštevati staro vojaško modrost, da le malokateri načrt, pa če je še tako dovršen, v celoti zdrži preizkus na bojišču. Sposobnost improviziranja je prav tako pomembna. Danes sicer to trditev precej težko preizkusimo v praksi, saj je v veliki večini vojaških spopadov v zadnjih 15 letih ena od strani vojaško in gospodarsko tako superiorna drugi, da vloga dobrega načrta ne pride do izraza. Pomanjkljivosti v vojnem načrtu namreč močnejša stran zlahka kompenzira z večjo vojaško silo. Danes obstaja samo še en tip bojevanja, in sicer izrazito asimetrične narave, ki je zmožen učinkovito izničiti tehnološko in vojaško premoč nasprotnika do te mere, da je za dosego zmage ključnega pomena dober načrt, ustrezno urjenje in sistematično izvajanje zastavljenih ciljev. To je terorizem. In Beslan je pravi dokaz za to. Teroristi so ves čas imeli glavno besedo. Narekovali so potek dogajanja. Bili so odločni. Med njimi je vladala železna disciplina (po pričevanju nekaterih preživelih talcev je njihov voditelj dal jasno vedeti svojim možem, da bo neupoštevanje njegovih ukazov imelo smrtonosne posledice za kršitelja). In kar je najpomembneje, imeli so definirane naloge in cilje pa tudi potrebna sredstva za njihovo uresničitev. Vse te elemente so teroristi imeli. Niso pa jih imele ruske federalne oblasti. Niti lokalne oblasti. In niti posebne enote *spetsnaz*.

Če se najprej posvetimo tem zadnjim in se osredotočimo na osrednji problem njihovega delovanja, namreč na definirane cilje in sredstva za njihovo uresničitev, potem naletimo na kar nekaj težav: kakšni so njihovi cilji in kako objektivno izmeriti stopnjo uspeha?

Najbolj preprosto bi bilo označiti uspešno akcijo reševanja kot takšno, v kateri ne pride do smrti nobenega talca. Takšen kriterij pa bi bil morebiti pošten v primeru, ko bi šlo za dejanje skupine "konvencionalnih" kriminalcev (npr. roparjev, tihotapcev, preprodajalcev mamil), ki bi talce zajela v skrajni sili, kot izhod iz brezupnega položaja in izključno z namenom izrabiti njihovo kritje za varen umik iz policijskega obročja. To bi pomenilo, da igrajo talci za ugrabitelje povsem sekundarno vlogo, da ugrabitelji nimajo namena izrabiti talcev za širše politične namene, da si zelo verjetno niti ne želijo umazati rok s krvjo nedolžnih ljudi in še, da tudi sami ugrabitelji želijo na koncu preživeti. V takih razmerah je dokaj razumno pričakovati, da se bo situacija uredila brez hujšega prelivanja krvi talcev. Tudi če na koncu celo pride do posredovanja posebnih policijskih jurišnih oddelkov, je malo verjetno, da bi ugrabitelji začeli pobijati talce iz jeze ali maščevalnosti, saj bi se jim tako drastično poslabšale možnosti, da iz krize pridejo živi.

V Beslanu pa ni bilo tako. Razmere so bile povsem drugačne. Cilj celotne akcije teroristov je bil zajeti čimveč talcev, ki so bili njihova primarna tarča. Služili naj bi za politično sredstvo, s katerim bi teroristi sprožili val ogorčenja in strahu v ruski javnosti, še zlasti pa maščevalni bes krščanskih prebivalcev Severne Osetije, naperjen proti muslimanskim sosedom. Sicer le malo ugotovitev potrjuje tezo, da so bili beslanski teroristi zavestno na samomorilski nalogi, vsekakor pa lahko domnevamo, da so računali s precejšnjimi izgubami in so bili pripravljeni na možnost izgube življenja. Zaradi takih okoliščin bi bilo nepošteno, celo absurdno pričakovati, da se bo kriza razpletla brez smrti določenega števila talcev. Vendar je končno število beslanskih žrtev kljub tako znižanim kriterijem pretresljivo. 344 povsem nedolžnih ljudi, od tega kar 186 otrok. Nemogoče si je predstavljati, da bi reševalno akcijo s takim rezultatom lahko kdo označil za uspešno. In je tudi nihče ni, niti pregovorno cinična moskovska politična smetana. Akcija posebnih enot tretjega dne krize je bila namreč izvedena zelo slabo. Celi oddelki ključnih protiterorističnih enot ruske države so se v prvih minutah napada na šolsko poslopje nahajali več kilometrov stran. Območje ni bilo ustrezno zavarovano. Vsak domačin, ki je imel v lasti strelno orožje, je lahko na slepo streljal v poslopje in tako poslabšal stanje. Ruske sile so v telovadnico izstreljevale eksplozivna telesa, morda celo zažigalna. Resda so kasneje oblasti trdile, da takrat v stavbi ni bilo več talcev, vendar je bilo to trditev nemogoče zanesljivo preveriti. Vse to so resne napake, ki pa bi jih bilo mogoče v danih razmerah še dopustiti, če ne bi bilo zadnje, največje in najhujše malomarnosti: neobstoječi

pomožni načrt, ki bi se vsako minuto prilagajal novim razmeram, tako kot da prav vsako minuto lahko izbruhne nepredviden dogodek, ki bi zahteval takojšnjo učinkovito akcijo.

Predsednik Putin je namreč kmalu po koncu krize izjavil, da je bila akcija posebnih enot nenačrtovana. Glede na njen rezultat lahko razumemo, zakaj je to rekel, politična potreba po takšnem opravičevanju neuspeha pa je tudi dokaj jasna. S tem pa je Putin, verjetno nehote, do temeljev razkril trhlo konstrukcijo ruskega varnostnega aparata: kako je vendar mogoče, da v več kot 50 ur trajajoči krizi ni bil razvit načrt, ki bil vsak trenutek uporaben za takojšen napad na stavbo? Zagotovo je obstajal temeljni načrt, ki je skrbno predvideval potek akcije od začetka do konca, vključno s številom udeležencev, potencialnim številom ubitih talcev in sredstvi, ki bodo uporabljena. Na žalost pa je ta načrt, ki na koncu niti ni bil izveden (in katerega podrobnosti verjetno nikoli ne bomo izvedeli), verjetno vključeval tudi približen čas, kdaj se bo začel. Tukaj pa nastane težava: očitno ruski krizni štab ni upošteval možnosti, da bodo spopad morda izzvali sami teroristi (ali pa celo nekdo povsem tretji, npr. domačini), in to še preden bodo ruske sile povsem pripravljene za izvedbo svojega načrta. In da bi bilo za take primere, ko bi se pokazala potreba po nepredvideni akciji, morda koristno imeti še pomožni načrt, ki bi ga bilo mogoče v trenutku aktivirati, čeprav ne bi bil tako dovršen kot temeljni načrt. Očitno je, da sta nepričakovani eksploziji v telovadnici, ki sta sprožili posredovanje, ujeli pripadnike posebnih enot popolnoma na levi nogi. Posledica tega pa je nedvomno precej povsem nepotrebnih žrtev. Posebne enote torej nosijo del odgovornosti za ponesrečeno akcijo. Drugi, veliko večji in težji del pa je razprostrt po zapleteni mreži sporov, nesporazumov, podtikanj, nezaupanja in tekmovalnosti med federalnimi in lokalnimi oblastmi, kar je bil in ostal največji vir politične nestabilnosti v mladi državi vse od njenega nastanka, pa tudi ultimativni dokaz nezmožnosti urejanja vprašanja, ki bi ga morala brez izjeme razrešiti prav vsaka federalno zasnovana in etnično heterogena politična tvorba. Davek za to nesposobnost pa so morali plačati mnogi nedolžni ljudje v beslanski šoli.

Glede na to, da Rusko federaciji sestavlja toliko narodov, ki so organizirani v federalne enote z večjo ali manjšo avtonomijo, je moč pričakovati, da bo vedno vladala neke vrste napetost med njimi in federalnimi oblastmi. Vprašanje spopadanja s terorizmom ni izjema. Kriza v Beslanu se je zgodila v Severni Osetiji, edini severnokavkaški republiki z večinsko krščansko populacijo. Tamkajšnje oblasti so si, z namenom pridobiti kredibilnost, prizadevale same razrešiti krizo, ali pa vsaj imeti glavno besedo pri tem. To pojasnjuje, zakaj je bil predsednik Džasokov ves čas prisoten na kraju dogajanja in tudi vodil operativni štab, skupaj z direktorjem lokalne podružnice FSB Valerijem Andrejevom. V Moskvi so se zavedali politične občutljivosti položaja, zato so v primeru Beslana, ki je že 1. septembra postal svetovna medijska zgodba, prepustili vodenje reševalne operacije lokalnim oblastem. To pa je bila

napaka. Vsakemu pozornemu opazovalcu je bilo jasno, da so bili hudi varnostni spodrsaljki storjeni že več dni pred samim napadom. Teroristi so dva tedna mirno taborili v bližini naselij in cest, nato pa se z dvema voziloma, polnima orožja, vozili po Beslanu, dokler niso prišli na cilj. To je pomenilo, da so morali podkupiti vsaj nekaj lokalnih policijskih uslužbencev (po koncu krize so bili trije policijski funkcionarji iz Severne Osetije in Ingušetije tudi v resnici ovadeni zaradi kriminalne malomarnosti). Lokalna policija se je torej izkazala za povsem nezanesljivo, kar se je potrdilo v teku treh dni, ko je popolnoma odpovedala pri varovanju cone okoli šole in dopustila (verjetno deloma zaradi nesposobnosti, deloma pa namerno) domačinom, da so se oboroženi sprehajali okoli poslopja. To pa nikakor ne pomeni, da federalne oblasti ne nosijo krivde. Po trditvah samega Džasokova, pa tudi Andrejeva, je bila kontrola nad reševalno operacijo navidez v njunih rokah, da pa v resnici ni bilo tako. Resda je Andrejev kasneje izjavil, da je dobil pooblastilo iz Moskve, podpisano od strani predsednika federalne vlade Mihaila Fradkova, ki je za vodenje operacije zadolžil njega. V praksi pa naj bi bilo čisto drugače. Že samo dejstvo, da sta na kraj dogodka zelo hitro prišla iz Moskve kar dva zelo pomembna funkcionarja, minister za notranje zadeve Rašid Nurgalijev in direktor FSB Nikolaj Patrušev, nakazuje da federalne oblasti niso imele posebnega zaupanja v sposobnost lokalne policije. Po izjavah mnogih udeležencev reševalne operacije niso bile lokalne oblasti nikoli zares za krmilom. To je bila le predstava za medije, ki naj bi pokazala, kako federalna vlada spoštuje in zaupa v oblastne strukture v kavkaških republikah in da jim ne namerava jemati avtonomije in avtoritete na varnostnem področju. V resnici pa je bil v prvih urah krize domnevno že formirana vzporedna linija poveljevanja, katere vrh sta predstavljala dva poveljnika direktoratsv FSB iz Moskve in hkrati namestnika Patruševa, Vladimir Proničev in Vladimir Anisimov. Takoj ob prihodu v Beslan sta namreč vzpostavila alternativni krizni štab s sedežem v tretjem nadstropju mestne hiše in prevzela popolno oblast nad operacijo. Vse ukrepe uradnega operativnega štaba pod vodstvom Andrejeva je nadziral alternativni štab, v katerega so le redki imeli vstop (Documents suggest the Feds were in charge during Beslan , 2005). Federalne oblasti so se trudile biti neopazne in so se izogibale medijski pozornosti. Glede na tragičen razplet je bila taka odločitev sicer politično koristna, iz moralnega in humanega stališča pa zelo sporna. Še vedno se pojavljajo ugibanja, ali niso morda federalne posebne enote same izzvale eksploziji v telovadnici, ki so bile povod za napad, ker so v Moskvi želeli čimprej zaključiti zadevo in preprečiti Aslanu Mashadovu, da bi se morebiti uspešno pogajal s teroristi in pobral zasluge. Te domneve verjetno ne bo nikoli mogoče dokazati. Po koncu krize so bile, kot že omenjeno, izvedene kar tri uradne preiskave s precej drugačnimi ugotovitvami: lokalni parlament Severne Osetije je večino krivde naprtil federalnim oblastem, zvezni Svet federacije je poskušal na prefinjen način prevaliti odgovornost na lokalne oblasti, zvezno

tožilstvo pa je cinično razsodilo, da nihče razen teroristov ni kriv za tragedijo. Politična igra se bo nedvomno še nadaljevala, gotovo pa je, da je politika, pa naj bo federalna ali lokalna, pustila prebivalce Beslana na cedilu in da se je problema lotila na običajen način: na prvem mestu politična korist, na drugem pa ljudje. Posebne enote bi vsekakor lahko bolje opravile svoje delo in upravičile svoj svetovni sloves. Preživeti bi moralo več talcev. Vendarle je politika tista, ki bi jim morala zagotoviti boljše izhodišče za delovanje, pa je klavrno odpovedala. Zato lahko brez večjih zadržkov zavrnemo hipotezo o krivdi posebnih enot, saj bi bila usmerjena na napačen naslov.

8. SEZNAM VIROV

8.1 SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE

1. Arbatova, Nadia (2002): *Russian-Western Relations after 11 September: Selective Cooperation versus Partnership (A Russian View)* – Objavljeno v knjigi *Superterrorism*. Oxford: Blackwell Publishing.
2. Betz, David J. (2004): *Civil-Military Relations in Russia and Eastern Europe*. London: Routledge Curzon.
3. Dziak, John J. (1991): *The Soviet System of Security and Intelligence*. London: Frank Cass and Co. Ltd.
4. Ferris, John Robert (2005): *Intelligence and Strategy: Selected Essays*. Oxon: Routledge.
5. Glantz, David M. (1991): *The Soviet Conduct of Tactical Maneuver*. London: Frank Cass Co. Ltd.
6. Goodman, Alan E. (1996): *Shifting Paradigms and Shifting Gears: A Perspective on Why There is No Post-Cold War Intelligence Agenda* – Objavljeno v zbirki *Intelligence Analysis and Assessment*. London: Frank Cass Co. Ltd.
7. Hammes, Thomas X. (2006): *The Sling and The Stone: On War in the 21st Century*. St. Paul: Zenith Press.
8. Kipp, Jacob W. (2003): *War Scare in the Caucasus: Redefining the Threat and the War on Terrorism* – Objavljeno v knjigi *Russian Military Reform 1992-2002*. London: Frank Cass Co. Ltd.
9. Lazanski, Miroslav (2002): *Komandosi*. Beograd: Komerc knjiga.
10. McFaul, Michael (2001): *Russia's Unfinished Revolution*. New York: Cornell University Press.
11. Mitrokhin, Vasiliy (2002): *KGB Lexicon*. London: Frank Cass Co. Ltd.
12. Seely, Robert (2001): *Russo-Chechen conflict 1800 – 2000*. London: Frank Cass Co. Ltd.
13. Vidušić, Emil (2003): *Specijalci*. Split: Naklada Bošković

8.2 ČLANKI

1. Bennet, Gordon (2000): Federal Security Service of the Russian Federation. *Conflict Studies Research Centre – Russian Series* 1(2), 2-41.

2. Bennet, Gordon (2000): The SVR – Russia's Intelligence Service. *Conflict Studies Research Centre – Russian Series* 1(3), 2-20.
3. Bennet, Gordon (2002): Vladimir Putin & Russia's Special Services. *Conflict Studies Research Centre – Russian Series* 1(8), 2-41.
4. De Haas, Marcel (2005): Putin's External & Internal Security Policy. *Conflict Studies Research Centre – Russian Series* 5(5), 1-13.
5. Plater-Zyberk, Henry (2004): Beslan – Lessons Learned. *Conflict Studies Research Centre – Russian Series* 4(34), 1-12.
6. Plater-Zyberk, Henry (2005): Russia's Special Forces. *Conflict Studies Research Centre – Russian Series* 5(50), 1-11.
7. Prezelj, Iztok (2006): Teroristično ogrožanje nacionalne in mednarodne varnosti. *Varstvoslojje* 8(1), 1-20.
8. Smith, Mark (2004): Beslan – The Political Fallout. *Conflict Studies Research Centre – Russian Series* 4(28), 1-4.
9. Smith, Mark A. (2004): Russian Perspectives on Terrorism. *Conflict Studies Research Centre – Russian Series* 1(10), 2-20.
10. Soldatov, Andrei, Borogan, Irina (2005): Terrorism prevention in Russia: One year after Beslan. *Agentura Studies and Research Centre* 1(1), 1-20.

8.3 SPLETNI VIRI

1. *About the Ministry of the interior Russia* (2006). Dostopno na <http://eng.mvdrf.ru/index.php?docid=3> (6. april 2006).
2. *Abu Omar al-Saif* (2006). Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Abu_Omar_al-Saif (2. avgust 2006).
3. *Abu Zaid* (2006). Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Abu_Zaid (11. avgust 2006).
4. *Alpha Group* (2006). Dostopno na http://experts.about.com/e/a/al/Alpha_Group.htm (19. marec 2006).
5. *Basaev's Death: Versions Abound* (2006). Dostopno na http://jamestown.org/publications_details.php?volume_id=416&issue_id=3800&article_id=2371273 (17. julij 2006).
6. *Beslan* (2006). Dostopno na <http://www.answers.com/topic/beslan> (24. julij 2006).

7. *Beslan residents say forces used grenades* (2005). Dostopno na <http://www.chechentimes.org/en/press/?id=27827> (5. julij 2006).
8. *Beslan school hostage crisis* (2006). Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Beslan_school_hostage_crisis (12. avgust 2006).
9. *Border troops of the Comitee for state security* (1997). Dostopno na <http://www.fas.org/irp/world/russia/kgb/su0535.htm> (27. januar 2006).
10. *Chapter 4: the President of the Russian Federation* (2001). Dostopno na <http://www.constitution.ru/en/10003000-05.htm> (4. marec 2006).
11. *Chechnya and the Northern Caucasus without Shamil Basaev* (2006). Dostopno na http://jamestown.org/publications_details.php?volume_id=416&issue_id=3807&article_id=2371302 (2. avgust 2006).
12. *Documents suggest the Feds were in charge during Beslan* (2005). Dostopno na http://www.jamestown.org/publications_details.php?volume_id=409&issue_id=3305&article_id=2369625 (3. februar 2006).
13. *Dzokhar Dudayev* (1998). Dostopno na <http://www.aeronautics.ru/chechnya/dudayev.htm> (4. julij 2006).
14. *Federal law No. 114-FZ on counteraction of extremism* (2005). Dostopno na <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=46&lid=634&less=false> (20. avgust 2006).
15. *Federal law No. 115-FZ on countering money laundering and the financing of terrorism* (2006). Dostopno na <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=46&lid=6008&less=false> (20. avgust 2006).
16. *Federal law No. 35-FZ on counteraction of terrorism* (2006). Dostopno na <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=46&lid=6207&less=false> (20. avgust 2006).
17. *Federal Protection Service* (2004). Dostopno na <http://www.nti.org/db/nisprofs/russia/govt/ministry.htm#fso> (2. marec 2006).
18. *Federal Protective Service (FSO)* (1997). Dostopno na <http://www.fas.org/irp/world/russia/fso/index.html> (7. februar 2006).
19. *Federal Security Service* (2004). Dostopno na <http://www.nti.org/db/nisprofs/russia/govt/ministry.htm#JUSTICE> (19. februar 2006).
20. *Federal Security Service: Federal Border Service* (2003). Dostopno na <http://www.fas.org/irp/world/russia/fbis/BorderService.html> (27. januar 2006).

21. Federation Council of the Federal Assembly of the Russian Federation (1997). Dostopno na www.cityline.ru/politika/e/fs/sf.html (14. julij 2006).
22. *First Chechen War* (2006). Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/First_Chechen_War (2. julij 2006).
23. *Foreign Special Operations Forces* (1996). Dostopno na <http://fmso.leavenworth.army.mil/sof/issues/may96.htm> (19. marec 2006).
24. *FSB Structure* (2005). Dostopno na <http://www.agentura.ru/english/dosie/fsb/structure/> (20. februar 2006).
25. *History of state security* (2000). Dostopno na <http://www.agentura.ru/english/dosie/fsb/story/> (20. februar 2006).
26. *Ibn al-Khatab* (2006). Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Ibn_al-Khatab (3. julij 2006).
27. *Internal Security Troops* (1989). Dostopno na <http://www.fas.org/irp/world/russia/kqb/su0535.htm> (17. marec 2006).
28. *Internal Troops* (2006). Dostopno na <http://www.answers.com/topic/internal-troops> (16. avgust 2006).
29. *Internal Troops of the Ministry of Internal affairs* (1994). Dostopno na <http://www.fas.org/irp/world/russia/mvd/su0537.htm> (23. marec 2006).
30. *Internal Troops of the MVD* (1989). Dostopno na <http://www.fas.org/irp/world/russia/mvd/su0537.htm> (2. april 2006).
31. *Knowledge Base Directory – Incidents – Geographical Location – Eastern Europe – Russia* (2006). Dostopno na <http://www.tkb.org/Category.jsp?catID=8535&contentType=0&sortBy=3&sortOrder=0&x=33&y=8> (29. julij 2006).
32. *Komiteti i komisii Soveta Federacii* (2006). Dostopno na <http://www.council.gov.ru/committee/index.html> (12. julij 2006).
33. *Lawyers against the most secret services of Russia* (2005). Dostopno na <http://www.axisglobe.com/article.asp?article=413> (2. marec 2006).
34. *Legislative Authority Main Intelligence Administration* (1997). Dostopno na <http://www.fas.org/irp/world/russia/gru/legis.htm> (11. februar 2006).
35. *Lourdes Signals Intelligence Facility* (2001). Dostopno na http://www.fas.org/irp/imint/c80_04.htm (9. februar 2006).
36. *Main Intelligence Directorate* (2003). Dostopno na <http://www.fas.org/irp/world/russia/fbis/IntelligenceGRU.html> (9. februar 2006).

37. *Ministry of internal affairs* (2006). Dostopno na <http://www.warfare.ru/?linkid=2260&catid=322> (27. april 2006).
38. *MVD functions and organization* (1989). Dostopno na <http://www.fas.org/irp/world/russia/mvd/su0526.htm> (2. april 2006).
39. *MVD Special Purpose Detachments* (1993). Dostopno na <http://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/spetsnaz.htm> (6. junij 2006).
40. *New details emerge on Maskhadov's bid to mediate in Beslan* (2006). Dostopno na http://www.jamestown.org/edm/article.php?volume_id=416&issue_id=3576&article_id=2370636 (17. julij 2006).
41. *New fronts, new focus: Dokku Umarov's war on Russia* (2006). Dostopno na http://jamestown.org/publications_details.php?volume_id=416&issue_id=3783&article_id=2371232 (7. julij 2006).
42. *New report puts blame on local officials in Beslan siege* (2005). Dostopno na <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/12/28/AR2005122800194.html> (12. januar 2006).
43. *New tactics of the Chechen separatists* (2006). Dostopno na http://jamestown.org/publications_details.php?volume_id=416&issue_id=3706&article_id=2371033 (5. julij 2006).
44. *Obituary: Abdul-Khalim Sadulayev* (2006). Dostopno na <http://news.independent.co.uk/people/obituaries/article1090390.ece> (12. avgust 2006).
45. *Obituary: Aslan Maskhadov* (2005). Dostopno na <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/459302.stm> (4. julij 2006).
46. *OMON* (2006). Dostopno na <http://experts.about.com/e/o/om/OMON.htm> (12. julij 2006)
47. *Operations of the Main Intelligence Administration* (1996). Dostopno na <http://www.fas.org/irp/world/russia/gru/ops.htm> (9. februar 2006).
48. *Parliamentary probe into Beslan tragedy finds officials at fault* (2005). Dostopno na <http://www.rferl.org/featuresarticle/2005/12/132ed755-a5d0-492a-a7f4-bcf964eddbdc.html> (17. januar 2006).
49. *Phase One – The Air Campaign* (2006). Dostopno na <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/chechnya2-4.htm> (2. julij 2006).

50. *Phase Three – november 1999 – february 2000* (2006). Dostopno na <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/chechnya2-6.htm> (2. julij 2006).
51. *Phase Two – The Ground Campaign – october – november 1999* (2006). Dostopno na <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/chechnya2-5.htm> (3. julij 2006).
52. *Post Soviet Developments* (1989). Dostopno na http://www.fas.org/irp/world/russia/kgb/post_cccp.htm (17. marec 2006).
53. *Ramzan Kadyrov* (2006). Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Ramzan_Kadyrov (14. avgust 2006).
54. *Rus (Special Forces)* (2006). Dostopno na [http://en.wikipedia.org/wiki/Rus_\(special_forces\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Rus_(special_forces)) (15. avgust 2006).
55. *Russia: Ministry of Internal Affairs* (2004). Dostopno na http://www.russiansabroad.com/russian_history_384.html (3. april 2006).
56. *Russia: Putin calls on FSB to modernize the Border Guards* (2006). Dostopno na <http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/02/fcc945e9-a956-490b-877a-93b11c9589d1.html> (13. marec 2006).
57. *Russia: Troubling questions remain about bloody Beslan siege* (2004). Dostopno na <http://www.rferl.org/featuresarticle/2004/09/fa64c366-b6e3-4433-9665-6cae28e08f76.html> (28. julij 2006).
58. *Russian authorities put virtual organizations on terror list but ignore Hamas and Hezbollah* (2006). Dostopno na http://jamestown.org/edm/article.php?article_id=2371354 (10. avgust 2006).
59. *Russian Federation federal law No. 130-FZ on the fight against terrorism* (1998). Dostopno na http://www.fas.org/irp/world/russia/docs/law_980725.htm (23. avgust 2006)
60. *Russian Federation laws* (1998). Dostopno na <http://www.fas.org/irp/world/russia/docs/index.html> (20. avgust 2006).
61. *Russian GRU honored on Russian Special Forces day* (2004). Dostopno na http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m0HZY/is_2_17/ai_n13824774 (28. julij 2006).
62. *Russian special services able to find diplomats' killers – Vympel* (2006). Dostopno na <http://www.interfax.com/3/184637/news.aspx> (20. avgust 2006).
63. *Russians seize Chechen stronghold* (2000). Dostopno na <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/678333.stm> (3. julij 2006).

64. *Second Chechen War* (2006). Dostopno na <http://www.answers.com/topic/second-chechen-war> (3. julij 2006).
65. *Security Troops of the Comitee for state security* (1989). Dostopno na <http://www.fas.org/irp/world/russia/kgb/su0536.htm> (17. marec 2006).
66. *Shamil Basaev* (2006). Dostopno na <http://www.mosnews.com/mn-files/basaev.shtml> (14. avgust 2006)..
67. *Shifting battlefields of the Chechen war* (2006). Dostopno na http://jamestown.org/publications_details.php?volume_id=416&issue_id=3697&article_id=2371008 (27. julij 2006).
68. *SOBR* (2006). Dostopno na <http://experts.about.com/e/s/so/SOBR.htm> (15. avgust 2006).
69. *Sostav Soveta bezopasnosti Rossiiskoi Federacii* (2006). Dostopno na <http://www.scrf.gov.ru/personnels/members.shtml> (4. marec 2006).
70. *State Protection Service* (2004). Dostopno na <http://www.nti.org/db/nisprofs/russia/govt/ministry.htm> (17. februar 2006).
71. *Struktura FSO Rossii* (2006). Dostopno na <http://www.fso.gov.ru/struktura.html> (7. februar 2006).
72. *SVR History* (1997). Dostopno na <http://www.fas.org/irp/world/russia/svr/history.htm> (12. april 2006).
73. *SVR Operations* (1997). Dostopno na <http://www.fas.org/irp/world/russia/svr/ops.htm> (12. april 2006).
74. *SVR Organization* (1997). Dostopno na <http://www.fas.org/irp/world/russia/svr/org.htm> (12. april 2006).
75. *The Aquarium GRU Headquarters* (2001). Dostopno na <http://www.fas.org/irp/world/russia/gru/aquarium.htm> (10. februar 2006).
76. *The assassination of Zelimkhan Yandarbiyev: Implications for the war on terrorism* (2004). Dostopno na <http://www.jamestown.org/terrorism/news/article.php?articleid=2368259> (5. julij 2006).
77. *The enduring power of the GRU* (1996). Dostopno na http://www.jamestown.org/publications_details.php?volume_id=3&issue_id=170&article_id=2018 (10. februar 2006).
78. *The Federal Border Guards Service* (2002). Dostopno na <http://www.da.mod.uk/CSRC/documents/Russian/C107#search=%22federal%20border%20service%22> (27. januar 2006).

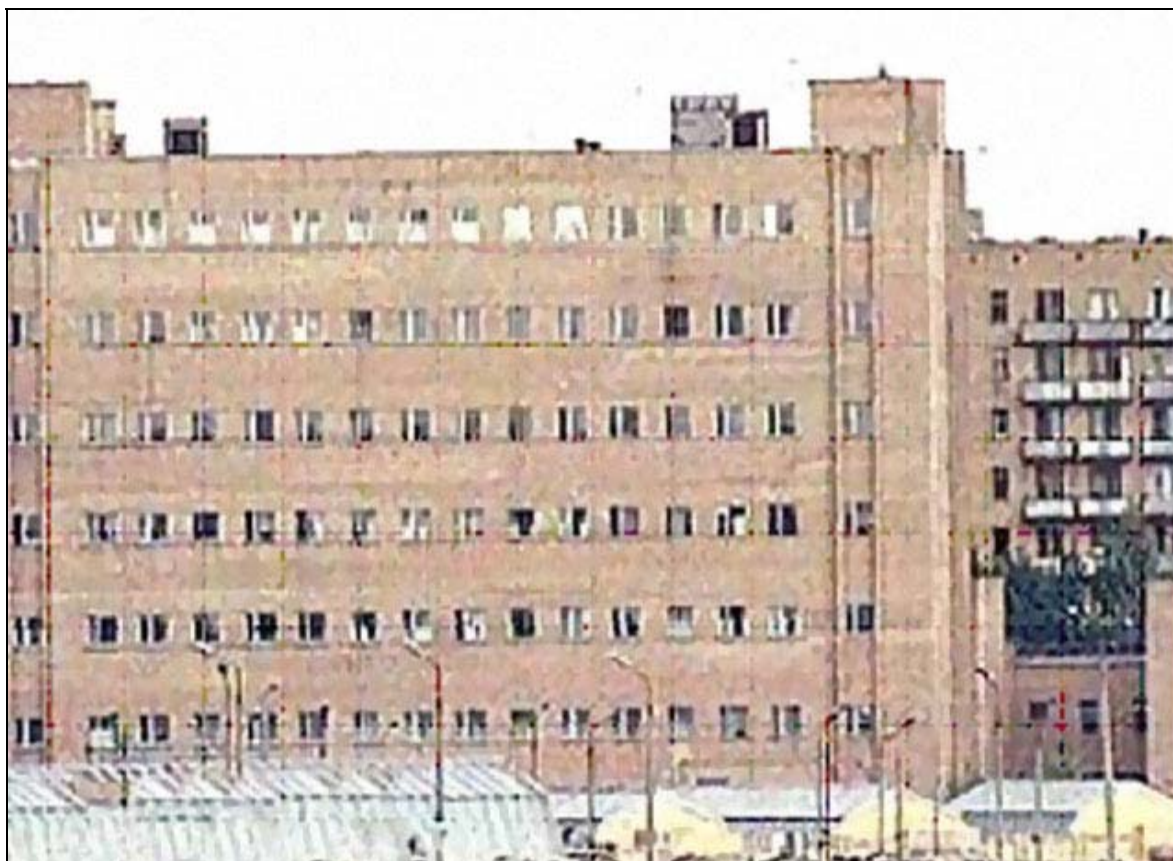
79. *The rise and fall of the Chechen independence movement* (2005). Dostopno na <http://www.globalpolitician.com/articleshow.asp?ID=990&cid=4&sid=35> (9. 3. 2006)
80. *The Security Council* (2001). Dostopno na <http://www.kremlin.ru/eng/articles/institut04.shtml> (4. marec 2006).
81. *The Security Council* (2004). Dostopno na http://www.russiansabroad.com/russian_history_294.html (4. marec 2006).
82. *The Security Organs of the Russian Federation: A Brief History 1991-2004* (2005). Dostopno na <http://www.psan.org/document521.html> (14. junij 2006).
83. *Vatutinki* (1997). Dostopno na <http://www.fas.org/irp/world/russia/facilities/vatutinki.htm> (10. februar 2006).
84. *Vympel spetsnaz training* (1992). Dostopno na <http://www.kgbmilitaryschool.com/view/vimpel> (18. marec 2006).
85. *World Conflict Quarterly – Definition of Terrorism* (2003). Dostopno na <http://www.globalterrorism101.com/UTDefinition.html> (24. avgust 2006).

9. PRILOGE

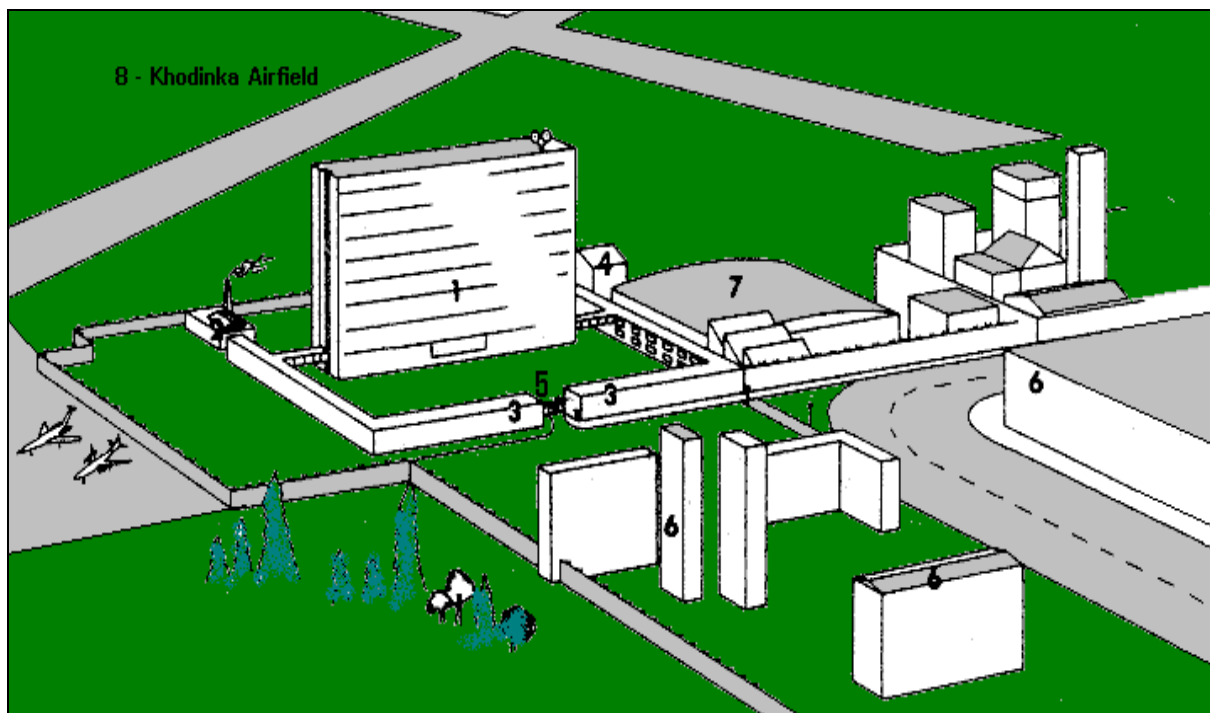
PRILOGA A: Fotografije poslopij in lokacij varnostnih služb Ruske federacije

Kompleks GRU v Kodinki

Še en posnetek glavnega poslopija GRU.

"The Aquarium" GRU Headquarters

1 - Central Building Tower	5 - Central Entrance [closed]
2 - Incinerator	6 - "The Colony" living quarters
3 - "The Fort" secure office complex	7 - Cosmic Research Center
4 - Khodinka Entrance, Hotel & Restaurant	8 - Khodinka Airfield

"Inside the Aquarium"
Victor Suvorov, page 151

Prikaz kompleksa GRU na skici, izdelani po podatkih Viktorja Suvorova, objavljenih v knjigi "Akvarij".

Posnetek sedeža SVR v Jasenevu

Sedež FSB v Lubyanki (Moskva).

Fotografija poslopja Ministrstva za notranje zadeve Ruske federacije v Moskvi

PRILOGA B: Fotografije našitkov in drugih oznak obveščevalno-varnostnih služb in posebnih enot Ruske federacije

Značka FSB

Značka SVR

Našitek Zvezne obmejne službe (FPS)

Prsni našitek FPS

Našitek OMON MVD Ruske federacije

Našitek na rokavu pripadnikov OMON MVD

Našitek pripadnikov posebnih enot MVD

Prsni našitek pripadnikov OMON MVD

Našitek na rokavu pripadnikov posebne enote Rus MVD

Našitek na rokavu pripadnikov posebne enote Vityaz MVD

Našitek pripadnikov posebne enote
Krechet (Kondor) MVD

Našitek na rokavu pripadnikov Notranje
vojske MVD

Našitek pripadnikov GRU

Prsni našitek pripadnikov posebnih
policijskih intervencijskih enot SOBR

Našitek na ramenu pripadnikov
posebne protiteroristične enote Alfa
FSB

Našitek pripadnikov posebne
protiteroristične enote Vypel FSB

Našitek na ramenu vojakov 58.
armade Ministrstva za obrambo RF
na severnem Kavkazu

Prsni našitek vseh posebnih enot (spetsnaz)
FSB, MVD in Ministrstva za obrambo

PRILOGA C: Fotografije pripadnikov raznih enot FSB, MVD in Ministrstva za obrambo

Zgoraj: fotografija pripadnikov posebnih enot Ministrstva za obrambo RF (spetsnaz GRU).

Zgoraj: fotografija pripadnikov posebnih enot Ministrstva za obrambo RF med urjenjem

Zgoraj: pripadnik posebnih policijskih intervencijskih enot SOBR med urjenjem.

Zgoraj: 2 fotografiji pripadnikov posebnih policijskih oddelkov OMON

Zgoraj: pripadniki elitne protiteroristične enote Alfa med ustavno krizo leta 1993 pred poslopjem ruskega parlamenta v Moskvi.

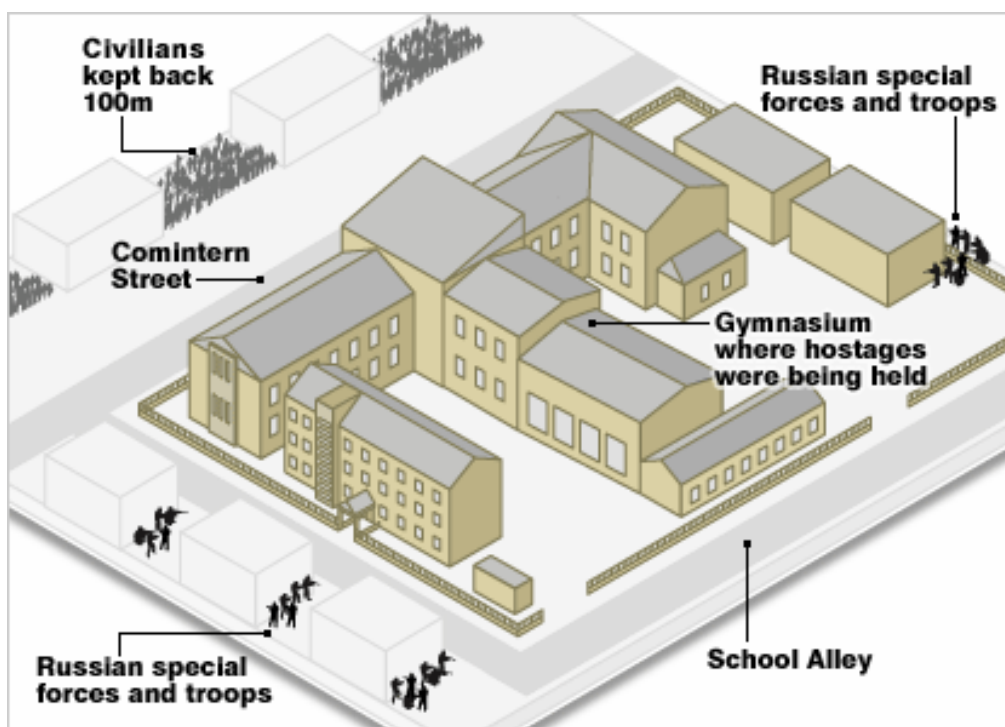

Zgoraj: pripadnik enote Alfa.

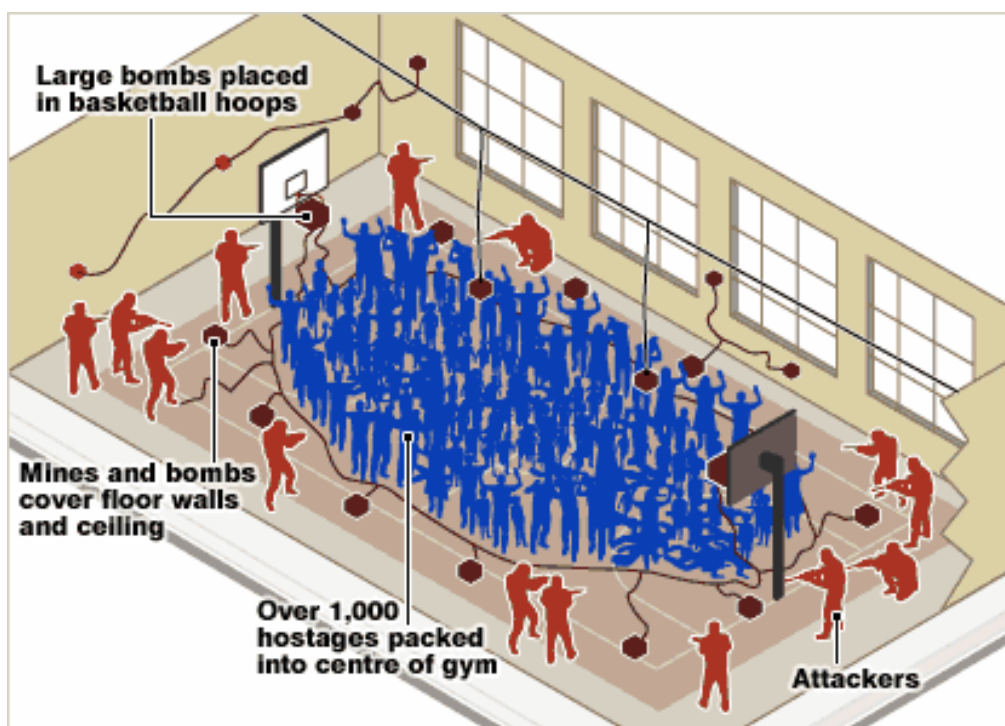

Zgoraj: izjemno redka fotografija pripadnikov tajne protiteroristične skupine Vypel med urjenjem
(foto: Russianpatches, 2004).

PRILOGA D: Fotografije, povezane s teroristično krizo v Beslanu.

Shema šole v Beslanu, ki prikazuje kompleks poslopij in razporeditev ruskih enot.

Shema telovadnice v beslanski šoli, kjer se je nahajala večina talcev.

Posnetek otrok v telovadnici.

Eden od ugrabiteljev, ki straži talce v telovadnici.

Množica talcev v telovadnici šole.

Eden od ugrabiteljev preverja eksplozivno napravo v telovadnici.

Eden od ugrabiteljev pregleduje svoje orožje.

Edini preživeli ugrabitelj Nurpaši Kuljajev na sojenju v Moskvi.

Prva faza napada ruskih sil.

Ruski vojniki med napadom na šolsko poslopje.

Ruske sile rešujejo talce.

Ruski preiskovalci pri identifikaciji žrtev.

Notranjost šolske telovadnice po končani akciji ruskih sil.

Znana fotografija ženske, potem ko ji je bil dovoljen vstop v uničeno telovadnico (foto: Beslan school siege, 2005).